Puskás József

ADATOK KOVÁSZNA MEGYE RÉGÉSZETI REPERTÓRIUMÁHOZ I.

Már több mint egy évtizede, hogy megjelent *Kovászna megye régészeti repertóriuma*.[1] A megye területén található lelőhelyek listája azóta számos új felfedezéssel bővült. Ebben a tanulmányban tizennyolc ismeretlen (1–15.) és öt ismert (16–20.) lelőhelyet mutatunk be, amelyeket saját terepbejárásaink alkalmával fedeztünk fel, azonosítottunk.[2] A terepmunka során vizsgált terület a Felsőháromszéki-medence északi része (az Ozsdola–Kézdivásárhely–Torja vonaltól északra), pontosabban Kézdivásárhely (és Oroszfalu), Kézdiszentlélek, Lemhény, Nyújtód, Ozsdola, Sárfalva, Szászfalu és Torja területére esik. A lelőhelyek bejárására 2007 és 2009 között került sor, felfedezésükben vagy azonosításukban helybéli földtulajdonosok és munkások nyújtottak segítséget. A bemutatott leletanyag a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumban található.[3]

1. Kézdiszentlélek (Sânzieni)-*Bakóné* v. *Sáré* v. *Sáré-fele*

A lelőhely a Kézdiszentlélek északkeleti végében található római katolikus templomtól mintegy 2,5 km-re délkeletre, a Kézdivásárhely–Bereck vasútvonal keleti oldalán fekszik, a Kászon-patak magas teraszának egyik kiszögelésén *(3. tábla/5)*. A szántóföldnek használt területen több régészeti kultúra emlékanyagát is megtaláltuk.

Wietenberg-kultúra

1) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Kívül-belül feketére égetett, simított felületű, belül fényezett. A nyaki rész élesen elválik a hasi résztől. Az utóbbit kb. 1,5 cm széles, ferde kannelúrák díszítik *(5. tábla/1)*.

2) Peremtöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete barnásszürke, belső része fekete. A kb. 2 cm széles peremet egy bekarcolt vonal osztja két részre. A két oldalt egy-egy sorban benyomkodott háromszögek díszítik. A „T" alakú perem külső élén ferdén bevagdosott vonalak vannak. A perem alatt kb. 1 cm-rel egy sor benyomkodott háromszög húzódik, alatta bordadísz, amelyet ismét egy háromszög-sor követ *(5. tábla/2)*.

3) Peremtöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. A perem felső része kívül-belül barnára égett, lefele haladva szürke lesz. Mindkét felület simított és fényezett. A perem alatt kb. 1 cm-re egy bütyköt alakítottak ki *(5. tábla/3)*.

4) „Botvég". Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Felülete barnára és szürkére égett. Alsó része 4,6, a felső 2,6 cm átmérőjű, magassága 2,8 cm. A szélesebb felületről indul egy 1,1 cm átmérőjű, 1,8 cm „mély" csonkakúp alakú lyuk, amelynek belső átmérője 0,65 cm. Díszítetlen *(5. tábla/4)*.

5) Karéjos tál peremtöredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete szürke, a belső fekete. Mindkét felület simított és fényezett. Az 1,5 cm széles peremen két sorban, egymással szemben benyomkodott háromszögek vannak. Ugyanilyen, egy sorból álló díszítés található a perem alatt. A háromszögek aljától egy-egy besimított, elvékonyodó hornyolás indul *(5. tábla/5)*.

6) Fenéktöredék (Fá: 10 cm).[4] Anyaga nagy szemcséjű homokkal soványított agyag. Kívül-belül barnásszürkére égett, törésfelülete fekete, külső felülete simított. Díszítetlen *(5. tábla/6)*.

7) Lekerekített, enyhén kihajló peremű edény töredéke (Pá: 11 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete szürkésbarnára égett, a felületek simítottak. Díszítetlen *(5. tábla/7)*.

[1] Lásd REP-COVASNA 1998.

[2] Külön lelőhelyről beszélünk abban az esetben, ha a köztük lévő távolság legalább 100 méter és a leletanyag egyértelműen más korszakhoz kapcsolódik. Azon határrészek esetében, ahol több lelőhelyet is azonosítottunk, az egyes lelőhelyeket a leírásban római számmal különböztetjük meg.

[3] Ez úton szeretném megköszönni a Székely Nemzeti Múzeum régészeinek, Bordi Zsigmond Lórándnak, Sztáncsuj Sándor Józsefnek és Méder Lóránt Lászlónak a szakmai segítséget és a hasznos tanácsaikat, továbbá az egyes települések topográfusainak a dűlőnevek azonosításában nyújtott segítségüket: Daczó Jenő, Bartha Károly (Kézdiszentlélek), Szekeres István (Kézdivásárhely), Istók Gábor (Lemhény), Máthé Árpád (Ozsdola).

[4] A leletanyag leírása során az alábbi rövidítéseket használjuk: M = magasság; Sz = szélesség; H = hosszúság; Pá = peremátmérő; Fá = fenékátmérő; Lá = legnagyobb átmérő.

Dák kultúra

8) Korongon készült, egyenes peremű, derékszögben kihajló szájú talpas tál töredéke (Pá: 28 cm). Anyaga iszappal soványított agyag. Külső felülete sötétszürke, a belső része és a perem világosszürke, simított. Törésfelülete fekete. Díszítetlen (*6. tábla/1*).

9) Korongon készült, derékszögben kihajló szájú talpas tál töredéke (Pá: 28 cm). A perem belső része egyenes, külső fele kicsit lefele hajlik. Anyaga iszappal soványított agyag. Külső és belső felülete világos szürke, simított. A perem középső részét halvány, ferdén besimított vonalak díszítik *(6. tábla/2)*.

10) Oldaltöredék. Anyaga nagy szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete feketésvörösre égett, a belső barnára. A töredéket egy kb. 4,6 cm átmérőjű, 1,3 cm magas kerek bütyök díszíti. A bütyök középpontjában egy kb. 1 cm széles bemélyedés található, körülötte benyomkodások vannak *(6. tábla/3)*.

11) Oldaltöredék. Anyaga nagy szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete világosbarnára és szürkére égett. Törésfelületén fekete és vörös sáv húzódik. A töredék felső részén egy bevagdosásos bordadísz található *(6. tábla/4)*.

12) Bikónikus orsógomb (M: 3,7 cm; Lá: 3,5 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Az orsógomb középpontját egy 0,8 cm széles lyuk szeli át *(6. tábla/5)*.

13) Nehéz korongon készült, ferdén lesimított talpgyűrűs edény fenéktöredéke (Fá: 6 cm). Anyaga iszappal soványított agyag. Külső és belső felülete világosszürkére égett. Díszítetlen *(6. tábla/6)*.

2. Kézdiszentlélek-*Felsőbereske*

A Kászon-patak magas teraszán húzódó, nagy kiterjedésű határrészen több, jól elkülöníthető régészeti lelőhely található, amelyeket a jobb megkülönböztetés végett északról dél felé haladva külön számozással jelöltünk.

2/1. Felsőbereske I

A lelőhely a település délkeleti szélén, a Kézdivásárhely–Bereck vasútvonal mellett terül el. A legnagyobb mennyiségű leletanyagot a terasz szélén találtuk *(3. tábla/2)*.

Bronzkor

1) Kihajló, lekerekített peremű edény töredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete barna, törésfelülete szürke. A peremtől kb. 0,6–0,7 cm-re egy bekarcolt, vízszintes vonal fut körbe. A vonalhoz két, 1,8 cm hosszú bekarcolt „V" alakú díszítés csatlakozik, közüket bekarcolt vonalakkal töltötték ki *(7. tábla/1)*.

2) Egyenes peremű edény töredéke. Anyaga finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Felülete simított, matt fényezésű, külső és belső oldala fekete, törésfelületén barna és sötétszürke sáv húzódik. Díszítetlen *(7. tábla/2)*.

3) Egyenes, enyhén kihajló peremű edény töredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete sötétszürke. Díszítetlen *(7. tábla/3)*.

4) Kisméretű edény töredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Kívül-belül sötétszürkére égett, kívül simított felületű. Díszítetlen *(7. tábla/4)*.

5) Pattintott, háromszög alakú nyílhegy (H: 2,2 cm; Sz: 2 cm). Szürke színű. A hegyéből kb. 0,4 cm letörött (*7. tábla/5*).

6) Lekerekített peremű edény töredéke. Anyaga finom szemcséjű homokkal és morzsolt kerámiával soványított agyag. Külső és belső felülete barna, törésfelületén sötétszürke sáv húzódik. A töredékhez egy 4 cm hosszú, 1,7 cm széles szalagfül csatlakozik, amelynek felső része kiemelkedik a perem síkjából *(7. tábla/6)*.

7) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete feketére égett, kívül simított, matt fényezésű. Felületén tapasztott díszítés nyomai látszanak, amelynek azonban nagy része levált. A díszítés kifele csavarodó szárú „V" betűre emlékeztet *(7. tábla/7)*.

8) Kihajló peremű edény töredéke. Anyaga nagy szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete barnásszürke, érdes tapintású. Díszítetlen *(7. tábla/8)*.

Marosszentanna–Csernyahov-kultúra[5]

9) Korongon készült, egyenes peremű tároló-edény töredéke. Anyaga finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete világosszürke, törésfelületén sötétszürke sáv húzódik. A peremet hat hullámvonalból álló köteg díszíti *(7. tábla/9)*.

2/2. Felsőbereske II

Az előbbi lelőhelytől kb. 1 km-re délre található, a terasz tetején *(3. tábla/3)*. A felszántott területen, mintegy 20–30 m-es sugarú körben nagy számú kerámiát gyűjtöttünk.

Boian-kultúra

1) Tál peremtöredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal és pelyvával soványított agyag. Külső felü-

[5] Kovászna megye régészeti repertóriuma Kézdiszentlélek határában ismeretlen lelőhellyel Marosszentanna–Csernyahov-leletanyagról tesz említést. Vö. REP-COVASNA 1998, 132, nr. 527.

lete szürke és barna foltos, belül világosbarna. Belső felülete és kívül a hasél feletti rész simított. A hasél alatti rész érdes tapintású. Díszítetlen *(8. tábla/1)*.

2) Bikónikus edény oldaltöredéke. Anyaga finom szemcséjű homokkal és pelyvával soványított agyag. Külső felülete barna, belül szürke. A töredéken egy háromszög alakú bütyök található *(8. tábla/2)*.

3) Üreges talpú edény töredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal és pelyvával soványított agyag. Kívül világosbarna, belül barnásszürke, simított felületű, a talp belső része barna, durva tapintású. Díszítetlen *(8. tábla/3)*.

4) Oldaltöredék. Anyaga finom szemcséjű homokkal és pelyvával soványított agyag. Külső felülete világosbarna, belül szürke. A töredék felső részét sakktáblaszerűen díszítették *(8. tábla/4)*.

5) Tál peremtöredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete vörösre és barnára, a belső vörösre égett. A törésfelület közepén fekete sáv húzódik. Belső oldala, valamint a kívül a pereme kb. 3,5 cm szélességben simított. Kívül ujjbenyomással díszítették, a díszítés alatti felület érdes tapintású *(8. tábla/5)*.

6) Kihajló peremű edény töredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete világosbarna, simított és fényezett; a belső oldalon vörös foltok (festék nyomai?) láthatók. A száj külső részén bevagdosások látszanak. A perem alatt ferde benyomkodások és vízszintes, keskeny kannelúrák díszítik. Az első kannelúra felső részén ferde benyomkodások figyelhetők meg *(8. tábla/6)*.

7) Kihajló, lekerekített peremű edény töredéke (Pá: 19 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete szürkésbarna, belül fekete. A peremtől kb. 1 cm-re bepontozott díszítés húzódik, alatta három sor kannelúra figyelhető meg *(8. tábla/7)*.

Bronzkor

8) Egyenes peremű, „T" metszetű szájjal rendelkező edény töredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete fekete, kívül simított. Törésfelülete szürke. A kb. 1,2 cm széles peremet ék alakú benyomkodások díszítik. A perem alatt négy szögletes benyomkodás látható *(8. tábla/8)*.

2/3. Felsőbereske III

A II. lelőhelytől mintegy 1,2 km-re délkeletre található *(3. tábla/4)*.

Neolitikum

1) Bikónikus edény oldaltöredéke. Anyaga pelyvával és apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete szürkésbarna, érdes tapintású. Díszítetlen *(9. tábla/1)*.

Bronzkor

2) Oldaltöredék. Anyaga nagy szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete barna és szürke foltos, belül szürke. Mindkét oldala simított. Kívül egy nagyméretű bütyök található *(9. tábla/2)*.

3) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete szürke, simított. Kívül egy kisméretű, vízszintes fül helyezkedik el. Díszítetlen *(9.tábla/3)*.

Dák kultúra

4) Peremtöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete barna és sötétszürke, belül barna, érdes tapintású. Díszítetlen *(9. tábla/4)*.

5) Egyenes peremű tál töredéke. Anyaga finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Kívül barnára, belül barnásszürkére égett. Külső felületén egy bordaszerű kiemelkedés húzódik *(9. tábla/5)*.

6) Egyenes, kihajló peremű tál töredéke. Anyaga finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete világosbarnára, a belső vörösre égett. Kívül simított, matt fényezésű *(9. tábla/6)*.

7) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete barna, törésfelületén szürke sáv figyelhető meg. A töredék felső részén ujjbenyomásos borda húzódik *(9. tábla/7)*.

3. Kézdivásárhely (Târgu Secuiesc)-*Sinka* v. *Város-dombja*

A város északi végében, a Kézdiszentlélekre vezető műút (DN 11B) jobb oldalán, a római katolikus temetővel szemközt emelkedik a Sinka vagy Városdombja. A művelés alatt álló dombtetőn és annak keleti, a vasútvonal felé lejtő oldalán egy kora vaskori település maradványai találhatók *(3. tábla/1)*.[6] A 2009 januárjában folytatott terepbejárás alkalmával nagy mennyiségű kerámiát és állatcsontot gyűjtöttünk.

Gáva–Holihrady-kultúra

1) Lekerekített peremű tál töredéke, a száj belső része kicsit befelé hajlik. Anyaga nagy szemcséjű homokkal soványított agyag. A perem kívül-belül

[6] Kovászna megye régészeti repertóriumában a lelőhelyet kissé pontatlanul lokalizálják: a római katolikus temető mellett, a Feketeügy magas teraszán. A *Sinka* nevű határrésztől kb. 400 m-re nyugatra valóban egy katolikus temető fekszik, de a terület nem a Feketeügy teraszán helyezkedik el. Továbbá ugyanitt római kori leleteket is említenek, melyekből a terepbejárás során egy sem került elő. Vö. REP-COVASNA 1998, 140, 555. sz. Lásd uo., a 141. oldalon lévő térképet is.

feketére égett, lefelé haladva barna lesz. A felületeket simították és fényezték. Díszítetlen *(10. tábla/1)*.

2) Tál peremtöredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete a peremnél fekete, lefelé haladva fokozatosan barna lesz, belső felülete fekete. Kívül-belül simított és fényezett. A perem külső része kb. 0,4 cm-re kinyúlik az edény profiljából *(10. tábla/2)*.

3) Nyak- és válltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. A külső felület fekete, simított és fényezett, a belső barna, simított és matt fényezésű. Díszítetlen *(10. tábla/3)*.

4) Oldaltöredék. Anyaga nagy szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete fekete és barna foltos, a belső vörösesbarna, szürke folttal. A töredéket három keskeny kannelúra díszíti *(10. tábla/4)*.

5) Tál peremtöredéke. Anyaga nagy szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete világosbarna, simított. A peremen „turbántekercs-díszítés" figyelhető meg *(10. tábla/5)*.

6) Edény válltöredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete fekete, simított, matt fényezésű. Belső oldala világosbarna, törésfelülete sötétszürke. A töredéket négy, 2–3 mm-es besimított vonal díszíti *(10. tábla/6)*.

7) Válltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete világosbarna, belül szürke. Mindkét oldala simított, a külső fényezett. Törésfelülete sötétszürke. A vállrészt három, kb. 1 cm széles kannelúra díszíti *(10. tábla/7)*.

8) Lekerekített peremű tál töredéke (Pá: 21 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete szürke, simított és fényezett. Törésfelülete vörösesbarna. Díszítetlen *(11. tábla/1)*.

9) Egyenes peremű, tölcséres nyakú edény töredéke (Pá: 16 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete feketére égett, simított és fényezett, belül szürke, törésfelületén barnásvörös sáv húzódik. Díszítetlen *(11. tábla/2)*.

10) Lekerekített peremű tál töredéke (Pá: 17 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete szürke, simított és fényezett, a belső fekete, simított. Díszítetlen *(11. tábla/3)*.

11) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete szürkésbarnára égett, simított és fényezett, a belső része barna. Törésfelületén világosszürke sáv húzódik. Kívül nagyjából 0,8 cm-es kannelúrákból álló díszítés figyelhető meg *(11. tábla/4)*.

12) Oldaltöredék. Anyaga nagy szemcséjű homokkal soványított agyag. Kívül fekete, simított, a belső része szürkésbarna. A külső felületen vízszintes és ferde kannelúrák húzódnak *(11. tábla/5)*.

4. Kurtapatak (Valea Scurtă)-*Mészkútéle*
(Esztelnek község)

A falu északi végén, az erdei út és a vízmosások által bevágott talajból kerámia és kőpenge-töredékek kerültek a felszínre *(4. tábla/4)*. A falubeliek a helyet *Zsidóvár*ként említik, de ezt a szakirodalomból is ismert földvárat a források kb. 2,5 km-re északnyugatra, a Pólya-tetőre lokalizálják.[7] Kisgyörgy Zoltán térképén a terület *Mészkútéle* néven szerepel.[8] A lelőhelyen újkőkori, rézkori és bronzkori leleteket gyűjtöttünk. A neolitikus és rézkori anyagot jellegtelen volta miatt nem tartjuk szükségesnek bemutatni.

Wietenberg-kultúra

1) Kihajló, befelé csapott peremű tál töredéke. Anyaga nagy szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete világosbarna, szürke foltos, belül vörös. Törésfelületén világosbarna sáv húzódik. Díszítetlen *(12. tábla/1)*.

2) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete barnásvörös, törésfelülete sötétszürke-vörös. A töredék külső oldalán nagyméretű bütyök található *(12. tábla/2)*.

3) Kihajló, egyenes peremű edény töredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete sötétszürke, simított. Törésfelületében szürke sáv húzódik. Díszítetlen *(12. tábla/3)*.

4) Lekerekített peremű edény töredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. A külső felülete barnára, a belső szürkére égett. Díszítetlen *(12. tábla/4)*.

5) Egyenes peremű tál töredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete szürkére és barnára, a belső szürkére égett. Díszítetlen *(12. tábla/5)*.

6) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete szürke, a belső barna. Külső oldalát négy bekarcolt vonal díszíti *(12. tábla/6)*.

7) Pattintott kovaeszköz töredéke. Színe világosbarna, fehér foltokkal (H: 2,73 cm; Sz: 1,42 cm; *12. tábla/7*).

8) Pattintott kovaeszköz töredéke. Színe szürkésfehér (H: 2,05 cm; Sz: 1,71 cm; *12. tábla/8*).

5. Lemhény (Lemnia)-*Búzaszege*

A lelőhely a Nyújtódtól 500 m-re északkeletre, a Feketeügy jobb partján elnyúló teraszon található a lemhényi és nyújtódi határt elválasztó dűlőút két oldalán. A terület rendszeres művelés alatt áll *(4. tábla/1)*.

[7] SZÉKELY Zoltán 1999, 157.

[8] KISGYÖRGY Zoltán 2000, térképmelléklet.

Dák kultúra

1) Fazék peremtöredéke (Pá: 15 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete simított, belső része a peremtől kb. 1,5 cm-ig fekete, majd vörös színű, érdes tapintású. Díszítetlen *(13. tábla/1)*.

2) Peremtöredék (Pá: 10 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Kívül-belül simított, színe szürke. Nehéz korongon készült, díszítetlen *(13. tábla/2)*.

3) Kézzel készített edény oldaltöredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete sötétszürke, vöröses foltokkal, belső része világosbarna. A töredéken becsípkedett bordadísz található *(13. tábla/3)*.

4) Gyorskorongon készült edény peremtöredéke (Pá: 32 cm). Anyaga iszappal soványított agyag. Kívül-belül simított, színe szürke. Törésfelületén világosszürke sáv húzódik. Díszítetlen *(13. tábla/4)*.

5) Gyorskorongon készült edény (talpas tál) talptöredéke (Fá: 17 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Kívül-belül simított, színe szürke. Díszítetlen *(13. tábla/5)*.

6) Nehéz korongon készült edény peremtöredéke (Pá: 22,5 cm). Anyaga iszappal soványított agyag. Kívül-belül simított, színe szürke. Törésfelületén világosszürke sáv húzódik. Díszítetlen *(13. tábla/6)*.

7) Peremtöredék (Pá: 14 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete világosbarna, belül szürkésbarna. Díszítetlen *(13. tábla/7)*.

6. Lemhény-*Cseh-kert* v. *Cseh-kert-mart*

A lelőhely a települést átszelő vasútvonaltól mintegy 250 m-re északra, a Lemhény-patak teraszán húzódik *(4. tábla/3)*.

Dák kultúra

1) Gyorskorongon készült, vízszintesen kihajló peremű, talpas tál töredéke. Anyaga iszappal soványított agyag. Színe világosszürke. Díszítetlen *(14. tábla/6)*.

2) Fültöredék. Anyaga iszappal soványított agyag. Színe világosszürke. A fül külső felületén középen egy vízszintes borda húzódik *(14. tábla/7)*.

3) Csonttárgy. Színe barna, alsó részén két egymásra merőleges bevágás figyelhető meg *(14. tábla/8)*.

7. Lemhény-*Szénarét*

A lelőhely a Lemhényen áthaladó E 574-es műút mellett, a falu Nyújtód felőli bejáratát jelző táblától kb. 250 m-re délre található. Területéről újkőkori edénytöredékek kerültek elő. A pelyvás sovanyítású, réteges törésfelületű, jellegtelen töredékek vélhetően a Starčevo–Criş-kultúrába sorolhatók *(4. tábla/2)*.

Neolitikum

1) Kis méretű tál peremtöredéke (Pá: 10 cm). Anyaga pelyvával és finom szemcséjű homokkal sovanyított agyag. Külső és belső felülete vörösre égett, törésfelületén szürke sáv húzódik. Díszítetlen *(14. tábla/1)*.

2) Peremtöredék. Anyaga pelyvával és apró szemcséjű homokkal sovanyított agyag. Külső és belső felülete barna, törésfelülete fekete. A külső oldalon két párhuzamos, függőleges borda figyelhető meg, a kopottság miatt azonban nem eldönthető, hogy valójában díszítésről van-e szó *(14. tábla/2)*.

3) Peremtöredék. Anyaga pelyvával és apró szemcséjű homokkal sovanyított agyag. Külső és belső felülete barna, törésfelületén fekete sáv húzódik. Díszítetlen *(14. tábla/3)*.

4) Fenéktöredék. Anyaga pelyvával és nagy szemcséjű homokkal sovanyított agyag. Külső felülete barnára, a belső sötétszürkére égetett. Díszítetlen *(14. tábla/4)*.

5) Fenéktöredék. Anyaga pelyvával és finom szemcséjű homokkal sovanyított agyag. Külső felülete barnásvörös, a belső fekete. Törésfelülete barna, szürke és fekete réteges. Díszítetlen *(14. tábla/5)*.

8. Nyújtód (Lunga)-*Bende-tag*
(Kézdivásárhely város)

A lelőhely a falutól 2 km-re délre, a Fekete-sánc északi oldalán fekszik *(3. tábla/11)*, területéről újkőkori, bronzkori és késő vaskori kerámiát gyűjtöttünk. A jellegtelen, kultúrákhoz nehezen köthető anyagot nem illusztráltuk.

Neolitikum

1) Fenéktöredék. Anyaga pelyvával és finom szemcséjű homokkal sovanyított agyag. Külső felülete barnásvörös, a belső világosszürke, törésfelülete fekete. Díszítetlen *(15. tábla/2)*.

2) Fenéktöredék. Anyaga pelyvával és apró szemcséjű homokkal sovanyított agyag. Kívül világosbarna és sötétszürke foltos, belül szürke. Díszítetlen *(15. tábla/1)*.

Dák kultúra

3) Oldaltöredék. Anyaga nagy szemcséjű homokkal sovanyított agyag. Külső része vörös és sötétszürke, a belső barna. Külső oldalán nagyméretű bütyök van, rajta két benyomkodás figyelhető meg *(15. tábla/4)*.

9. Nyújtód-*Kerülő* (Kézdivásárhely város)

A falutól 200 m-re északkeletre, a Feketeügy kiemelkedő teraszán erősen töredékes, jellegtelen őskori leletanyagot gyűjtöttünk *(3. tábla/12)*. Az anyag jellege és kis területen való szóródása alapján talán elképzelhető, hogy másodlagos helyzetű leletekről van szó. A kérdésre egy ásatás adhatna választ.

1) Lekerekített peremű edény töredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete szürkére, a belső vöröses barnára égett, a felületek érdes tapintásúak. Díszítetlen *(15. tábla/1)*.

10. Nyújtód-*Negyedláb* (Kézdivásárhely város)

A falutól 2,2 km-re északra fekvő szántó területén nagy mennyiségű késő bronzkori és Kr. u. IV. századi kerámia gyűjthető *(3. tábla/10)*.

Noua-kultúra

1) Kihajló peremű edény töredéke (Pá: 24 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete világosbarna, a belső sötétszürke. A töredék peremétől mintegy 4 cm-re bordadísz, alatta a jobb oldalon egy bütyök található *(16. tábla/1)*.

Marosszentanna–Csernyahov-kultúra

2) Egyenes peremű tál töredéke. Anyaga nagy szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete barnásszürkére, a belső sötétszürkére égetett. Törésfelületében világosbarna sáv húzódik. Díszítetlen *(16. tábla/2)*.

3) Kifele hajló szájú, lekerekített peremű, korongon készült edény töredéke. Anyaga iszappal soványított agyag. Külső felülete sötét, a belső világosszürkére égett, törésfelülete barnásvörös. Díszítetlen *(16. tábla/3)*.

4) Korongon készült, kihajló szájú, lekerekített peremű, talpgyűrűs tál töredéke (Pá: 28 cm). Anyaga iszappal soványított agyag. Külső és belső felülete világosszürkére égetett, simított. A peremtől kb. 3,5 cm-re ferdén besimított vonalak találhatók. A felület kopottsága miatt ezek csak részben kivehetők *(16. tábla/4)*.

5) Korongon készült, kihajló szájú, egyenes peremű tál töredéke (Pá: 22 cm). Anyaga iszappal soványított agyag. Külső és belső felülete sötétszürke, simított, törésfelülete barna. Díszítetlen *(16. tábla/5)*.

6) Korongon készült, kihajló szájú, lekerekített peremű edény töredéke (Pá: 16 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete szürkére égetett, törésfelülete világosbarna. Díszítetlen *(16. tábla/6)*.

7) Korongon készült, kihajló szájú, egyenes peremű edény töredéke (Pá: 16,5 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete világosbarna, simított, törésfelületén fekete sáv húzódik. Díszítetlen *(16. tábla/7)*.

8) Korongon készült edény oldaltöredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete szürke, törésfelülete világosszürke. Külső oldalát hullámos és egyenes vonalkötegek borítják *(17. tábla/1)*.

9) Korongon készült, ferdén lesimított talpgyűrűs edény fenéktöredéke (Fá: 9 cm). Anyaga finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete sötétszürke, kívül simított. Díszítetlen *(17. tábla/2)*.

10) Fültöredék. Anyaga finom szemcséjű homokkal soványított agyag (H: 7,75 cm; Sz: 3,64 cm. Felülete fekete, simított, matt fényezésű, törésfelülete szürke. Oldalán három, árkolással elválasztott, függőleges borda húzódik *(17. tábla/3)*.

11) Fültöredék. Anyaga iszappal soványított agyag (H: 7 cm, Sz: 3,6 cm). Külső és belső felülete világosbarnára égett, simított. A töredék két szélén függőleges borda, középen egy bemélyítés húzódik *(17. tábla/4)*.

12) Korongon készült edény oldaltöredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete világosbarnára égett, törésfelülete vörös. A díszítés két hullámvonalkötegből és egy egyenes vonalkötegből áll *(17. tábla/5)*.

13) Korongon készült edény oldaltöredéke. Anyaga finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete szürkére égett, törésfelülete barna. Külső oldalát hullámvonalköteg díszíti *(17. tábla/6)*.

14) Korongon készült edény oldaltöredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete sötétszürke, törésfelülete világosszürke. A külső oldalon egy tíz hullámvonalból álló köteg figyelhető meg *(17. tábla/7)*.

15) Kézzel készült edény oldaltöredéke. Anyaga nagy szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete sötétszürke, törésfelülete világosbarna. Külső oldalán egy viszonylag nagyméretű benyomkodásokkal díszített borda húzódik *(17. tábla/8)*.

11. Oroszfalu (Ruseni)-*Kökényes*
(Kézdivásárhely város)

A falutól mintegy 1,5 km-re délkeletre, a Feketeügy jobb partja mentén húzódó határrészen folytatott terepbejárások alkalmával több régészeti kultúra települését azonosítottuk. A lelőhelyek közti viszonylag nagy távolság indokolta, hogy ugyanazon határrészen belül két lelőhelyet különítsünk el.

11/1. Kökényes I

A folyó partján egy földbe mélyített betonépítmény környékén kora vaskori leleteket találtunk *(3. tábla/7)*.

Gáva–Holihrady-kultúra

1) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete feketére, a belső szürkésbarnára égett, kívül simított, matt fényezésű. Díszítetlen *(18. tábla/1)*.

2) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete sötétbarna, érdes tapintású. A töredék felső részén egy borda vagy bütyök maradványai figyelhetők meg *(18. tábla/2)*.

3) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Kívül fekete, simított, belül vörösesbarna. Díszítetlen *(18. tábla/3)*.

4) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete barnásszürke, a belső sötét- és világosszürke foltos; törésfelülete vörös, fekete és barna foltos. Díszítetlen *(18. tábla/4)*.

5) Fenéktöredék (Fá: 12 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső része felül vörös, alul szürke, belső oldala fekete, törésfelülete vörös-fekete foltos; kívül-belül simított. Díszítetlen *(18. tábla/5)*.

11/2. Kökényes II

A kora vaskori lelőhelytől kb. 300 m-re délnyugatra egy enyhe emelkedés található: itt került elő a többségében újkőkori, kisebb mennyiségben bronzkori és középkori kerámiából álló leletanyag *(3. tábla/8)*.

Boian-kultúra

1) Oldaltöredék. Anyaga pelyvával és finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete sötétszürke, belső része és törésfelülete fekete. Kívül három, 0,3–0,4 cm-es kimetszett sáv figyelhető meg, az alsó derékszögben megtörve lefele halad *(19. tábla/1)*.

2) Oldaltöredék. Anyaga pelyvával és finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Kívül barna, belül sötétszürke. Törésfelülete fekete. A külső felületet három, 0,6–0,7 cm-es kimetszett sáv díszíti *(19. tábla/2)*.

3) Oldaltöredék. Anyaga pelyvával és finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Kívül barna, belül sötétszürke. Törésfelülete fekete. A töredék felső részén két vízszintesen, az alsó részen egy ferdén kimetszett díszítés látható *(19. tábla/3)*.

4) Oldaltöredék. Anyaga pelyvával és apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete barna, törés- és belső felülete fekete. Kívül öt vízszintesen bekarcolt díszítés található *(19. tábla/4)*.

5) Oldaltöredék. Anyaga pelyvával és apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Kívül barna és fekete, belső felszíne és töréspro filja sötétszürke. A külső felületen két vízszintesen kimetszett sáv látható *(19. tábla/5)*.

Bronzkor

6) Egyenes peremű, lekerekített szájú edény töredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete barnásvörösre, belül világosbarnára és szürkére égett. Díszítetlen *(19. tábla/6)*.

Középkor

7) Lassú korongon készült fazék oldaltöredéke. Finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Kívül fekete és barna, belül barna. Külső felületén egy vízszintes és egy hullámos vonalpárból álló díszítés figyelhető meg *(19. tábla/7)*.

12. Ozsdola (Ojdula)-*Bokros*

Ozsdola és Nyújtód között, a Feketeárok völgyének jobb oldali, alacsony teraszán, az ozsdolai tőzegbányától 200 m-re keletre, a környező szántóföldeken kis mennyiségű, szegényes leletanyag fordul elő *(3. tábla/15)*.

Coţofeni-kultúra

1) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete szürke, a belső barna. Kívül fenyőágdíszítés nyomai látszanak, amely a felület kopottsága miatt nehezen kivehető *(15. tábla/5)*.

2) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete barna, belül szürke. Kívül három benyomkodás figyelhető meg, valószínűleg nem csak egy sorban helyezkedtek el *(15. tábla/6)*.

3) Agyag keréktöredék (?). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag (Lá: 3,2 cm). A középső rész, ahol a tengely áthaladt, mindkét irányba kiszélesedik. A kerék közepén egy 0,50–0,55 cm átmérőjű lyuk halad át *(15. tábla/7)*.

13. Ozsdola-*Kozmapad*

A Nyújtódot Ozsdolával összekötő földút jobb oldalán, az E 574-es műúttól kb. 1,5 km-re délkeletre található a *Kozmapad* nevű határrész. A művelés alatt álló területről a neolitikumtól a késő rézkorig került elő leletanyag *(3. tábla/14)*.

Starčevo–Körös-kultúra

1) Fazék oldaltöredéke. Anyaga pelyvával és finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete világosbarna, törésprofiljában sötét szürke sáv húzódik. Díszítetlen *(20. tábla/1).*

2) Oldaltöredék. Anyaga pelyvával és finom szemcséjű homokkal soványított agyag. A külső felület narancssárgára és szürkére, a belső sötétszürkére égett. A felületen körömbenyomkodásos díszítés található *(20. tábla/2)*.

3) Enyhén kihajló, lekerekített peremű, ívelt nyakú edény töredéke. Anyaga pelyvával és apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete szürkésbarna, a belső barna. Törésprofiljában szürke sáv húzódik. Díszítetlen *(20. tábla/3)*.

4) Kis méretű, lekerekített peremű edény töredéke. Anyaga pelyvával és finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete szürkésbarna, törésprofilja szürke. Kívül ferde vonalak láthatók, azonban a felület kopottsága miatt nehéz eldönteni, hogy díszítésről van-e szó *(20. tábla/4)*.

5) Lekerekített, enyhén kidomborodó peremű edény töredéke (Pá: 6,5 cm). Anyaga pelyvával és apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete vörösesbarna, a belső világosszürke. Díszítetlen *(20. tábla/5)*.

Boian-kultúra

6) Fedő töredéke. Anyaga pelyvával és apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete szürkésbarna, simított, a belső sötétszürke, érdes tapintású. A külső felületen, a fedő tetején három, az oldalon egy bekarcolt vonal figyelhető meg *(20. tábla/6)*.

Coțofeni-kultúra

7) Zsákszerű fazék peremtöredéke (Pá: 26 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete vörösre, a belső szürkére égett, mindkettő érdes tapintású. Törésprofilja vörös és szürke. A peremtől nagyjából 2–2,5 cm-re hét benyomkodás figyelhető meg *(21. tábla/1)*.

8) Lekerekített peremű, hengeres nyakú, bikónikus csésze töredéke, (Lá: 13,5 cm; Pá:11 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete barnásszürke, törésprofilja sötétszürke. Díszítetlen, valószínűleg magasított füllel rendelkezett *(21. tábla/2)*.

9) Oldaltöredék. Anyaga nagy szemcséjű homokkal és pelyvával soványított agyag. Külső és belső felülete világosbarna, durva tapintású. A törésprofilban szürke sáv húzódik. A töredéken három, nagyjából 1 cm-re kiemelkedő bütyök látható, 2,2–2,5 cm közötti átmérővel. A „bal oldali" bütyök felülete lapos, a másik kettőnek kb. 0,5 cm-re bemélyed *(21. tábla/3)*.

10) Lekerekített peremű, a perem síkjából enyhén kiemelkedő szalagfüllel ellátott edény töredéke. Anyaga nagy szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete narancssárga, érdes tapintású. A töredék felületét, valamint a fület búzaszem formájú benyomkodások díszítik *(21. tábla/4)*.

11) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete barnásszürke, a belső sötétszürke, simított. A töredék felső részén két párhuzamos, bevagdosásokkal díszített, tapasztott borda van. Az alsótól másik két borda indul derékszögben *(21. tábla/5)*.

12) Kihajló szájú, egyenes peremű edény töredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete barnásszürke, a belső fekete. A perem kb. 1 cm vastag külső részét benyomkodások díszítik *(21. tábla/6)*.

13) Oldaltöredék. Anyaga nagy szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete vörösesbarna, a belső szürke, érdes tapintású. Kívül bekarcolt fenyőágdíszítés figyelhető meg *(21. tábla/7)*.

14) Oldaltöredék. Anyaga nagy szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső része szürkésvörösre, a belső sötétszürkére égett. Külső felületét bekarcolt vonalakkal díszítették *(21. tábla/8)*.

15) Pattintott kovaeszköz töredéke. Színe világosbarna, fehér zárványokkal (H: 3,17 cm; Sz: 2,15 cm; *21. tábla/9)*.

16) Pattintott kovaeszköz töredéke. Színe fekete, világoszürke foltokkal (H: 2,15 cm; Sz: 1,64 cm; *21. tábla/10)*.

17) Pattintott kovaeszköz töredéke. Színe barna, szürkés-világosbarna zárványokkal (H: 2,33 cm, Sz: 2,15 cm; *21. tábla/11)*.

14. Ozsdola-*Középső határ*

A *Kozmapad* dűlőtől nagyjából 1,3 km-re délnyugatra húzódik a *Középső határ* nevű szántóterület. A leletanyagot késő vaskori és népvándorlás kori kerámia képezi *(3. tábla/13)*.

Dák kultúra

1) Egyenes, vízszintesen kihajló peremű talpas tál töredéke, (Pá: 26 cm). Anyaga iszappal soványított agyag. Külső és belső felülete egységesen világosszürkére égett. Díszítetlen *(22. tábla/1)*.

2) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. A töredék egységesen világosbarnára égett, érdes tapinású. A töredék felső részén ujjbenyomásos díszítés húzódik *(22. tábla/2).*

3) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Törésprofiljában kb. 2 mm-es szürke sáv húzódik, felülete érdes tapintású. A tö-

redék felső részén ujjbenyomásos díszítés figyelhető meg *(22. tábla/3)*.

4) Nehéz fazekaskorongon készült edény peremtöredéke, (Pá: 11 cm). Anyaga iszappal soványított agyag. Külső és belső felülete, valamint töréprofilja egységesen világosszürke, simított. Díszítetlen *(22. tábla/4)*.

Marosszentanna–Csernyahov-kultúra

5) Fültöredék. Anyaga iszappal soványított agyag. Felülete szürke, érdes tapintású, töréprofiljában világosszürke sáv látható. A külső felületen, a fül széleivel párhuzamosan, a jobb oldaltól kb. 2,2, a baltól kb. 1,7 cm-re egy borda húzódik *(22. tábla/5)*.

6) Kihajló peremű, nehéz fazekaskorongon készült tál peremtöredéke, (Pá: 22 cm). Anyaga iszappal soványított agyag. Külső és belső felülete, valamint töréprofilja egységesen világosszürke, simított. Díszítetlen *(22. tábla/6)*.

7) Kihajló peremű, nehéz fazekaskorongon készült tál peremtöredéke, (Pá: 19 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete szürke, durva tapintású. Törésfelületében világos szürke sáv húzódik. Díszítetlen *(22. tábla/7)*.

15. Szászfalu (Săsăuşi)-*Szakasztott*

Az E 574-es nemzetközi úttól kb. 1 km-re északra, az Esztelnek-patak kiemelkedő teraszán húzódik a *Szakasztott* nevű dűlő *(3. tábla/9)*.

Dák kultúra

1) Fazekaskorongon készült, derékszögben kihajló szájú, egyenes peremű, talpas tál (?) töredéke, a perem külső része kicsit lefelé hajlik (Pá: 29 cm). Anyaga finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete szürkére égett, simított. Töréprofiljában világosszürke sáv húzódik. Díszítetlen *(23. tábla/1)*.

2) Fazekaskorongon készült, talpgyűrűs edény fenéktöredéke, (Fá: 15 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete szürkére égetett, simított. Törésfelületén halvány szürke sáv húzódik. Díszítetlen *(23. tábla/2)*.

3) Fazekaskorongon készült, kihajló szájú kancsó töredéke, (Pá: 12 cm). Anyaga finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete szürkére égetett, simított. Díszítetlen *(23. tábla/3)*.

4) Kézzel készült edény oldaltöredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete szürkére és feketére, a belső világosbarnára és szürkére égett. Törésfelületében vöröses-barnás sáv húzódik. A töredék felső részén két bekarcolt vonal található. A vonalakra egy 1,1 cm hosszú, 0,5 cm széles és 0,35 cm magas bütyköt tapasztottak. A vonalak alatt hét hullámvonalból, alatta ugyancsak hét egyenes vonalból álló köteg húzódik *(23. tábla/4)*.

5) Fazekaskorongon készült edény oldaltöredéke. Anyaga iszappal soványított agyag. Külső és belső felülete szürkére égetett, kívül vöröses folt figyelhető meg. A töredék felső részét öt hullámvonalból, alatta hat egyenes vonalból álló köteg díszíti *(23. tábla/5)*.

6) Fazekaskorongon készült, kihajló szájú, egyenes peremű edény töredéke, (Pá: 14 cm). Anyaga iszappal soványított agyag. Külső felülete sötét, a belső világosszürkére égetett, simított. Díszítetlen *(23. tábla/6)*.

7) Fazekaskorongon készült, vízszintes, kihajló peremű, talpas (?) tál töredéke, (Pá: 28 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete, valamint belső része egységesen szürkére égett, belső felülete simított és fényezett. A peremen halvány, besimított hullámvonal figyelhető meg *(24. tábla/1)*.

8) Kihajló szájú, egyenes peremű edény (Pá: 25 cm; Lá: 33 cm). Anyaga nagy szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete vörösre, szürkére és feketére égett. Egy része valószínűleg azután égett át, miután eltört. A díszítés a peremtől kb. 3 cm-re kezdődik és egy bevagdosott bordadíszből áll, amely körbefut az edény nyaki részén. Ettől nagyjából 1,5 cm-re, az edény vállán két sorból álló, benyomkodott díszítés látható. A benyomkodások alatt hat egyenes vonalból álló köteg, alatta ugyancsak hat hullámvonalköteg húzódik. Az edény hasán ujjbenyomásos díszítés fut körbe. Ezen két függőleges, kb. 3 cm magas, tapasztott bütyök figyelhető meg. Az edény teljes felületén három vagy négy ilyen bütyök lehetett *(24. tábla/2)*.

16. Kézdiszentlélek-*Táncospad*[9]

A *Bakóné* (lásd fentebb, 1. sz.) határrész délkeleti folytatásaként, attól kb. 1 km-re található a *Táncospad* nevű dűlő *(3. tábla/6)*.

[9] A 2009-ben megjelent *Kézdiszentléleki breviárium* c. könyvben a Székely Zsolt által bemutatott *„Táncospad”* lelőhely megnevezése téves. A szerző által bemutatott ásatásleírások, a leletanyag és a feltárt objektumok alapján ez a lelőhely *„Piatra de tocilă (Küszürűkő)”* néven jelenik meg a szakirodalomban (lásd SZÉKELY, Zoltán 1977, 125–127; SZÉKELY, Zoltán 1978, 11–17). Kovászna megye repertóriumában a lelőhely *„Terasa de Jos”* (REPCOVASNA 1998, nr. 520) néven, Székely Zsolt fent említett dolgozatában *Alsó-Terasz* néven szerepel (SZÉKELY Zsolt 2009, 19), ugyancsak tévesen. Kézdiszentlélek határnevei között nem szerepel ilyen vagy ehhez hasonló megnevezésű dűlő.

Bronzkor

1) Lekerekített, enyhén kihajló peremű edény töredéke (Pá: 12 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete szürke, érdes tapintású. Díszítetlen *(25. tábla/1)*.

2) Egyenes, enyhén kihajló peremű edény töredéke. Anyaga nagy szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete fekete, a belső szürke. Díszítetlen *(25. tábla/2)*.

3) Oldaltöredék. Anyaga finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső része barnásszürke, a belső szürke. Mindkét felület simított és fényezett. Díszítetlen *(25. tábla/3)*.

Dák kultúra

4) Fenéktöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete barna, a belső sötétszürke és fekete, mindkét felület durva tapintású. Díszítetlen *(25. tábla/4)*.

5) Fültöredék. Anyaga finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Felülete és törésprofilja vörös (H: 6,8 cm; Sz: 3,7 cm). Díszítetlen *(25. tábla/5)*.

6) Fazekaskorongon készült edény oldaltöredéke. Anyaga finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete barnásszürkére égett, külső része simított. Kívül két vízszintes, egymástól 1 cm-re található, párhuzamos bekarcolás húzódik. Belül egy kb. 0,5 cm „mély" kúp alakú befúrás figyelhető meg *(25. tábla/6)*.

7) Kézzel készült edény (talpas tál?) peremtöredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete fekete, simított és fényezett. Törésprofiljában vörös-szürkésvörös sáv húzódik. Díszítetlen *(25. tábla/7)*.

8) Fazekaskorongon készült edény oldaltöredéke. Anyaga iszappal soványított agyag. Külső és belső része világos barnásvörös, felülete simított. Kívül egy bepecsételt háromszögekből álló kör alakú díszítés figyelhető meg *(25. tábla/8)*.

17. Torja (Turia)-*Római katolikus temető mellett* v. *Padláb*

Alsó-Torján, a római katolikus temető délkeleti oldalán egy terasz emelkedik, amelynek északi és keleti oldala meredeken lejt. A terület művelés alatt áll. A szakirodalomban a lelőhely *„Római-katolikus temető mellett"* néven szerepel *(2. tábla/3)*.[10]

Coţofeni-kultúra

1) Oldaltöredék szalagfüllel. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete durva, barnásszürke színű. Belső felülete fekete, simított. A külső felülete egymásra merőleges, bekarcolt vonalakkal díszített *(26. tábla/1)*.

2) Tál peremtöredéke (Pá: 16 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete vörösesszürke, belső felülete vörös, simított. Törésfelületén fekete sáv húzódik. A peremtől kb. 1 cm-re egy 1,5 cm széles, besimított cikkcakk-minta látható *(26. tábla/2)*.

3) Kihajló szájú, lekerekített peremű csésze töredéke (Pá: 8 cm). Anyaga finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete vörösre égett, a belső felület simított, fényezett. Törésfelületén fekete sáv húzódik. Perem fölé magasított füle letörött. A felső fül-csatlakozás mellett, közvetlenül a perem alatt két bekarcolt, „V"-t formáló vonal található. Az alsó csatlakozás mellett kb. 2 cm hosszú, mintegy 0,5 cm-es közökkel elválasztott, párhuzamosan bekarcolt vonalak vannak *(26. tábla/3)*.

Wietenberg-kultúra

4) Karéjos tál (?) peremtöredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Színe kívül-belül szürkésbarna, felülete érdes tapintású. Az 1,2–1,5 cm széles peremet két sorban, egymással szemben fekvő, benyomkodott háromszögek díszítik. A töredék külső felületén, a perem alatt kb. 1 cm-rel egy sor újabb benyomkodott háromszög található *(26. tábla/4)*.

5) Oldaltöredék. Anyaga nagy szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete világosbarna, a belső vörösesszürke, törésfelülete sötétszürke-bordó. A külső felületen egy majdnem kerek, kb. 2 cm átmérőjű, 0,5 cm magas, enyhén bemélyedő felületű korong található *(26. tábla/5)*.

6) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete fekete, simított, a belső ugyancsak simított, szürkés-barnás. A töredék alsó részén négy bordadísz húzódik, a másodikon benyomkodások láthatók *(26. tábla/6)*.

7) Peremtöredék (Pá: 10 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Kívül-belül fekete, simított. Törésfelülete világosszürke. Díszítetlen *(26. tábla/7)*.

18. Torja-*Silók mellett*[11]

A torjai Apor család birtokán, az egykori termelőszövetkezet területén a 80-as évek közepén folytak feltárások. A lelőhely a Torja-patak jobb oldali teraszán húzódik a DJ 113 műúttól kb. 200 m-re

[10] Vö. MÉDER, Lóránt László 2004; REP-COVASNA 1998, 144, nr. 582; SZÉKELY, Zoltán 1990; 1995.

[11] REP-COVASNA 1998, 146, nr. 593. A repertóriumban szereplő *Apor-kúria kertje* (REP-COVASNA 1998, 143–144, nr. 580) és a *Silók mellett* lelőhelynevek egyazon területre és ásatásra vonatkoznak.

északkeletre. A bemutatott anyag egy részét azonban nem a teraszról, hanem a „völgyből" gyűjtöttük, amely egykor a közelben elfolyó Torja-patak ártere volt. Ezért úgy gondoljuk, hogy a leletek egy része másodlagos helyzetű *(2. tábla/1)*.

Neolitikum

1) Tárolóedény fenéktöredéke. Anyaga finom szemcséjű homokkal és pelyvával soványított agyag. Külső felülete vörös, a belső barna, törésprofiljában fekete sáv húzódik. Díszítetlen *(27. tábla/1)*.

Bronzkor

2) Lekerekített peremű edény töredéke. Anyaga nagy szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete szürkére és barnára, a belső része szürkére égett. Díszítetlen *(27. tábla/2)*.

Gáva–Holihrady-kultúra

3) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete fekete, a belső világosbarna. A töredék külső felületét három, kb. 0,6–0,7 cm széles kannelúra díszíti *(27. tábla/3)*.

4) Válltöredék. Anyaga nagy szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete világosbarna, törésprofilja vörös. Felső részén kannelúra található *(27. tábla/4)*.

Középkor

5) Válltöredék. Anyaga finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete szürkésbarna, a belső, valamint törésfelülete fekete. A töredéket két csoportban, csoportonként két, egymást metsző hullámvonal díszíti *(27. tábla/5)*.

6) Fazekaskorongon készült edény fenéktöredéke (Fá: 13 cm). Anyaga finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete barnásszürke, a belső barna. A törésprofil közepén szürke sáv húzódik. Díszítetlen *(27. tábla/6)*.

19. Torja-*Templomláb*[12]

A Karatna- és a Torja-patak összefolyása feletti teraszon áll a Torjával összenőtt, egykori Karatna református temploma és temetője. A sírásások által megbolygatott földben és a templom körüli szántóföldeken nagy mennyiségű kerámia gyűjthető *(2. tábla/2)*.

Erősd-kultúra

1) Tál peremtöredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete simított, matt fényezésű. Külső része szabályozott égetéssel világosbarnára és feketére égetett, belső felülete fekete *(28. tábla/1)*.

2) Tárolóedény peremtöredéke. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete egységesen vörösre égett. Külső felületén barbotin díszítés található *(28. tábla/2)*.

3) Fenéktöredék (Fá: 11 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal és morzsolt kerámiával soványított agyag. Külső felülete vörösre égett, belső része bordó és szürke. A külső felületet egykor festett díszítés borította, amelyen a vörös és fekete szín csak nyomokban maradt meg *(28. tábla/3)*.

4) Fenéktöredék (Fá: 14 cm). Anyaga finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete vörösre égett, fekete és szürke foltokkal. Belső része világosszürke. Díszítetlen *(28. tábla/4)*.

Wietenberg-kultúra

5) Egyenes peremű tál töredéke (Pá: 24 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete szürke, világos és sötét árnyalatokkal, belső fele sötétszürke. Díszítetlen *(29. tábla/1)*.

6) „T" peremprofilú tál töredéke (Pá: 22 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete világosbarna, külső felületén szürke folt figyelhető meg. Törésprofiljában fekete sáv húzódik. Díszítetlen *(29. tábla/2)*.

7) Enyhén kifele hajló peremű edény töredéke (Pá: 14 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete vörös, fekete és barna színű, simított, belső fele világosbarna. Díszítetlen *(29. tábla/3)*.

8) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete feketére égetett, törésprofilja barna. A töredéken két vízszintes, párhuzamos bekarcolt vonal húzódik, közüket ferdén bekarcolt, 0,5–0,6 cm hosszú vonalakkal töltötték ki *(29. tábla/4)*.

9) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete világosbarnára, egy helyen feketére égett. A töredék felső részén egy bekarcolt vonal húzódik, alatta egy sor kb. 4 mm hosszú beszúrkálás, melyet egy hegyes tárggyal mélyítettek az edény falába. Alatta egy ugyancsak benyomkodással készült spirálszerű díszítés látható, mellette nagyon sekély kannelúrák *(29. tábla/5)*.

[12] Kovászna megye repertóriumában a lelőhely határnév nélkül szerepel (REP-COVASNA 1998, 144, 583. sz.) és a szerkesztők csak a rézkori településről számolnak be: *„(…) pe extremitatea de nord a comunei, la confluenţa pâraielor Turia şi Caratna se află o mare aşezare aparţinând culturii Ariuşd-Cucuteni*", azaz: *„a falu északi szélén, a Torja- és Karatna patakok összefolyásánál egy nagy Erősd-Cucuteni település található*".

10) Szalagfüllel ellátott, enyhén kihajló peremű, domború testű bögre peremtöredéke (Pá: 11,5 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete sötétszürke, érdes tapintású. A fül felett a peremből kiemelkedő „taraj" található. Díszítetlen *(30. tábla/1)*.

11) Peremtöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete barnára, a belső feketére égett. A kidomborodó peremet bevagdosások díszítik *(30. tábla/2)*.

12) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal és morzsolt kerámiával soványított agyag. Külső felülete barnásvörös, belső része fekete, fényezett. A töredék külső részén egy felfelé emelkedő bütyök látható *(30. tábla/3)*.

13) Szalagfüllel ellátott oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső és belső felülete világosbarna, néhány szürke folttal. Alsó részén, a fül alatt benyomkodott, búzaszem alakú díszítés nyomai figyelhetők meg *(30. tábla/4)*.

20. Torja-*Vármegye* v. *Zábora*[13]

*A Záborá*nak nevezett határrész az Alsó-Torjától északra, a Torja-patak bal teraszán nyúlik el. Szomszédságában 1988-ban egy bronzkori hamvasztásos temetkezést tártak fel *(2. tábla/4)*.[14]

Boian-kultúra

1) Tál peremtöredéke (Pá: 26 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete vörösesbarna, belső fele világosszürke. Törésprofilja vörösesszürke. A peremtől kb. 2,5 cm-re becsípkedett díszítés található *(31. tábla/1)*.

2) Tál peremtöredéke (Pá: 24,5 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal és pelyvával soványított agyag. Külső és belső felülete vörösesbarnára égett, törésfelülete vörös-fekete. A peremtől kb. 2 cm-re függőlegesen benyomkodott, 0,5–0,6 cm hosszú, 0,1–0,2 cm széles, búzaszem alakú benyomkodások találhatók, nagyjából 1 cm-es közökkel. A perem és a „búzaszemek" között található sáv simított, a díszítés alatt a felület durva tapintású. A töredék belső felülete simított *(31. tábla/2)*.

3) Kidomborodó hasú edény töredéke (Lá: 13 cm). Anyaga finom szemcséjű homokkal soványított agyag. Külső felülete szürke, a belső fekete, törésfelülete világosszürke. A töredék felső részén két vízszintesen bekarcolt vonal fut, 0,5–0,7 cm-es közzel. Az alsó vonaltól kb. 3 cm-re egy újabb vonalpár található 0,7–0,8 cm-es közzel. A két vonalpár között négy sekély kannelúrát alakítottak ki. A felső vonalpártól felefelé ugyanilyen díszítés figyelhető meg *(31. tábla/3)*.

4) Oldaltöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal és pelyvával soványított agyag. Külső felülete barna, belső felülete világosszürke. Törésprofilja fekete. A külső oldalon két vonalat karcoltak be, 1,5 cm-es közzel, amelyet benyomkodásokkal töltöttek ki *(31. tábla/4)*.

5) Peremtöredék. Anyaga apró szemcséjű homokkal és pelyvával soványított agyag. Külső felülete szürke, különböző árnyalatokkal, simított, belső felülete fekete. A perem külső sarkán benyomkodások vannak, 2,6, ill. 4 cm-re vízszintesen bekarcolt vonalak díszítik *(31. tábla/5)*.

6) Oldaltöredék. Anyaga pelyvával soványított agyag. Sötétszürke, kimetszett sávok díszítik *(31. tábla/6)*.

7) Bikónikus edény oldaltöredéke (Lá: 20 cm). Anyaga apró szemcséjű homokkal és pelyvával soványított agyag. Külső felülete világosszürke, fekete foltokkal, simított és fényezett. A belső felület sötétszürke, világos foltokkal. A töredék felső részét öt, 0,4–0,5 cm-es vízszintes kannelúra, alsó részét 0,3–0,4 cm-es ferdén besimított kannelúra díszíti *(31. tábla/7)*.

Következtetések

A terepbejárások által kutatott felsőháromszéki települések környékéről (Kézdiszentlélek, Kézdivásárhely és Torja kivételével) napjainkig kevés régészeti lelőhelyet ismertünk, a megye repertóriumában ráadásul ezek többsége azonosítatlan lelőhelyként szerepelt. A dolgozatunkban szereplő lelőhelyek bemutatását azért is tartjuk fontosnak, mert újabb adatokkal szolgálnak az egykori települések elhelyezkedéséhez, segítséget nyújtanak egy jövőbeni repertórium pontosabb összeállításához. Továbbá célunk volt a szakirodalomban felmerült félreértések, téves adatok tisztázása, pontosítása. Az előkerült leletanyagnak egy-egy korszakba vagy kultúrába való besorolását tartottuk mindenekelőtt fő célnak, a belső, pontosabb kronológiát illetően nem bocsátkoztunk részletekbe. A lelőhelyek számának megállapítására *Kovászna megye régészeti repertóriumát* vettük alapul más, hasonló tematikájú összefoglaló munka hiányában. Ez persze nem jelenti azt, hogy az elmúlt több mint tíz év alatt nem kerültek elő újabb telepek és hogy az 1998-ig ismertetett lelőhelyek besorolása teljes mértékben fedi a valóságot.[15]

[13] A szakirodalomban a lelőhely *Vármegye* néven szerepel, lásd REP-COVASNA 1998, 144–145, nr. 583, további irodalommal.
[14] SZÉKELY, Zsolt 1989, 246; 1995a, 127–146.
[15] Példaként említhetjük a kézdipolyáni kora vaskori anyagot, amely nem szerepel a repertóriumban, annak ellenére, hogy az ásatások az 1960-as években folytak és Székely Zoltán említést is tesz róla. Csak az újabb kutatások szenteltek nagyobb figyelmet a kora vaskori emlékanyagnak. Lásd MÉDER Lóránt László 2006.

A vizsgált területen a neolitikus Starčevo–Körös-kultúrának eddig két lelőhelyét ismertük, mindkettőt Torja határából.[16] Dolgozatunkban most egy újabbat ismertetünk (13. sz.). További három lelőhely (4., 7., 8. sz.) a leletanyag jellegtelen volta miatt csupán általánosságban az újkőkorba sorolható.[17] Az előkerült kerámiatöredékek alapján lekerekített peremű, kihajló szájú, gömbtestű edényeket sikerült azonosítani. Méretük a kisebb, maroktálszerű példánytól a közepes nagyságú fazékig terjed. Hasonló darabokkal találkozunk a sóspataki (Şeuşa),[18] a torjai,[19] a bácsi-toroki (Gura Baciului),[20] a berettyószéplaki (Suplacu de Barcău)[21] leletanyagban. Az előkerült cserépdarabok díszítése szegényes, egyetlen esetben figyelhetők meg becsípkedések az edény felületén – ehhez hasonló ornamentika a torjai,[22] a bácsi-toroki,[23] a felsőgyógyi (Geoagiu de Sus)[24] töredékeken is megtalálhatók –, amelyet azonban a kutatók nem tartanak meghatározó értékűnek a kultúra belső kronológiáját illetően.[25]

A Felsőháromszéki-medence területén az első letelepült, élelemtermelő közösségék a Starčevo–Körös-kultúra kései szakaszában jelentek meg. A telepek kis méretűek voltak, a folyóvizek közelében, általában azok árterületén vagy alacsony teraszokon helyezkedtek el.[26] Nem képeznek kivételt az újonnan bemutatott lelőhelyek sem: Ozsdola-*Kozmapad* folyóvízhez közel, egy alacsony, viszonylag lapos, fokozatosan lejtő teraszon fekszik, amely 1–2 m-re emelkedik ki a környezetéből. A lelőhelytől nem messze egy tőzegbánya található, amely a korai neolitikumban mocsaras vidék lehetett. A Lemhény-*Szénarét* és Nyújtód-*Bende-tag* lelőhelyeken azonosított újkőkori kerámiák valószínűleg a Starčevo–Körös-kultúrába sorolhatók. Ezt látszik alátámasztani a kerámia kialakítása és égetése,[27] valamint az egykori települések elhelyezkedése: mindkét telep egy-egy terasz alján terül el.

Kovászna megye régészeti repertóriuma alapján a Felsőháromszéki-medence északi részén két, a Boian-kultúrába sorolható lelőhelyet ismertünk, amelyeket most három újabbal egészítünk ki (2/1., 11/1., 13. sz.). A leletanyag alapján elmondhatjuk, hogy a Boian-kulúra hordozói edényeik anyagát pelyvával és/vagy apró szemcséjű homokkal soványították, amelyeket szürkére vagy világos barnásvörösre égettek. Az edények felületére kívül-belül gyakran bevonat került, amelyet simítottak, néha fényeztek. Az előkerült kerámiatöredékek alapján számos edényformát sikerült azonosítani: Kézdiszentlélek-*Felsőbereske II* lelőhelyen lekerekített peremű, viszonylag nagy méretű tál töredéke került elő, oldalán bordadísszel *(8. tábla/1)*. Hasonló formákat ismerünk a barcaföldvári (Feldioara),[28] valamint a Kárpátokon kívüli greacai[29] és lişcoteancai[30] leletanyagokban. Egy másik táltípus az ívelt oldalú tál, amely nem csak a fent említett lelőhelyen *(8. tábla/5)*, hanem Torja-*Vármegye* anyagában, két példányban is előfordul, amelyeket a perem alatt benyomkodott bordadísszel vagy egyszerű, függőleges, egymástól néhány cm-re elhelyezkedő búzaszem alakú benyomkodásokkal láttak el. A díszítés és az edény pereme között lévő keskeny sávot simították, a díszítés alatt azonban a felület érdes tapintású maradt *(31. tábla/1, 2)*. Analógiákat találunk a Sepsiszentgyörgy (Sfântu Gheorghe) I[31] és a giuleşti-i[32] településeken folytatott ásatások anyagában.

Kézdiszentléleken *(8. tábla/2)* és Torján *(31. tábla/7)* bikónikus fazéktöredékek kerültek elő, amelyek kivitelezésük alapján a díszkerámia sorolhatók. Az utóbbi edény felületét a simítás mellett fényezték, valamint vízszintes és ferde kannelúrákkal díszítették. Ehhez hasonló töredékek ismertek a greacai[33] és a barcaföldvári,[34] Giuleşti-fázis anyagában. A bikónikus edényeken kívül találkozunk egyenes falú *(31. tábla/5)*,[35] gömbtestű *(31. tábla/3)*,[36] valamint lekerekített peremű, ívelt nyakú, vízszintes kannelúrákkal díszített töredékekkel is *(8. tábla/6–7)*. A csőtalpas edények *(8. tábla/3)* a kultúra teljes fejlődését vé-

[16] Lásd SZÉKELY, Zoltán 1996, 105–113; CIUTĂ, Marius-Mihai 1997, 12, nr. 8, 9; REP-COVASNA 1998, 175, nr. 580, 583.

[17] Megjegyzés: A vizsgált területről eddig két azonosítatlan lelőhelyről és kultúrából származnak újkőkori tárgyak (REP-COVASNA 1998, 175, nr. 129, 548).

[18] CIUTĂ, Beatrice et al. 2007, 25/5.

[19] CIUTĂ, Marius-Mihai 1997, 24, pl. X/5.

[20] LAZAROVICI, Gheorghe – MAXIM, Zoia 1995, fig. 43/2, 44/6

[21] IGNAT, Doina 1983, 38, nr. 1.

[22] SZÉKELY Z. 1996, 112, fig. 10/2.

[23] LAZAROVICI, Gheorghe – MAXIM, Zoia 1995, fig. 43/5, 6, 45/3.

[24] DĂRĂMUŞ, Ciprian – CIOANCĂ, Costel 2000, 14, pl. III/1–6.

[25] OROSS, Krisztián 2007, 538.

[26] CIUTĂ, Beatrice et al. 2007, 21; SCHUSTER, Cristian et al. 2008, 24.

[27] A Lemhényben előkerült töredékek *(14. tábla/4–5)* nagyon hasonlóak a felsőgyógyi lelőhely anyagában bemutatott fenéktöredékekhez (DĂRĂMUŞ, Ciprian – CIOANCĂ, Costel 2000, 12, pl. I/4–5).

[28] COMŞA, Eugen 1974, fig. 32/7.

[29] COMŞA, Eugen 1974, fig. 26/41.

[30] PANDREA, Stănică 1999, 39, fig. 4/3.

[31] SCHROLLER, Hermann 1933, Taf. 18/7.

[32] COMŞA, Eugen 1974, pl. 12/5–6, 11.

[33] COMŞA, Eugen 1974, pl. 10/3, 6.

[34] COMŞA, Eugen 1974, pl. 14/4, 6, 13.

[35] Analógiák a földvári leletanyagban: COMŞA, Eugen 1965, 640, fig. 8/3, 5–6.

[36] Analógiák a földvári leletanyagban: COMŞA, Eugen 1974, pl. 17/4.

gigkísérik, így nem rendelkeznek kronológiai értékkel.[37] Kézdiszentlélek-*Felsőbereske II* lelőhelyen egy sakktáblaszerűen díszített oldaltöredék került elő *(8. tábla/4)*, ami Erdélyben a Giuleşti-fázis kerámiájára jellemző.[38] Párhuzamokat a péterfalvi (Petreşti),[39] a bardoci (Brăduţ)[40] és a greacai[41] leletanyagok szolgáltatnak. Oroszfalu-*Kökényes II* lelőhelyen számos, kimetszett vagy bekarcolt, párhuzamos vonalakkal díszített edénytöredék fordul elő *(19. tábla/1–5)*, itt azonban nem sikerült edényformákat rekonstruálni. Hasonló díszítéssel találkozunk Délkelet-Erdélyben a barcaföldvári[42] és a bardoci,[43] valamint a Keleti-Kárpátoktól keletre eső greacai[44] lelőhelyeken. Délkelet-Erdélyben a Boian-kultúra a második, Giuleşti-fázissal kezdődik és azzal is ér véget. Ezek a települések azonban egy idő után párhuzamosan fejlődnek a déli, Román Alföldön lévő, már a Vidra periódusba sorolható településekkel.[45]

Mielőtt a Giuleşti-periódus településeinek elemzésével foglalkoznánk, ki szeretnénk térni (az állítólagos) délkelet-erdélyi Bolintineanu-fázis elemeire. Már E. Comşa megjegyzi, hogy ebben a térségben elszigetelten élhettek a Boian-kultúra korai szakaszának képviselői, de ezek nem képezik alapját a későbbiekben nagy számban megjelenő, a második fázishoz sorolható népességnek, nem beszélhetünk egy folytonos fejlődésről.[46] Térségünkből Bardocról említenek Bolintineanu-edénytöredékeket, melyekkel kapcsolatban a szerző megjegyzi, hogy bár az ilyen díszítés a Giuleşti-fázist is ugyanúgy jellemzi, ennek ellenére kitart a korai keltezés mellett.[47] Szerintünk a bemutatott leletanyag a második periódust képviseli, erre enged következtetni a sakktáblaszerűen kialakított díszítőmotívum, amely a Giuleşti-szakasz meghatározó eleme.

Délkelet-Erdélyben az első Boian-kultúrába sorolható települések a Giuleşti-periódus második felében jelennek meg.[48] A kis méretű települések (5–6 ház) főleg teraszokon, forrásokhoz, folyóvizekhez közel helyezkedtek el.[49] Az első két periódusban a lakosság többnyire nyílt településeken lakott, azonban a kultúra vége felé már nagy számban megjelennek az erődített telepek is.[50] Az általunk vizsgált területen a települések kis méretűek, folyóvizekhez közel, viszonylag magas, árvízmentes teraszokon jelennek meg: Kézdiszentlélek-*Felsőbereske II* a Kászon-patak magas teraszán, míg Oroszfalu-*Kökényes II* a Feketeügy egyik enyhén kiemelkedő partmagaslatán helyezkedik el. Eugen Comşa szerint főleg a könnyen védhető területeket választották,[51] a mi esetünkben azonban ez nem figyelhető meg: a települések minden oldalról könnyen megközelíthetőek, természetes védekezésre alkalmatlan felszínformákon fekszenek.

Az Erősd-kultúrának egy eddig is ismert lelőhelyéről gyűjtöttünk anyagot (19. sz.). Két edénycsoportot sikerült elkülöníteni: egy nagyméretű tárolóedény lekerekített peremtöredékét, valamint egy, a finomkerámia csoportba sorolható tál peremtöredékét. A tárolóedény külső felületén barbotin díszítés figyelhető meg *(28. tábla/2)*. A tál *(28. tábla/1)* lekerekített peremű, valószínűleg fordított csonkakúp alakú, formájára analógiákat találunk az oltszemi anyagban.[52] A bemutatott két fenéktöredék *(28. tábla/3, 4)* talán az Erősdről (Ariuşd)[53] vagy az Oltszemről (Olteni)[54] ismert típusokhoz sorolhatók. A *28. tábla/3.* képen látható töredéken fekete-vörös festés nyomai figyelhetők meg.

A késő rézkori Coţofeni-kultúra öt eddig ismert lelőhelye mellé[55] két újabbat sikerült felsorakoztatni (12., 13. sz.) Az azonosítható edényformák között a fazekak csoportjába sorolhatók az Ozsdola-*Kozmapad* lelőhelyen előkerült, viszonylag nagy méretű, zsákszerű edények *(21. tábla/1)*, amelyeket néha egy kisebb átmérőjű füllel láttak el *(21. tábla/4)*. Párhuzamokat találunk a fiatfalvi (Filiaş)[56] leletanyagban. A fazekakon kívül találkozunk közepes méretű tállal *(26. tábla/2)*,[57] valamint bikónikus *(21. tábla/2)* és magasított fülű csészékkel *(26. tábla/3)*, amelyre analógiákat a torjai,[58] a fiatfalvi[59] és a Kárpátokon kí-

[37] COMŞA, Eugen 1974, 92 skk. Lásd az egyes fejlődési szakaszok edénytipológia-táblázatát.
[38] COMŞA, Eugen 1965, 645.
[39] SCHROLLER, Hermann 1933, Taf. 21/10.
[40] SZÉKELY, Zsolt 2001, 158, fig. 5/1–2.
[41] COMŞA, Eugen 1974, pl. 9/5.
[42] COMŞA, Eugen 1965, 637, fig. 5/14, 16, 19; 1974, pl. 16/8, 14.
[43] SZÉKELY, Zsolt 2001, 160, fig. 7/1.
[44] COMŞA, Eugen 1974, pl. 8/7, 11, 13, 17; pl. 9/4.
[45] COMŞA, Eugen 1965, 643 sk.
[46] COMŞA, Eugen 1965, 632.
[47] SZÉKELY, Zsolt 2001, 151 sk.
[48] COMŞA, Eugen 1965, 632; NEAGU, Marian 2000, 27.
[49] COMŞA, Eugen 1974, 125.
[50] COMŞA, Eugen 1974, 135.
[51] COMŞA, Eugen 1965, 643.
[52] LÁSZLÓ Ferenc 1911, 191/11–12. kép.
[53] LÁSZLÓ Ferenc 1911, 199/28–29. kép, 200/30. kép, 201/31. kép.
[54] LÁSZLÓ, Ferenc 1924, 6, pl. I/8, 11–12.
[55] REP-COVASNA 1998, 177, nr. 115, 362, 516, 520, 582.
[56] SZTÁNCSUJ Sándor József – KÖRÖSFŐI Zsolt 2009, 34, 7. kép/2, 11.
[57] Analógiák a felkenyéri (POPA, Cristian I. 1998, 88, pl. X/2) és a torjai (SZÉKELY, Zsolt 1997, 124, pl. III/3) leletanyagokban.
[58] MÉDER, Lóránt László 2004, 43, pl. II/5.
[59] SZTÁNCSUJ Sándor József – KÖRÖSFŐI Zsolt 2009, 31, 4. kép/4.

vüli locusteni-i[60] lelőhelyen. Az edényeket gyakran „fenyőágmintás" díszítéssel látták el *(15. tábla/5; 21. tábla/7; 26. tábla/1)*, amely a Coţofeni I periódus jellegzetessége.[61] Ez a díszítéstípus az egész kultúra területén megtalálható, párhuzamokat említhetünk a felkenyéri (Vinerea)[62] a csíkszentléleki (Leliceni),[63] a péterfalvi,[64] a Cauce-barlangi (Cerişor)[65] és a fiatfalvi[66] leletanyagból. Egy másik peremtöredéken a száj alatt búzaszem alakú benyomkodások figyelhetők meg *(21. tábla/6)*. Ehhez hasonló töredék került elő a balomiri (Balomiru de Câmp) lelőhelyen, amelyet ugyancsak a kultúra korai szakaszára kelteztek.[67] A benyomkodások mellett találkozunk bevagdosott díszítésekkel is *(21. tábla/5)*, amelyekhez hasonlót a marosszentgyörgyi (Sângeorgiu de Mureş)[68] és a nándori (Nandru)[69] ásatásokból ismerünk.

A Felsőháromszéki-medence északi részén elhelyezkedő Coţofeni-lelőhelyek főleg teraszokon, árvíztől védett területen fekszenek, nem messze a folyóvizektől. Kiterjedésük kb. 0,3 és 1 ha között változik. Az ozsdola-*kozmapadi* lelőhely kiterjedése nagyjából 1 ha, de a Coţofeni-leletanyag főleg a délnyugati részen csoportosul, a felület többi részén Starčevo–Körös-kerámia került elő, ezért úgy véljük, hogy mindkét őskori település jóval kisebb lehetett a lelőhely jelenlegi kiterjedésénél. Torja-*Római-katolikus temető mellett* lelőhelye sokkal jobban körülhatárolható, területe 0,3–0,4 ha. A délkelet-erdélyi Coţofeni-települések nem nagy kiterjedésűek, az ásatások során nem sikerült többrétegű telepeket feltárni, a kultúrrétegek vékonyak, ami rövid idejű megtelepedésre utal.[70] A korábbi kutatások Délkelet-Erdélyben csak az I. fázis jelenlétét mutatták ki,[71] újabban azonban a II. periódusból is kerültek elő leletek.[72]

A Felsőháromszéki-medence északi részén a repertórium alapján ismert 16 középső bronzkori lelőhely mellé 9 újabb sorakoztatható fel (1., 2/1., 2/2., 2/3., 4., 8., 9., 10., 11/2. sz.).[73] Sok esetben az anyag jellegtelen volta miatt nem köthetők kultúrákhoz. Kézdiszentlélek-*Bakóné vagy Sáré/Sáré-fele* (1. sz.), Kurtapatak-*Mészkútéle* (4. sz.) lelőhelyei a Wietenberg-kultúrába sorolhatók. Torja-*Templomláb* területéről a régészeti repertórium nem említ Wietenberg-lelőhelyet, csupán rézkorit, ennek ellenére nem kezeltük azonosítatlan lelőhelyként, ugyanis a területen folytak régészeti feltárások és a SzNM gyűjteményében van leletanyag e korszakból, sőt publikációkban is szerepel.[74]

A bemutatott leletanyagban találkozunk a kis- vagy közepes méretű, lekerekített peremű, enyhén kihajló szájú fazekakkal *(5. tábla/7; 12. tábla/3; 26. tábla/7; 29. tábla/3)*. Ez a típus a N. Boroffka által felállított tipológia TA3a típusát képviseli, amelyek megtalálhatók a dévai (Deva),[75] a sepsibükszádi (Bixad),[76] a homoródalmási (Mereşti),[77] valamint a csáklyai (Cetea)[78] leletekben. Egy töredéket a fül felett „tarajjal" láttak el *(30. tábla/1)*, amelyre párhuzamot a sepsiszentgyörgyi anyagban találunk.[79] Az edények felülete díszítetlen. Egy másik edényforma a Boroffka TD1b vagy az Andriţoiu VII ill. VIII alakú tálak *(12. tábla/1, 4-5; 29. tábla/1–2)*. Ezeket egyenes, lekerekített vagy enyhén kihajló peremmel készítették, oldaluk ívelt. Egyetlen töredéken sincs díszítés. A boiui,[80] a celnai (Ţelna),[81] a marosnagylaki (Noşlac),[82] a kisdersidai (Derşida),[83] valamint a kézdialbisi (Albiş)[84] lelőhelyek anyaga szolgál párhuzamokkal. A bemutatott fazéktípus (TA3a) a kultúra teljes fejlődését végig kíséri,[85] a TD1b táltípust Boroffka szerint a kezdeti fázisban használják,[86] annak ellenére, hogy a kisdersidai ásatásokon az utolsó négy rétegben (II-III/B-C fázis) jelen volt.[87] A Kézdiszentlélek-*Bakóné vagy Sáré/Sáré-fele* lelőhelyen a Wietenberg-kultúra egy jellegzetes edényformájának töredéke került elő, egy Boroffka TE1c típusú karéjos tál *(5. tábla/5)*. Eh-

[60] ROMAN, Petre I. 1976, 161, pl. 61/9.
[61] ROMAN, Petre I. 1976, 37. Párhuzamok a felkenyéri (POPA, Cristian I. 1998, 90, pl. XII/1–6), a fiatfalvi (SZTÁNCSUJ Sándor József – KÖRÖSFŐI Zsolt 2009, 36, 9. kép/1, 3), a csíkszentléleki (ROMAN, Petre I. 1976, 153, pl. 53/3) és a péterfalvi (ROMAN, Petre I. 1976, 155, pl. 55/1–2, 12) lelőhelyek anyagában.
[62] POPA, Cristian I. 1998, 90, pl. XII/1–6.
[63] ROMAN, Petre I. 1976, 153, pl. 53/3.
[64] ROMAN, Petre I. 1976, 155, pl. 55/1–2.
[65] LUCA, Sabin Adrian et al. 2005, 28, pl. X/2–4, 8.
[66] SZTÁNCSUJ Sándor József – KÖRÖSFŐI Zsolt 2009, 36, 9. kép/1, 3.
[67] POPA, Cristian I. 1998, 54, 99, pl XXI/2.
[68] ROMAN, Petre I. 1976, 147, pl. 47/6.
[69] ROSKA Márton 1942, 201, 242. kép/5.
[70] SZÉKELY, Zsolt 1997, 24.
[71] ROMAN, Petre I. 1976, 38.
[72] SZTÁNCSUJ Sándor József – KÖRÖSFŐI Zsolt 2009, 23.
[73] REP-COVASNA 1998, 179.
[74] SZÉKELY, Zoltán 1988, 160.
[75] ANDRIŢOIU, Ioan 1992, 205, pl. 37/11, 206, pl. 38/16.
[76] DARÓCZI Tibor-Tamás – DOBOS Zenobia 2009, 200, pl. VII/2.
[77] BOROFFKA, Nikolaus G. O. 1994, Taf. 95/11.
[78] BOROFFKA, Nikolaus G. O. 1994, Taf. 24/10.
[79] REP-COVASNA 1998, 221, fig. 32/5.
[80] ANDRIŢOIU, Ioan 1992, 198, pl. 30/1.
[81] ANDRIŢOIU, Ioan 1992, 199, pl. 31/7.
[82] BOROFFKA, Nikolaus G. O. 1994, Taf. 100/4.
[83] CHIDIOŞAN, Nicolae 1980, pl. 14/9.
[84] SZÉKELY Zsolt 2007a, 176, 50. tábla/1.
[85] BOROFFKA, Nikolaus G. O. 1994, 249.
[86] BOROFFKA, Nikolaus G. O. 1994, 249.
[87] CHIDIOŞAN, Nicolae 1980, fig. 3/E1.

hez hasonló edények kerültek elő a kisdersidai ásatások felső rétegeiből,[88] Barcaföldvárról,[89] Kézdialbisból[90] és Sepsiszentgyörgyről.[91] Annak ellenére, hogy az ilyen tálakat gazdagon díszítik, a bemutatott darabon nagyon szegényes motívumok figyelhetők meg: az egymással szemben, valamint az edény pereme alatt lévő benyomkodott háromszögek (hasonlóan díszítették a *26. tábla/4* képen látható töredéket is, amely szerintünk ugyancsak egy karéjos edényből származik) a kisdersidai felső rétegekben (III/C fázis) jelennek meg.[92] Az előkerült leletanyagban továbbá egy kihajló szájú bögrét sikerült azonosítani (Boroffka TD3h típus – Wietenberg B periódus[93]), amelynek felületét széles, ferde kannelúrák díszítik *(5. tábla/1)*. Hasonló edények ismertek a kézdialbisi,[94] a brassói (Braşov),[95] a homoródalmási[96] leletanyagokban, míg a díszítésre párhuzamok a kisderzsidai második és harmadik rétegekből ismertek (II/B fázis).[97] A díszítőelemek között továbbá megjelennek a két párhuzamos vonal között elhelyezkedő ferde bevagdosások, amelyek a kultúra korai (I-II/A-B) szakaszára jellemzők.[98] Továbbá megjelennek az edény falából kidomborodó bütykök *(12. tábla/2)*,[99] aminek inkább használati, mintsem díszítő funkciója volt. A Wietenberg-kultúra egy másik sajátos tárgycsoportját az ún. „botvégek" alkotják *(5. tábla/4)*. Ezek szerepét csak találgatni lehet és kronológiai értékkel sem bírnak.[100]

A fent ismertetett leletanyag szerintünk a Wietenberg-kultúra viszonylag korai, II/B szakaszát képviseli. Ezzel magyarázható a *Zahnstampelung*, a meander vagy a tűzdelt díszítések teljes hiánya, ami a III/C periódus egyik meghatározó eleme lesz.[101] Az edények felülete ritkán vagy egyáltalán nem díszített, és a díszítőelemek nagyon szegényesek, ellentétben a III. fázissal, ahol csak ritkán nem díszítették a felületet.[102] A karéjos tálak és a háromszög alakú benyomkodások arra engednek következtetni, hogy már kezdenek megjelenni a III. szakasz elemei is. Azzal a kérdéssel, hogy milyen mértékben volt lakott a vizsgált terület a kultúra egyes fejlődési szakaszaiban, jelen tanulmányban nem szándékozunk foglalkozni. Ennek legfontosabb oka az, hogy, noha több helyen is folytak feltárások, a leletanyag döntő többsége publikálatlan maradt.

Ami a Wietenberg-kultúra településeit, azok szerkezetét és elhelyezkedését illeti, nem áll szándékunkban részletesebb elemzést adni, ezzel már több tanulmány is foglalkozott.[103] Ezek alapján elmondhatjuk, hogy a vizsgált terület Wietenberg-települései nem nagy kiterjedésűek, folyóvizekhez közel, partmagaslatokon, teraszokon helyezkednek el. Ásatások hiányában a kultúrrétegek vastagságáról, így a megtelepedések hosszáról sem rendelkezünk jelentősebb információkkal.

A Kézdiszentlélek-*Felsőbereske I* lelőhelyen azonosított bronzkori anyag egyik darabjára *(7. tábla/1)* a Costişa-kultúrában találtunk analógiát,[104] de ez kevés ahhoz, hogy ennek a kultúrának tulajdonítsuk az előkerült leletanyagot.

Területünkön 12 késő bronzkori lelőhely ismert,[105] most egy újabbat mutatunk be. A Nyújtód-*Negyedláb* (10. sz.) lelőhelyen előkerült bronzkori edénytöredékek a Noua-kultúrát képviselik *(16. tábla/1)*. Hasonló töredékek ismertek a bardoci lelőhelyről.[106] Más, jellegzetes leletanyag nem került elő, így nem áll szándékunkban kronológiai vagy településszerkezeti részletekbe bocsátkozni.

A vaskor első szakaszát képviselő Gáva–Holihrady-kultúra újabban azonosított 2 lelőhelye (3., 11/2. sz.) 10-re növelte azok számát.[107] A leletanyagban azonosított, leggyakoribb edényformák a viszonylag sekély, lekerekített peremű tálak, amelyek felületét simították és fényezték *(10. tábla/1–2, 5; 11. tábla/1, 3.)*. A tálak esetében ritkán találkozunk a kívül fekete, belül vörös égetéssel, a felületek színében a szürke dominál. Ez valószínűleg a fényezési eljárásnak tulajdonítható. Hasonló formákat ismerünk a Medgyes (Mediaş),[108] Réty (Reci),[109] Kézdipolyán (Poian),[110]

[88] CHIDIOŞAN, Nicolae 1980, fig. 3/H5.
[89] BOROFFKA, Nikolaus G. O. 1994, Taf. 74/6.
[90] SZÉKELY Zsolt 2007a, 170, 44. tábla/2.
[91] SZÉKELY, Zoltán 1959, 720, pl. VIII/8, 8a.
[92] CHIDIOŞAN, Nicolae 1980, fig. 4/2f; BOROFFKA, Nikolaus G. O. 1994, 250.
[93] BOROFFKA, Nikolaus G. O. 1994, 250.
[94] SZÉKELY, Zsolt et alii 1999, 167, fig, 5/2.
[95] BOROFFKA, Nikolaus G. O. 1994, Taf. 19/2.
[96] BOROFFKA, Nikolaus G. O. 1994, Taf. 95/7.
[97] CHIDIOŞAN, Nicolae 1980, 53; BOROFFKA, Nikolaus G. O. 1994, 249.
[98] BOROFFKA, Nikolaus G. O. 1994, 248 sk. Párhuzamokért lásd: BOROFFKA, Nikolaus G. O. 1994, Taf. 37/6, 38/19.
[99] Párhuzamokért lásd: SZÉKELY Zsolt 2007a, 173, 47. tábla/2; ANDRIŢOIU, Ioan 1992, 197, pl. 29/8.
[100] CHIDIOŞAN, Nicolae 1980, 50; RUSTOIU, Gabriel 1995, 61–72.
[101] CHIDIOŞAN, Nicolae 1980, 79; ANDRIŢOIU, Ioan 1992, 52.
[102] CHIDIOŞAN, Nicolae 1980, 78.
[103] Válogatott irodalom: ANDRIŢOIU, Ioan 1992, 29–30; ROTEA, Mihai 1993, 25–41; BOROFFKA, Nikolaus G. O. 1994, 99–105.
[104] CAVRUC, Valeriu – DUMITROAIA, Gheorghe 2001, pl. 47/1–2.
[105] REP-COVASNA 1998, 180.
[106] SZÉKELY Zsolt 1999, 152, nr. 3.
[107] REP-COVASNA 1998, 181.
[108] PANKAU, Claudia 2004, Taf. 40/2, 41/3.
[109] SZÉKELY, Zoltán 1966, 51, pl. IV/11–12.

Újcsongvaitelep (Teleac),[111] vagy a moldvai Siret[112] lelőhelyekről. A felületek díszítetlenek, egy esetben találkozunk az ún. turbántekercs-díszítéssel *(10. tábla/5)*, ami gyakori lelet az erdélyi kora vaskori lelőhelyeken.[113] Egy másik edénytípus valószínűleg a hengeres nyakú, bikónikus testű fazekak (tárolóedények?) csoportjába tartozik *(10 tábla/3, 7)*. Az edények pontos alakját illetően, az anyag töredezettsége miatt, nem rendelkezünk megfelelő információkkal, ezért nem tartjuk célszerűnek analógiák felsorolását. A kutatás során előkerült edénytöredékek díszítése főleg kannelúrákból állt. Ezek három csoportra oszthatók. Egyik az edény vállán körbefutó vízszintes, párhuzamos kannelúrák *(10. tábla/7)*. A második az ún. girland-díszítés *(10. tábla/4, 11. tábla/4.)*, amelyekre analógiát a medgyesi,[114] a kézdipolyáni[115] vagy a Kárpátokon kívüli grăniceşti[116] lelőhelyek anyagában találunk. A harmadik csoportot a vízszintesen és ferdén besimított kannelúrák képezik *(11. tábla/5)*. A bemutatott leletanyag edényformái és díszítőelemei általánosan elterjedtek az egész kora vaskori periódusban, ami csaknem lehetetlenné teszi a település pontos kronológiai behatárolását. A girlandokba rendezett kannelúrák az I–II. rétegekben találhatók meg az újcsongvaitelepi lelőhelyen,[117] míg a turbántekercs-díszítéssel ellátott tálak a II–III. rétegekre jellemzőek.[118] Eszerint valószínűnek tartjuk, hogy Kézdivásárhely-*Sinka* lelőhely a C. Pankau által korai és késői periódusra osztott erdélyi kora vaskor késői szakaszába sorolható.[119] Az Oroszfalu-*Kökényes I* lelőhelyről előkerült anyagot jellegtelen volta miatt nem elemeztük.

A bemutatott vaskori települések elhelyezkedését illetően hasonló helyzettel állunk szembe, mint a korábbi időszakokban: az emberek folyóvizekhez közel, áradásoktól mentes teraszokon telepedtek meg, falvaik azonban jóval nagyobb kiterjedésűek voltak. A kézdivásárhelyi lelőhely majdnem 2 ha-on terül el, az oroszfalvi is kb. 1 ha kiterjedésű.

A vaskor második szakaszát képviselő dák kultúra időszakában a települések száma ugrásszerűen megnőtt, az eddig ismert 26 lelőhely[120] mellett 6 újabbat sikerült azonosítani (1., 2/3., 5., 6., 14., 15. sz.). A begyűjtött kerámiát két nagy csoportra oszthatjuk: a kézzel, valamint a gyorskorongon készült edények csoportjára. A kézzel készült edények anyagát apró és nagy szemcséjű homokkal soványították, felületük durva tapintású, az égetés viszonylag gyenge minőségű. Két edénytípust különböztetünk meg: a fazekakat és a tálakat. Egy esetben sikerült a fazék pontos formáját megállapítani, amely egy kihajló peremű, ívelt nyakú, domború testű edény. Felületét hullámvonalakkal, bevagdosásokkal és benyomkodásokkal díszítették *(24. tábla/2)*. Valószínűleg ehhez hasonló, de kisebb edényekből származnak a lemhényi *(13. tábla/1, 7)* és szászfalvi töredékek *(23. tábla/6)*, ahol az utóbbi fazekaskorongon készült. Az edény formájára a torjai[121], a rétyi,[122] az oltszemi[123] és a poianai[124] ásatásokból ismerünk párhuzamokat. A dák műveltség egyik legjellegzetesebb edényformái az ún. „gyümölcsös tálak", amelyek esetünkben, egy kivétellel *(25. tábla/7)* mind fazekaskorongon készültek *(6. tábla/1–2, 13. tábla/6, 14. tábla/6, 22. tábla/1, 24. tábla/1)*. Anyagukat nagyon finom homokkal vagy iszappal soványították. A jól kiégetett edények felületét simították, ritkán díszítették. Párhuzamokat ismerünk a csernátoni (Cernat),[125] a homoródalmási,[126] a csíkzsögödi (Jigodin) I[127] vagy a mojgrádi (Moigrad)[128] lelőhelyekről. Egy másik edénytípus a lekerekített, kihajló peremű tál töredéke *(13. tábla/4)*, melynek felülete díszítetlen. Hasonló lelet került elő Alvincről (Vinţu de Jos).[129] A hullámvonalkötegekből álló díszítések mellett *(13. tábla/4–5)* megfigyelhetők a bevagdosott *(6. tábla/4)* vagy benyomkodott bordadíszek *(9. tábla/7, 13. tábla/3, 22. tábla/3)*, és a viszonylag nagy méretű bütykök *(6. tábla/3)*, amelyek a kultúra talán mindegyik lelőhelyén előfordulnak, ezért analógiákat nem sorakoztatunk fel. Egy esetben találkozunk bepecsételt rozetta díszítéssel *(25. tábla/8)*, amelyhez hasonlót egy Zimniceán talált edényen láthatunk.[130] A bemutatott leletanyag analógiái alapján elmondható, hogy a lelőhelyek a dák LaTéne

[110] MÉDER Lóránt László 2006, 57, 4. ábra/3–6.
[111] VASILIEV, Valentin et alii 1991, fig. 34/18–20.
[112] LÁSZLÓ, Attila 1994, 273, fig. 53/3.
[113] VASILIEV, Valentin et alii 1991, 85. Párhuzamokért továbbá lásd: BOROFFKA, Nikolaus G. O. – BOROFFKA, Rodica 2006, 603. fig. 1080. nr. 8; 604. fig 1081. nr. 3; MÉDER Lóránt László 2006, 57, nr. 7; PANKAU, Claudia 2004, Taf. 8/7–8, 10.
[114] PANKAU, Claudia 2004, Taf. 18/2, 22/2.
[115] MÉDER Lóránt László 2006, 61, 8. ábra/3.
[116] LÁSZLÓ, Attila 1994, 246, fig. 26/4, 255, fig. 35/7, 259, fig. 39/4–5.
[117] VASILIEV, Valentin et alii 1991, 92.
[118] VASILIEV, Valentin et alii 1991, 85.
[119] PANKAU, Claudia 2004, 98.
[120] REP-COVASNA 1998, 182.
[121] CRIŞAN, Viorica 2000, pl. 27/4.
[122] SZÉKELY, Zoltán 1962, 327, fig. 2/4.
[123] SZÉKELY, Zsolt 1995b, 21, nr. 3.
[124] CRIŞAN, Ion Horaţiu 1969, 163, fig. 76.
[125] CRIŞAN, Viorica 2000, pl. 84/2; SZÉKELY Zsolt 2007a, 137, 11. tábla/3.
[126] CRIŞAN, Viorica 2000, pl. 78/4, 83/4; CRIŞAN, Viorica 2003, 125/267.
[127] CRIŞAN, Viorica 2000, pl. 79/3.
[128] CRIŞAN, Ion Horaţiu 1969, pl. CL/1.
[129] PLANTOS, Cristinel C. 2000, 94, pl. VI/2.
[130] CRIŞAN, Ion Horaţiu 1969, 209, fig. 115/1–2.

kultúra III., klasszikus korszakában, a Kr. e. I.–Kr. u. I. századokban voltak lakottak. A települések nagyobb folyók vagy mellékpatakok teraszain terülnek el, ez a leggyakoribb településtípus a kultúra egész elterjedési területén.[131]

Kovászna megye repertóriuma a vizsgált területen öt olyan lelőhelyet említ, amelyek a Kr. u. IV. századra keltezhetők, ebből 3 a Marosszentanna–Csernyahov-kultúrába tartozik.[132] A terepbejárások során 3 újabb lelőhelyet sikerült azonosítani (2/1., 10., 14. sz.). A településeken előkerült, rekonstruálható edényformák három csoportba sorolhatók: tárolóedények, fazekak és tálak. A tárolóedények vízszintes, kiszélesített peremű, nagyméretű edények, díszítésük vízszintes- és hullámvonalkötegekből áll. A terepbejárások során egy perem *(7. tábla/9)* és számos oldaltöredék *(17. tábla/1, 5–7)* került elő, amelyekre analógiákat a sepsiszentgyörgyi,[133] a köpeci (Căpeni)[134] és a kézdialbisi[135] leletanyagokban találunk. A fazekak csoportját a lekerekített *(16. tábla/3, 6)* vagy egyenes *(16. tábla/5, 7)*, kihajló peremmel ellátott, fazekaskorongon készült edények képviselik. Az előkerült töredékek felülete simított, díszítetlen. A tálaknak két csoportja különíthető el: az egyik az egyenes peremű, ívelt falú tál, amely kézzel készült, durva tapintású *(16. tábla/2)*, a másik csoportba a korongon készült simított és néha fényezett tálak tartoznak. Ezek lehetnek lekerekített, kihajló *(16. tábla/4)* vagy egyenes peremmel ellátott edények *(22. tábla/6–7)*, általában talpgyűrűs fenékkialakításuk volt. A tálformákra analógiákat a sepsiszentgyörgyi,[136] a rugonfalvi (Rugăneşti),[137] a Kárpátoktól keletre fekvő izvoarei,[138] valamint a mihălăşeni-i[139] temető anyagából ismerünk.

Puskás József – Nyújtód; joska1987@yahoo.com

Rövidítésjegyzék

ATS	=	*Acta Terrae Septemcastrensis* (Sibiu)
BCŞS	=	*Buletinul Cercurilor Ştiinţifice Studenţeşti* (Alba Iulia)
BiArh	=	*Biblioteca de Arheologie* (Bucureşti)
BAHM	=	*Bibliotheca Archaeologica "Hierasus" - Monographica* (Botoşani)
BSept	=	*Bibliotheca Septemcastrensis* (Sibiu)
BiblThr	=	*Bibliotheca Thracologica* (Bucureşti)
BMN	=	*Bibliotheca Mvsei Napocensis* (Cluj-Napoca)
Dolg	=	*Dolgozatok az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárából* (Kolozsvár)
EphNap	=	*Ephemeris Napocensis* (Cluj-Napoca)
MemAnt	=	*Memoria Antiquitatis* (Piatra Neamţ)
MIMK	=	*Molnár István Múzeum Kiadványai* (Székelykeresztúr)
MCA	=	*Materiale şi Cercetări Arheologice* (Bucureşti)
SCIV(A)	=	*Studii şi Cercetări de Istorie Veche (şi Arheologie)* (Bucureşti)
SMA	=	*Seria Monografii Arheologice* (Sepsiszentgyörgy)
SThr	=	*Symposia Thracologica* (Bucureşti)
UPA	=	*Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie* (Berlin)
VAH	=	*Varia Archaeologica Hungarica* (Budapest)
VorForsch	=	*Vorgeschichtliche Forschungen* (Berlin)

[131] CRIŞAN, Viorica 2000, 84.
[132] REP-COVASNA 1998, 184.
[133] SZÉKELY, Zoltán 1969, 36, pl. XVI/6; 48, pl. XIII/8.
[134] SZÉKELY, Zoltán 1969, 16, pl. VII/6.
[135] SZÉKELY Zsolt 2007b, 230, 3. tábla/3–4.
[136] SZÉKELY, Zoltán 1969, 44, pl. XXII/12.
[137] KÖRÖSFŐI Zsolt 2008, 201, 3. tábla/11.
[138] ALEXIANU, Marius – ELLIS, Linda 1987, 146, fig. 9/3.
[139] ŞOVAN, Octavian Liviu 2009, pl. 25/M 39/2; pl. 64/M 120/2; pl. 270/M 505/6.

Irodalom

ALEXIANU, Marius – ELLIS, Linda
1987 Date noi asupra necropolei de tip Sîntana de Mureş de la Izvoare-Piatra Neamţ, *MemAnt*, XV–XVII *(1983–1985)*, 127–149.

ANDRIŢOIU, Ioan
1992 Civilizaţia tracilor din sud-vestul Transilvaniei în epoca bronzului, *BiblThr*, II, Bucureşti.

BOROFFKA, Nikolaus G. O.
1994 Die Wietenberg-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa, *UPA*, 19, Bonn.

BOROFFKA, Nikolaus – BOROFFKA, Rodica
2006 Materiale preromane, in: Harhoiu, Radu – Baltag, Gheorghe: *Sighişoara „Dealul Viilor". Monografie arheologică,* Bistriţa-Năsăud – Cluj-Napoca.

CAVRUC, Valeriu – DUMITROAIA, Gheorghe
2001 *Cultura Costişa în contextul epocii bronzului din România,* Piatra-Neamţ.

CHIDIOŞAN, Nicolae
1980 *Contribuţii la istoria tracilor din nord-vestul României. Aşezarea Wietenberg de la Derşida*, Oradea.

CIUTĂ, Beatrice – FLORESCU, Cristian – GLIGOR, Mihai – MAZĂRE, Paula – ŞUTEU, Călin – VARVARA, Simona
2007 *Ceramica neolitică – o lecţie de istorie. Catalog de expoziţie*, Alba Iulia.

CIUTĂ, Marius-Mihai
1997 Contribuţii la repertoriul arheologic al neoliticului timpuriu în Depresiunea Braşovului, *Apulum*, XXXIV, 5–35.

COMŞA, Eugen
1965 Cultura Boian în Transilvania, *SCIV*, 16, 4, 629–647.
1974 Istoria comunităţilor culturii Boian, *BiArh*, XXIII, Bucureşti.

CRIŞAN, Ion Horaţiu
1969 *Ceramica daco-getică cu specială privire la Transilvania*, Bucureşti.

CRIŞAN, Viorica
2000 Dacii din estul Transilvaniei, *SMA*, II, Sfântu Gheorghe.
2003 Aşezarea dacică fortificată de la Mereşti, Judeţul Harghita, in: Cavruc, Valeriu (red.): *Noi descoperiri arheologice din sud-estul Transilvaniei*, Covasna.

DARÓCZI Tibor-Tamás – DOBOS Zenobia
2009 Bronze Age Bixad-„Vápavára". A functional typology of the pottery and a study of archaeological landscape of south-east Transylvania, *ATS*, VIII, 181–228.

DĂRĂMUŞ, Ciprian – CIOANCĂ, Costel
2000 O aşezare Starčevo-Criş la Geoagiu de Sus, *BCŞS*, 6, 11–19.

IGNAT, Doina
1983 Cercetările arheologice de la Suplacu de Barcău (jud. Bihor), *MCA*, XV, 37–40.

KISGYÖRGY Zoltán
2000 Kovászna megye, *Barangolás a Székelyföldön*, 3, Csíkszereda.

KÖRÖSFŐI Zsolt
2008 A Marosszentanna–Černjachov-kultúra három temetkezése a Rugonfalva-református papilak lelőhelyen, Acta Siculica, 189–207.

LÁSZLÓ, Attila
1994 Începuturile epocii fierului la est de Carpaţi. Culturile Gáva-Holihrady şi Corlăteni-Chişinău pe teritoriul Moldovei, *BiblThr*, VI, Bucureşti.

LÁSZLÓ Ferenc
1911 Háromszékvármegyei praemykenaei jellegű telepek – Stations de l'époque pré-mycénienne dans le comitat de Háromszék, *Dolg*, II, 175–259.
1927 Les types de vases peints d'Ariuşd (Erősd), *Dacia*, I, 1924, 1–27.

LAZAROVICI, Gheorghe – MAXIM, Zoia
1995 Gura Baciului. Monografie arheologică, *BMN*, XI, Cluj-Napoca.

LUCA, Sabin Adrian – ROMAN, Cristian – DIACONESCU, Dragoş – CIUGUDEAN, Horia – EL SUSI, Georgeta – BELDIMAN, Corneliu
2005 Cercetări arheologice în peştera Cauce (II), *BSept*, V, Sibiu.

MÉDER, Lóránt László
2004 Ceramica culturii Coţofeni din valea Oltului superior şi a Râului Negru, *BCŞS*, 10, 35–51.
2006 Hallstatt-kori kerámia Kézdipolyán-Kőhát lelőhelyről, *Acta*, 2006/II, 49–63.

NEAGU, Marian
2000 Comunităţile Boian-Giuleşti din Valea Dunării, *Istros*, X, 25–35.

OROSS Krisztián
2007 The pottery from Ecsegfalva 23, in: Whittle, Alasdair (ed.): *The Early Neoltithic on the Great Hungarian Plain. Investigations of the Körös culture site of Ecsegfalva 23, County Békés*, *VAH*, XXI, Budapest, 491–620.

PANDREA, Stănică
1999 Observaţii referitoare la evoluţia culturii Boian în nord-estul Câmpiei Române, *Istros*, IX, 13–47.

PANKAU, Claudia
2004 Die älterhallstattzeitliche Keramik aus Mediaş/Siebenbürgen, *UPA*, 109, Bonn.

PLANTOS, Cristinel C.
2000 Descoperiri aparţinând celei de a doua epoci a fierului la Vinţu de Jos-„Lunca Fermei” (jud. Alba), *BCŞS*, 6, 87–96.
POPA, Cristian I.
1998 Contribuţii la cunoaşterea perioadei de tranziţie de la eneolitic la epoca bronzului în bazinul Cugirului (II), *Sargetia*, XXVII/1, 51–101.
REP-COVASNA 1998
1998 Valeriu Cavruc (red.): Repertoriul arheologic al judeţului Covasna, *SMA*, I, Sfântu Gheorghe.
ROMAN, Petre I.
1976 Cultura Coţofeni*, BiArh*, XXVI, Bucureşti.
ROSKA Márton
1942 *Erdély régészeti repertóriuma I. Őskor*, Kolozsvár.
ROTEA, Mihai
1993 Aşezările culturii Wietenberg, *EphNap*, III, 25–41.
RUSTOIU, Gabriel
1995 Tipologia „capetelor de băţ” aparţinând culturilor bronzului mijlociu din România, *BCŞS*, 1, 61–72.
SCHROLLER, Hermann
1933 Die Stein- und Kupferzeit Siebenbürgens, *VorForsch*, 8, Berlin.
SCHUSTER, Cristian – KOGĂLNICEANU, Raluca – MORINTZ, Alexandru
2008 *The living and the dead. An analysis of the relationship between the two worlds during Prehistory at the Lower Danube,* Târgovişte.
ŞOVAN, Octavian Liviu
2009 Necropola de tip Sântana de Mureş–Černjachov de la Mihălăşeni (judeţul Botoşani), *BAHM*, I, Târgovişte.
SZÉKELY, Zoltán
1959 Cercetări arheologice la Sf. Gheorghe, Gémvára-Avasalja (Cetatea Cocorului), *MCA*, V, 709–722.
1962 Sondajele executate de Muzeul Regional din Sf. Gheorghe, *MCA*, VIII, 325–340.
1966 *Aşezări din prima vîrstă a fierului în sud-estul Transilvaniei*, Braşov.
1969 Materiale ale culturii Sântana de Mureş din sud-estul Transilvaniei, *Aluta*, I, 7–90.
1977 Cultura mormintelor tumulare în sud-estul Transilvaniei, *SCIVA*, 28, 1, 125–127.
1978 Contribuţii la dezvoltarea culturii Ariuşd, *Aluta*, VIII–IX (1976–1977), 11–17.
1988 Consideraţii privind dezvoltarea culturii Wietenberg în sud-estul Transilvaniei, *Aluta*, XVII–XVIII (1985–1986), 153–188.
1990 Ritual magico-religios în aşezarea culturii Coţofeni la Turia (jud. Covasna), *SThr*, 8, 96.
1995 Noi descoperiri dacice la Turia (jud. Covasna), *Cumidava*, XV–XIX (1990–1994), 13–17.
1996 Cultura Criş în lumina săpăturilor de la Turia (jud. Covasna), *Acta*, 1995, 105–114.
1999 Egy ismeretlen bronzkori erődítmény Kovászna megyéből, *Acta*, 1998, 157–160.
SZÉKELY, Zsolt
1989 Contribuţii privind riturile funerare din epoca bronzului în S-E Transilvaniei, *SThr*, 7, 246.
1995a Necropola de incineraţie de la Turia, judeţul Covasna, *Cercetări arheologice în aria nord-tracă*, I, Bucureşti.
1995b Ceramica dacică din castrul roman de la Olteni, *Cumidava*, XV–XIX (1990–1994), 18–21
1997 Perioada timpurie şi începutul celei mijlocii a epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei, *BiblThr*, XXI, Bucureşti.
1999 A bardoci korabronzkori halomsíros temető, *Acta*, 1998/1, 139–156.
2001 Ceramica culturii Boian de la Brăduţ (j. Covasna), *Acta*, 2001/1, 151–160.
2007a *Csernáton község régészeti monográfiája*, Csíkszereda.
2007b A Marosszentanna–Csernyeahov-kultúra emlékei Kézdialbisban (Csernáton község, Kovászna megye), Acta Siculica, 225–230.
2009 Kézdiszentlélek régészeti múltja, in: Borcsa János (szerk.): *Kézdiszentléleki breviárium*, Kézdivásárhely, 11–30.
SZÉKELY, Zsolt – BARTÓK, Botond – BORDI, Zs. Lóránd
1999 Aşezarea culturii Wietenberg de la Albiş, com. Cernat (jud. Covasna), *Acta*, 1998/1, 161–170.
SZTÁNCSUJ Sándor József – KÖRÖSFŐI Zsolt
2009 Késő rézkori telepnyomok Fiatfalva-Alsó-kövesföld lelőhelyen, in: Körösfői Zsolt (szerk.): Kutatások a Nagy-Küküllő felső folyása mentén, *MIMK*, I, Székelykeresztúr, 15–36.
VASILIEV, Valentin – ALDEA, Ioan Al. – CIUGUDEAN, Horia
1991 *Civilizaţia dacică timpurie în aria intracarpatică a României. Contribuţii arheologice: aşezarea fortificată de la Teleac*, Cluj-Napoca.

Contribuţii la repertoriul arheologic al judeţului Covasna

(Rezumat)

De-a lungul perioadei ce a trecut de la apariţia, în 1998, a Repertoriului Arheologic al Judeţului Covasna, s-au mai descoperit o serie de situri arheologice noi, iar altele, menţionate în Repertoriu, fără precizarea locului exact, au fost localizate cu precizie. Studiul de faţă prezintă rezultatele perieghezelor arheologice efectuate de autor în perioada 2007-2009, în regiunea nordică a Depresiunii Târgu Secuiesc, în raza localităţilor Lemnia, Lunga, Ojdula, Ruseni, Săsăuşi, Sânzieni, Turia, Târgu Secuiesc şi Valea Scurtă. Sunt prezentate, astfel, un număr de optsprezece situri arheologice noi (nr. 1-15) respectiv cinci (nr. 16-20) cunoscute/menţionate mai demult în literatura arheologică. Materialele arheologice, descoperite cu ocazia perieghezelor sunt păstrate în colecţia Muzeului Naţional Secuiesc din Sfântu Gheorghe.

Din lista siturilor arheologice descoperite sau localizate de autor, şapte pot fi datate în neolitic, dintre care unul aparţine culturii Starčevo-Criş (nr. 13), iar trei culturii Boian (nr. 2/2, 11/2, 13), celelalte trei neputând fi datate cu precizie, datorită caracterului fragmentar al materialului descoperit. Două staţiuni noi, necunoscute anterior, aparţin culturii Coţofeni din eneoliticul târziu (nr. 12, 13). Repertoriul staţiunilor din epoca bronzului s-a mai îmbogăţit cu un număr de nouă aşezări (nr. 1, 2/1-3, 4, 8, 9, 10, 11/1), majoritatea aparţinând culturilor Wietenberg şi Noua. În epoca fierului se datează şapte aşezări, două aparţinând culturii Gáva-Holihrady (nr. 3, 11/1) iar cinci La Téne-ului dacic (nr. 1, 2/3, 5, 6, 14, 15). În sfârşit, la cele trei staţiuni atribuite culturii Sântana de Mureş-Cerneahov din sec. IV d. Hr., incluse în Repertoriul Arheologic al Judeţului Covasna, am mai putut adăuga încă trei (nr. 2/1, 10, 14), descoperite recent, cu ocazia cercetărilor de teren.

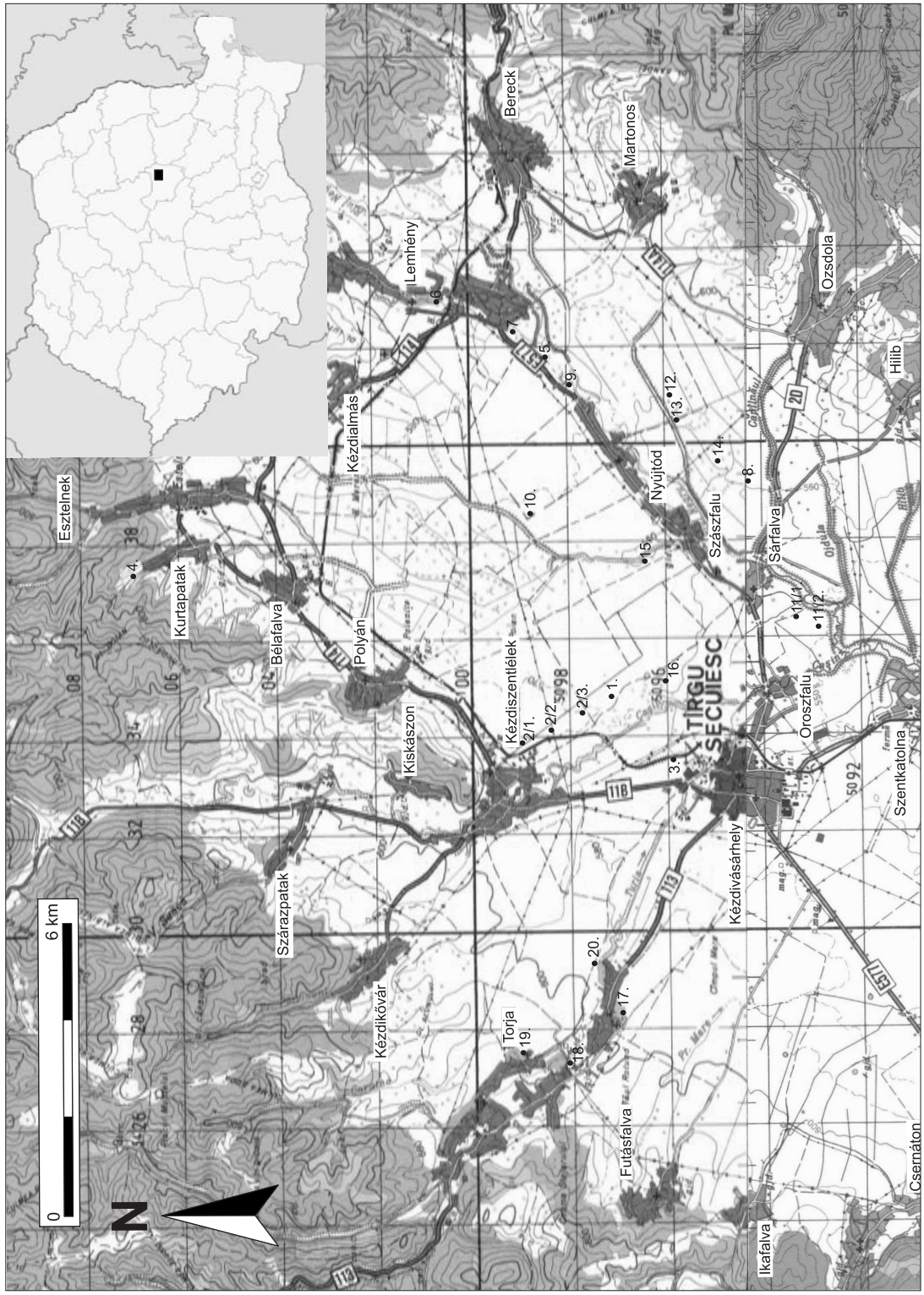
Contributions to the Archaeological Repertory of Covasna County

(Abstract)

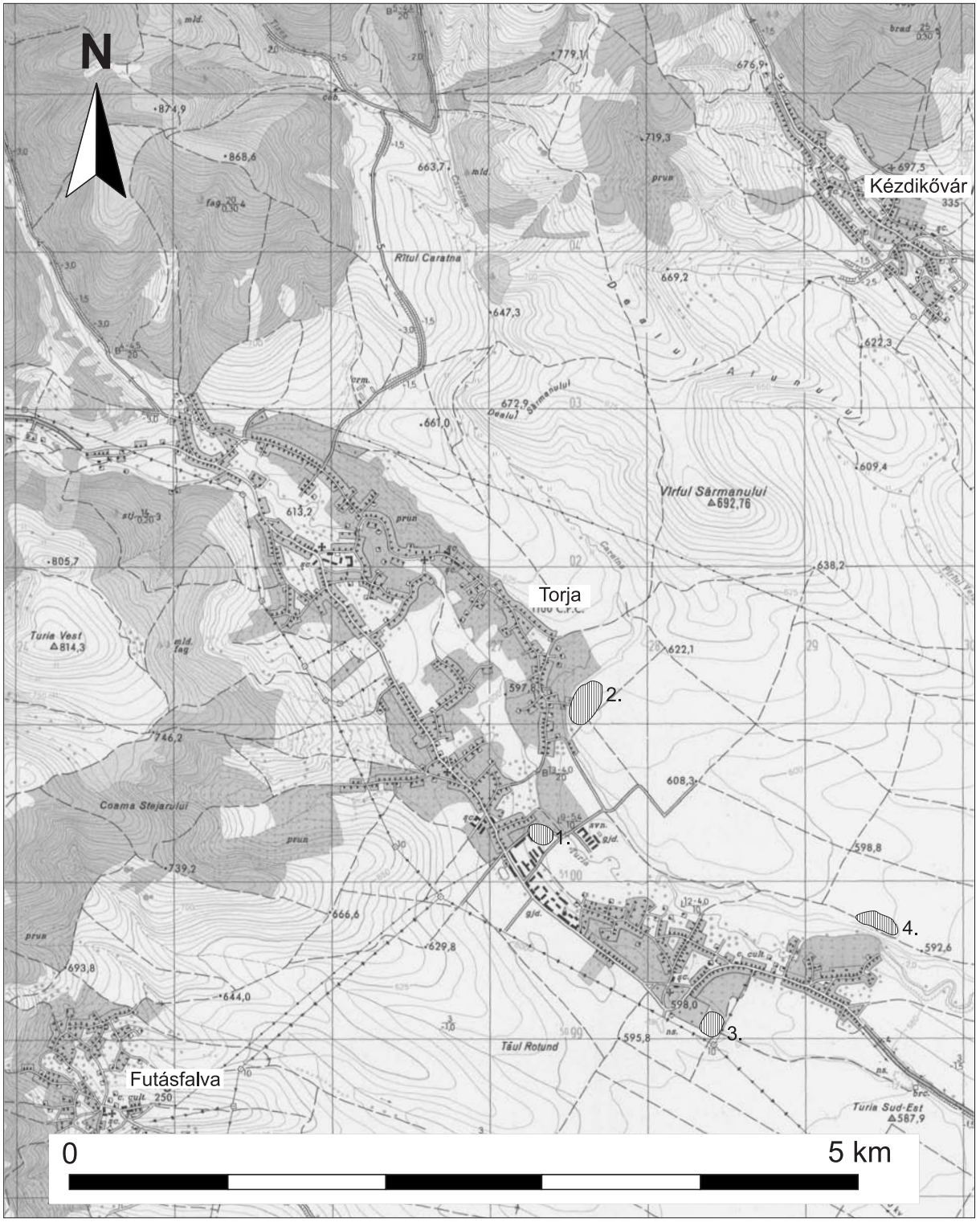
During the time that passed since the publication in 1998 of the Archaeological Repertory of Covasna County a series of new archaeological sites have been discovered, and others mentioned in the Repertory without their exact location, have been localized with exactness. This study presents the results of the archaeological periegeses effectuated by the author between 2007 and 2009, in the northern region of the Upper Háromszék Basin (Depresiunea Târgu Secuiesc), in the radius of Lemhény (Lemnia), Nyujtód (Lunga), Ozsdola (Ojdula), Oroszfalu (Ruseni), Szászfalu (Săsăuşi), Kézdiszentlélek (Sânzieni), Torja (Turia), Kézdivásárhely (Târgu Secuiesc) and Kurtapatak (Valea Scurtă).

Eighteen new archaeological sites are presented (no. 1-15), respectively, five (no. 16-20) known/mentioned previously in archaeological literature. Archaeological material discovered during the occasions of periegesis are kept in the collection of the Székely National Museum in Sepsiszentgyörgy.

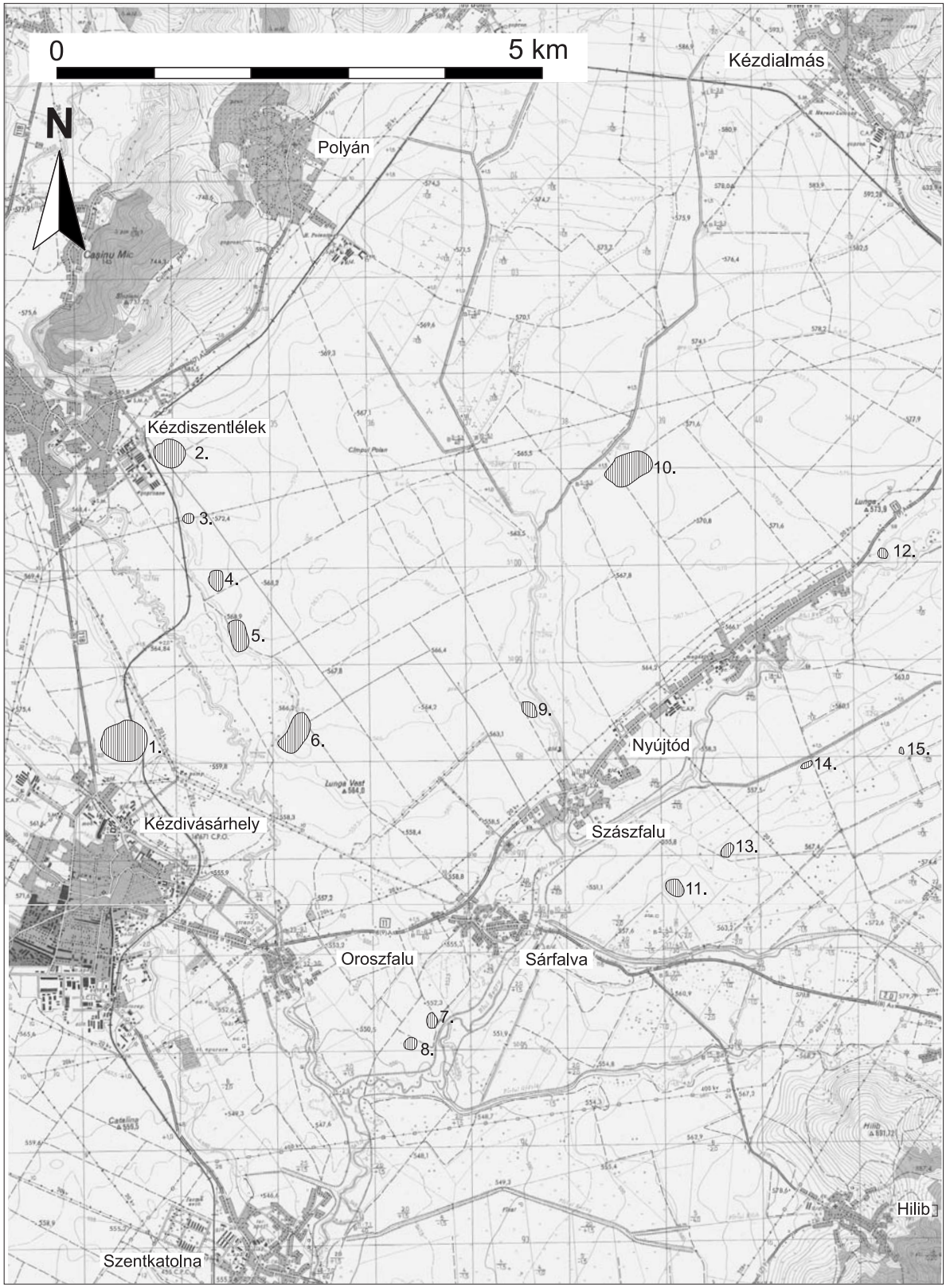
From the list of the archaeological sites discovered or localized by the author, seven may be identified as neolithic, among which one pertains to the Starčevo-Criş Culture (no. 13), and three of them to the Boian Culture (no. 2/2, 11/2, 13), the other three cannot be precisely dated, due to the fragmentary character of the discovered material. Two new stations, previously unknown, belong to the Coţofeni culture from the late eneolithic (no. 12, 13). The repertory of the Bronze Age stations has grown with nine new settlements (no. 1, 2/1-3, 4, 8, 9, 10, 11/1), the majority belonging to the Wietenberg and Noua cultures. The Iron Age list was completed with seven settlements, two of them pertain to the Gáva-Holihrady culture (no. 3, 11/1) and five to the Dacian La Téne (no. 1, 2/3, 5, 6, 14, 15). Finally to the three stations attributed to the Sântana de Mureş-Cerneahov culture from the 4th century BC, included in the Archaeological Repertory of Covasna County we were able to add three new sites (no. 2/1, 10, 14), discovered recently, on the occasion of field researches.

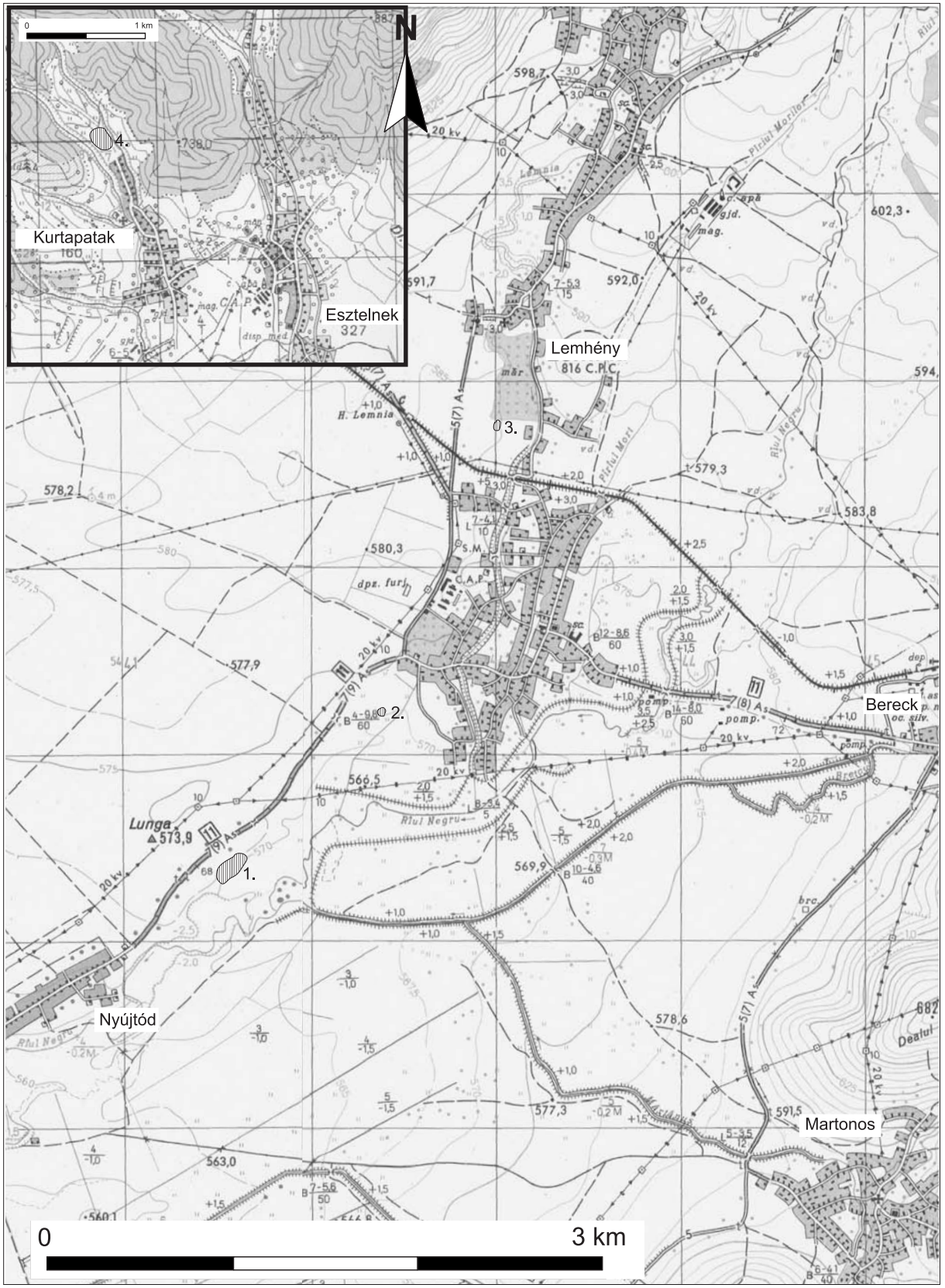
1. tábla A dolgozatban bemutatott lelőhelyek elhelyezkedése a Felsőháromszéki-medencében.
1. Kézdiszentlélek-*Bakóné* v. *Sáré* v. *Sáré-fele*; 2/1. Kézdiszentlélek-*Felsőbereske I*; 2/2. Kézdiszentlélek-*Felsőbereske II*; 2/3. Kézdiszentlélek-*Felsőbereske III*; 3. Kézdivásárhely-*Sinka* v. *Város dombja*; 4. Kurtapatak-*Mészkútéle*; 5. Lemhény-*Búzaszege*; 6. Lemhény-*Cseh-kert* v. *Cseh-kert-mart*; 7. Lemhény-*Szénarét*; 8. Nyújtód-*Bende-tag*; 9. Nyújtód-*Kerülő*; 10. Nyújtód-*Negyedláb*; 11/1. Oroszfalu-*Kökényes* I; 11/2. Oroszfalu-*Kökényes II*; 12. Ozsdola-*Bokros*; 13. Ozsdola-*Kozmapad*; 14. Ozsdola-*Középső határ*; 15. Szászfalu-*Szakasztott*; 16. Kézdiszentlélek-*Táncospad*; 17. Torja-*Római katolikus temető mellett*; 18. Torja-*Silók mellett*; 19. Torja-*Templomláb*; 20. Torja-*Vármegye*

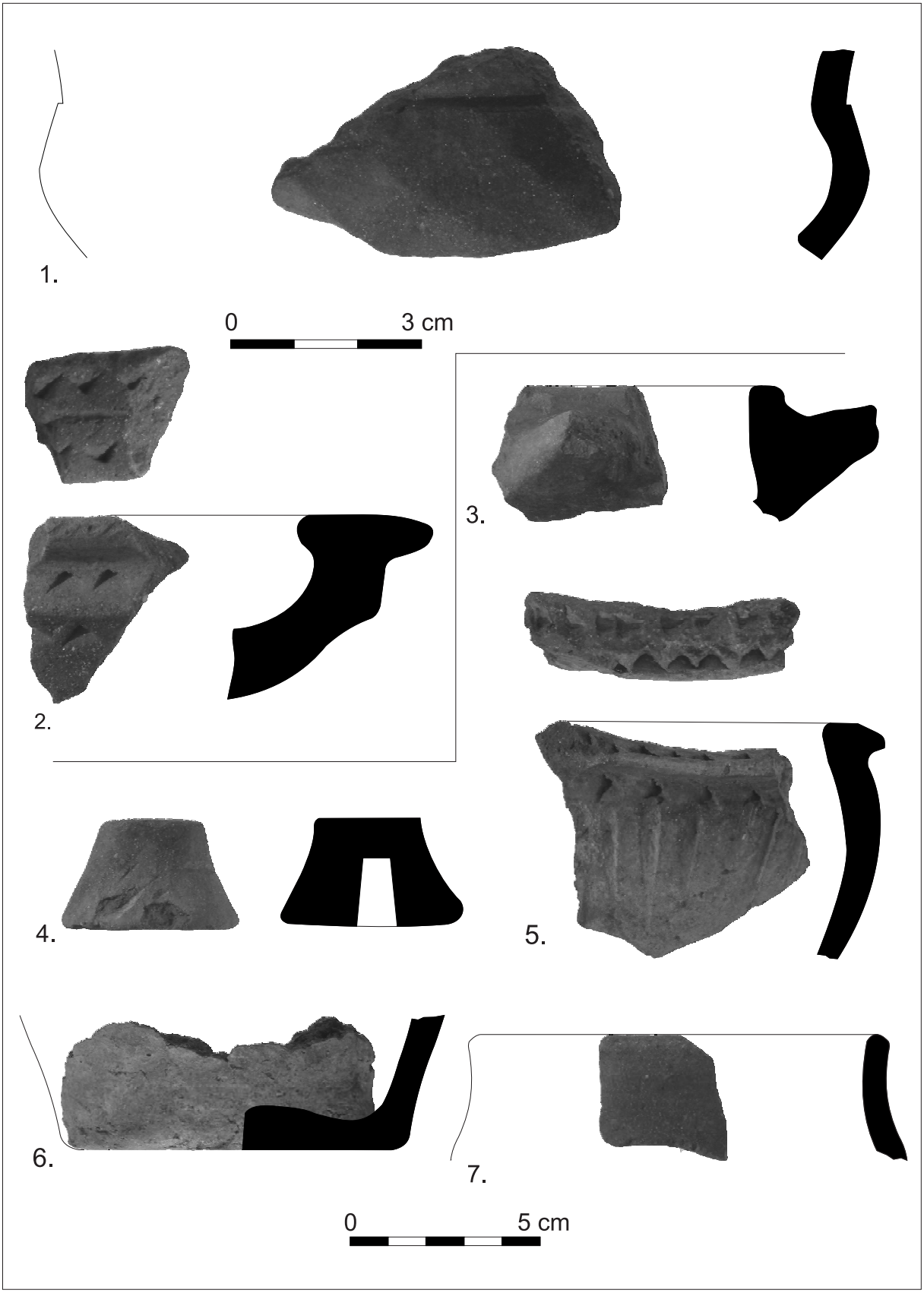
2. tábla 1. Torja-*Apor-kúria kertje*; 2. Torja-*Templomláb*; 3.Torja-*Római katolikus temető mellett*; 4. Torja-*Vármegye*

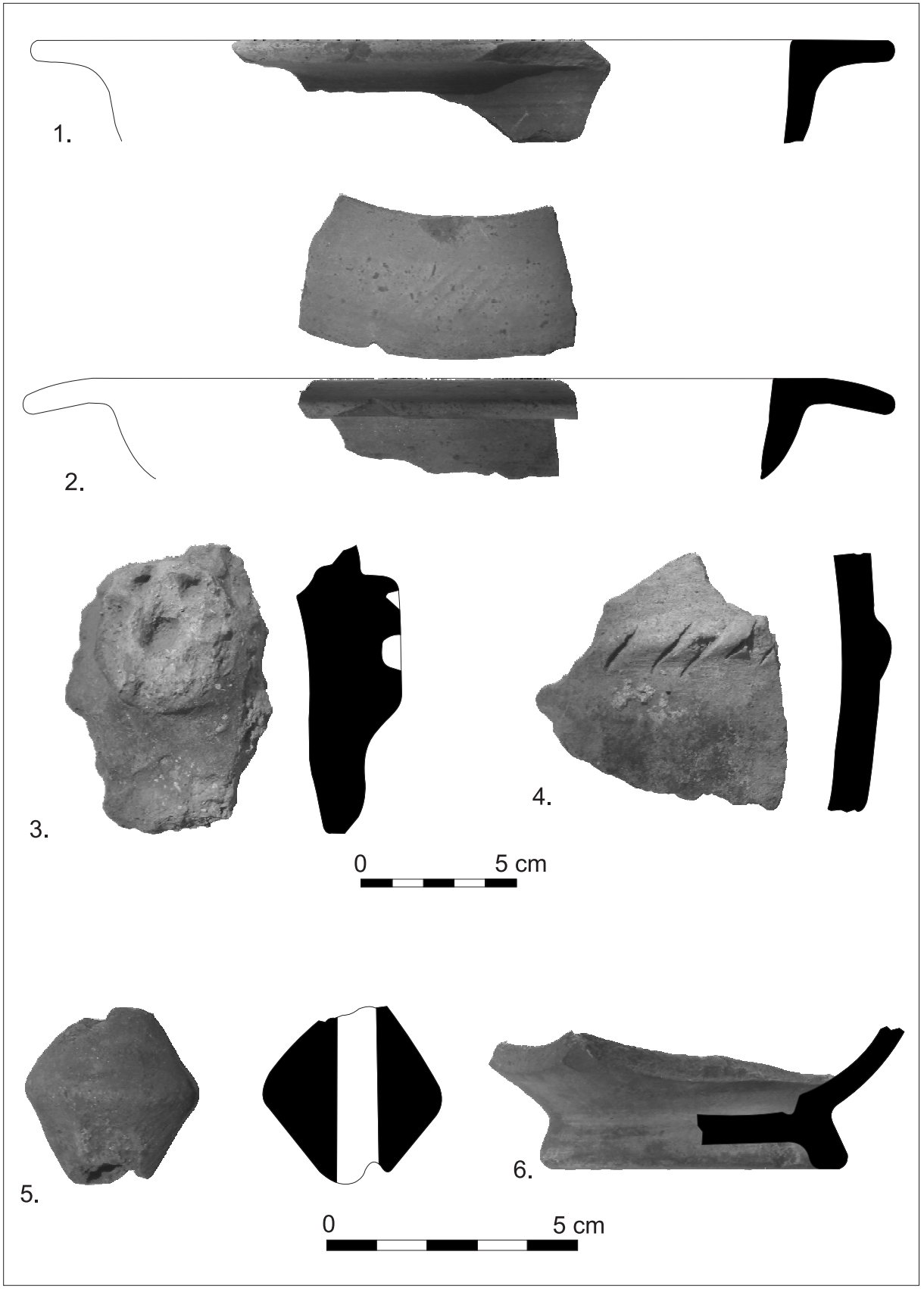
3. tábla 1. Kézdivásárhely-*Sinka*; 2. Kézdiszentlélek-*Felsőbereske I*; 3. Kézdiszentlélek-*Felsőbereske II*; 4. Kézdiszentlélek-*Felsőbereske III*; 5. Kézdiszentlélek-*Bakóné* v. *Sáré/Sáré-fele*; 6. Kézdiszentlélek-*Táncospad*; 7. Oroszfalu-*Kökényes I*; 8. Oroszfalu-*Kökényes* II; 9. Szászfalu-*Szakasztott*; 10. Nyújtód-*Negyedláb*; 11. Nyújtód-*Bende-tag*; 12. Nyújtód-*Kerülő*; 13. Ozsdola-*Középső határ*; 14. Ozsdola-*Kozmapad*; 15. Ozsdola-*Bokros*

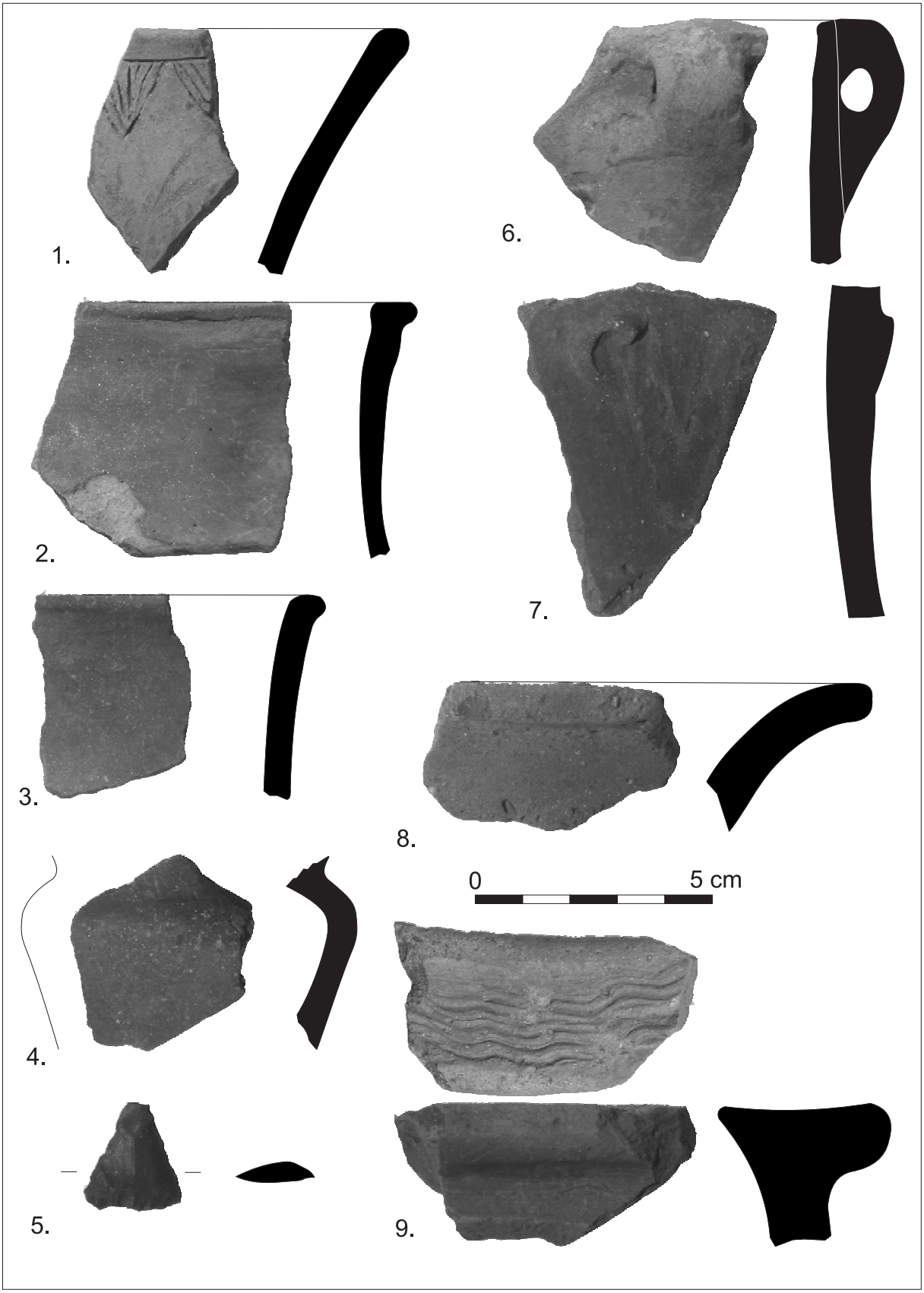
4. tábla 1. Lemhény-*Búzaszege*; 2. Lemhény-*Szénarét*; 3. Lemhény-*Cseh-kert* v. *Cseh-kert-mart*; 4. Kurtapatak-*Mészkútéle*

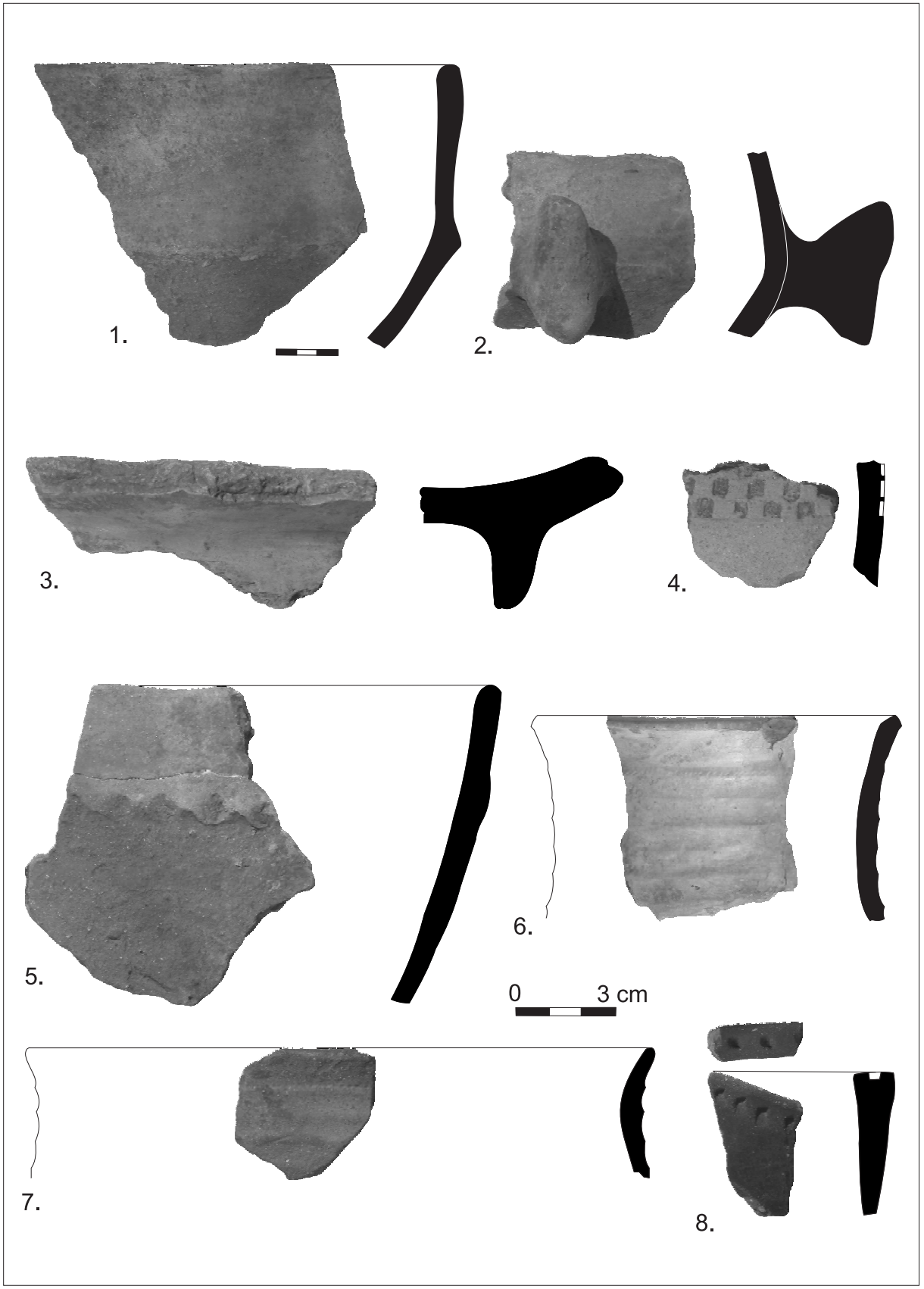
5. tábla Kézdiszentlélek-*Bakóné* v. *Sáré* v. *Sáré-fele*. 1–7. Wietenberg-kultúra

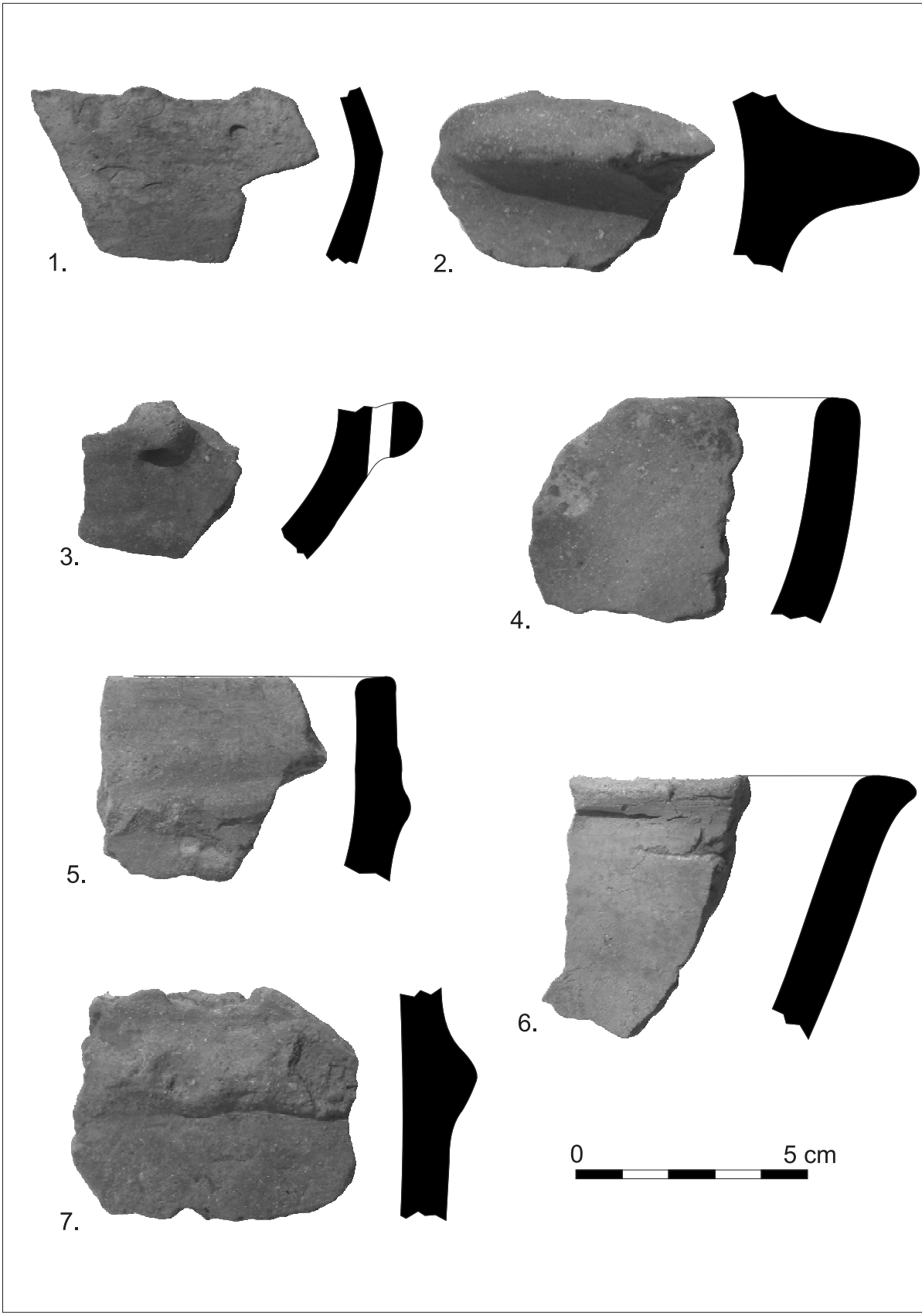
6. tábla Kézdiszentlélek-*Bakóné* v. *Sáré* v. *Sáré-fele*. 1–6. Dák kultúra

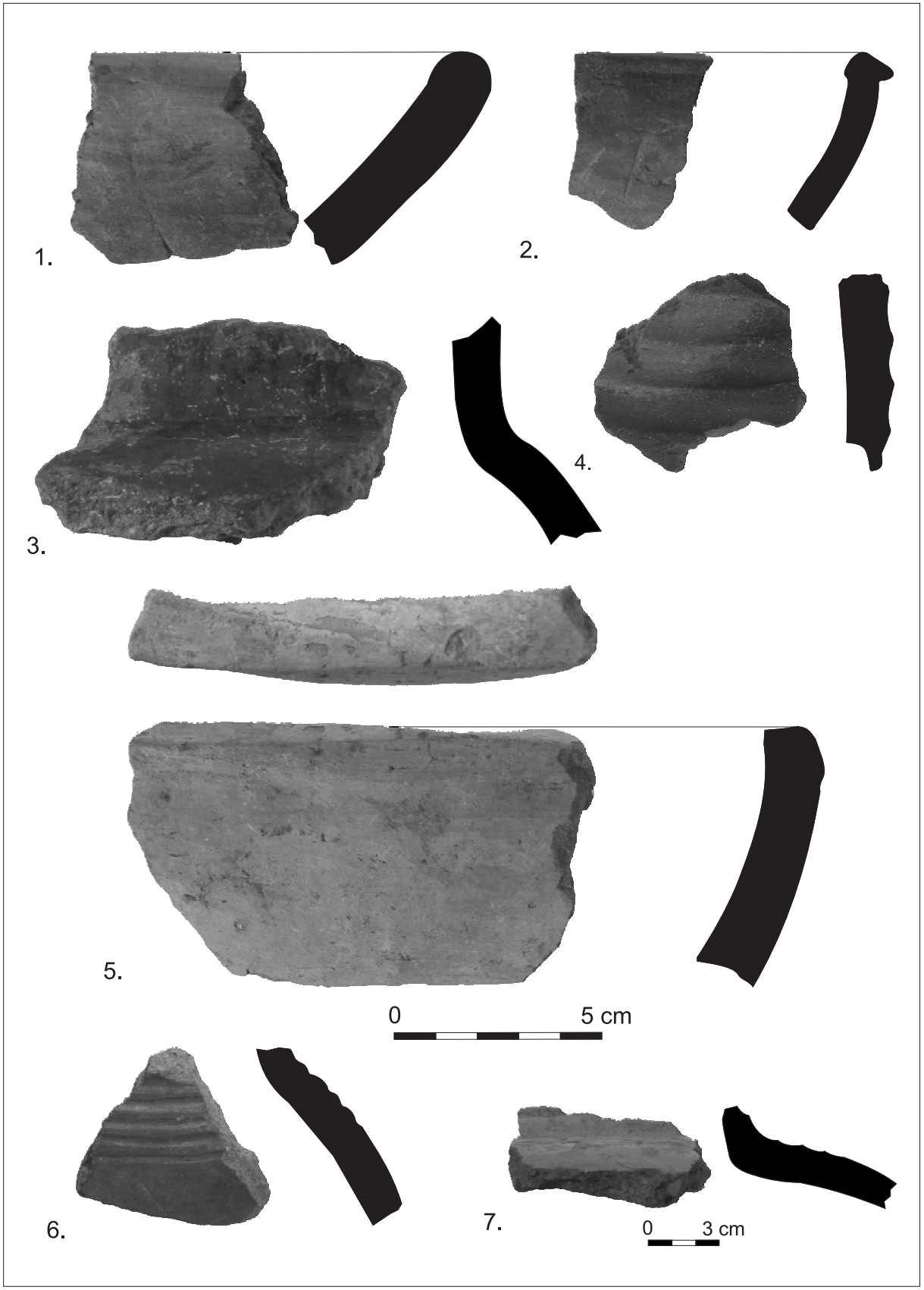
7. **tábla** Kézdiszentlélek-*Felsőbereske I.* 1–8. Bronzkor; 9. Marosszentanna–Csernyahov-kultúra

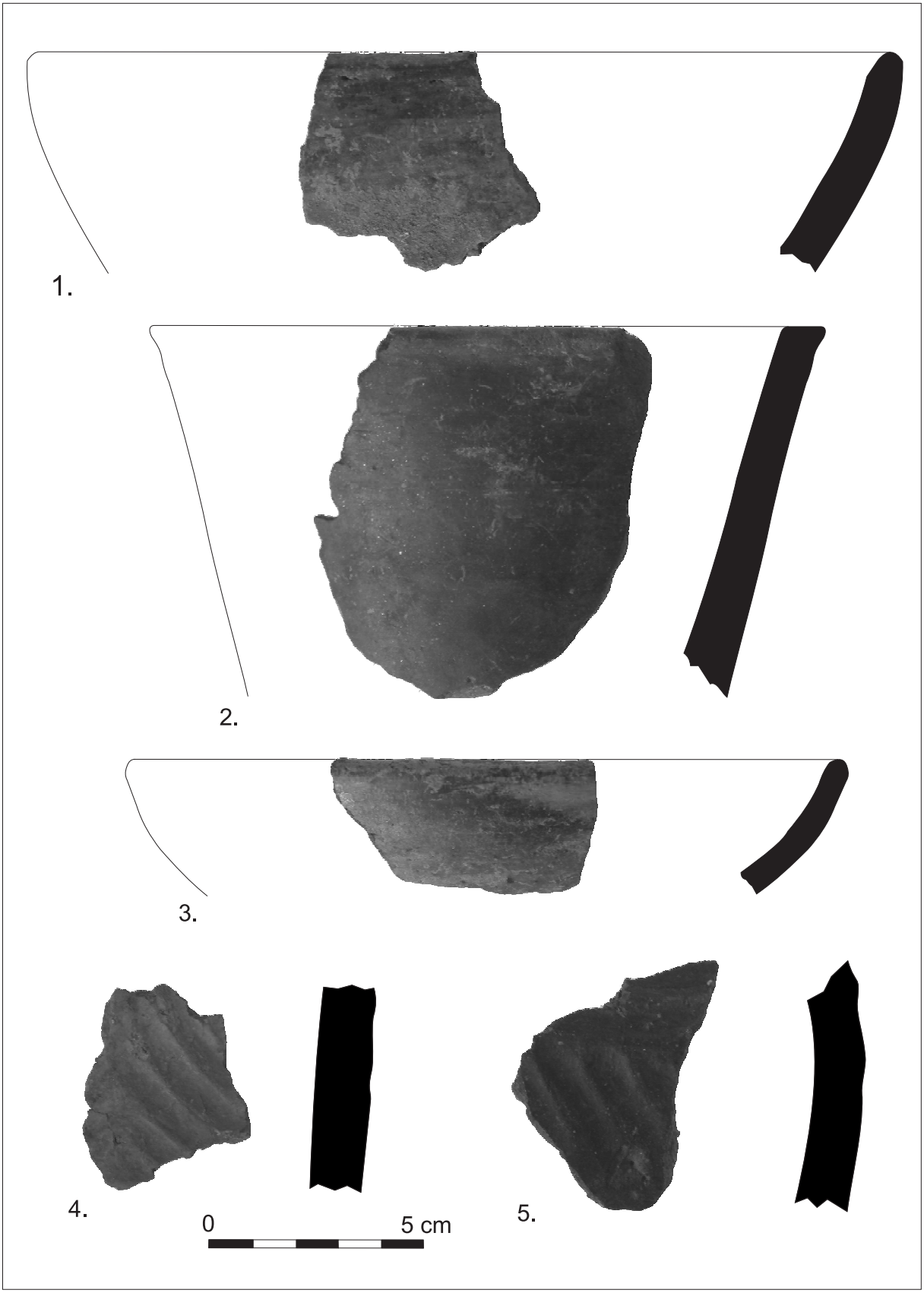
8. tábla Kézdiszentlélek-*Felsőbereske II*. 1–7. Boian-kultúra; 8. Bronzkor

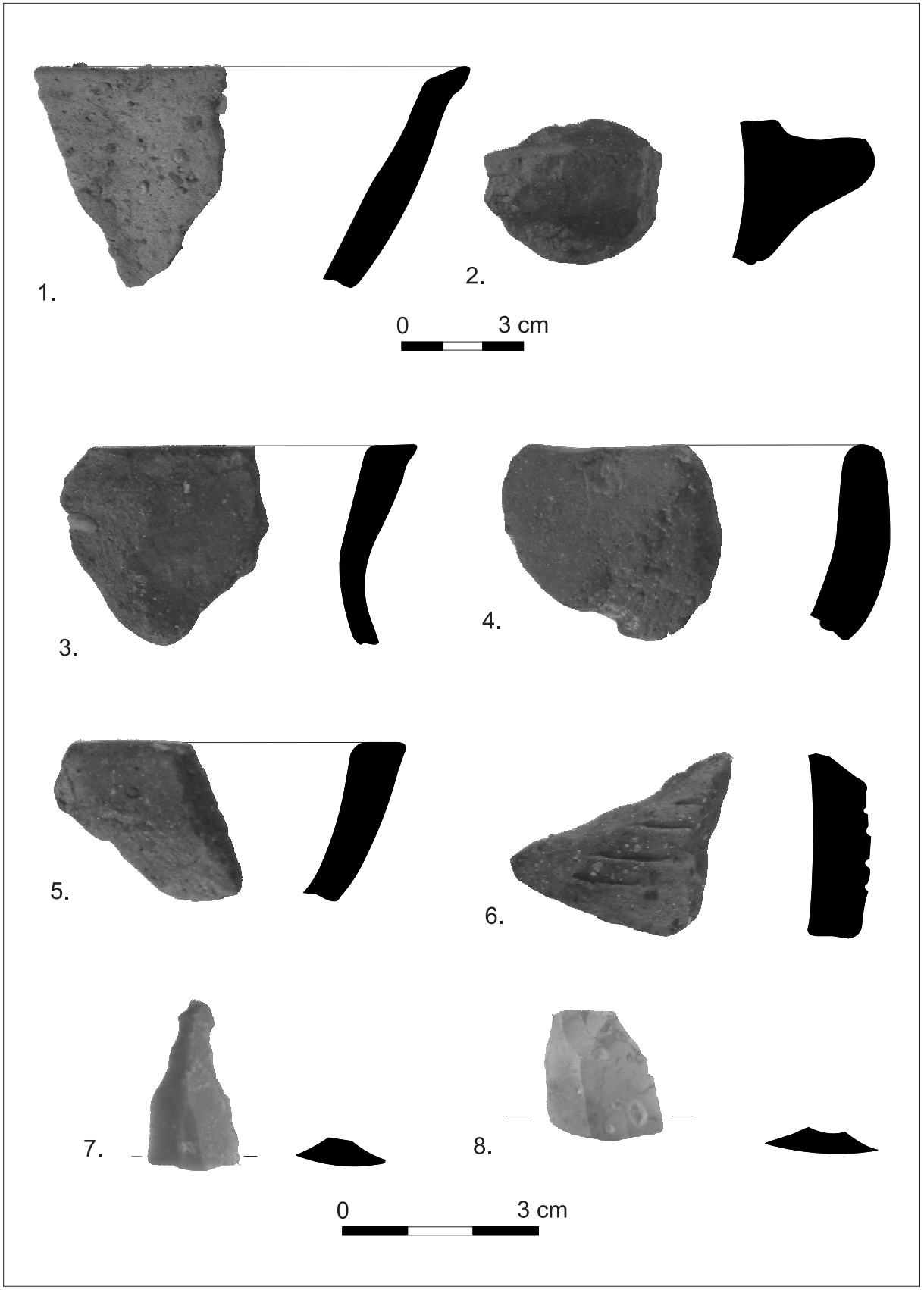
9. tábla Kézdiszentlélek-*Felsőbereske III.* 1. Neolitikum; 2–3. Bronzkor; 4–7. Dák kultúra

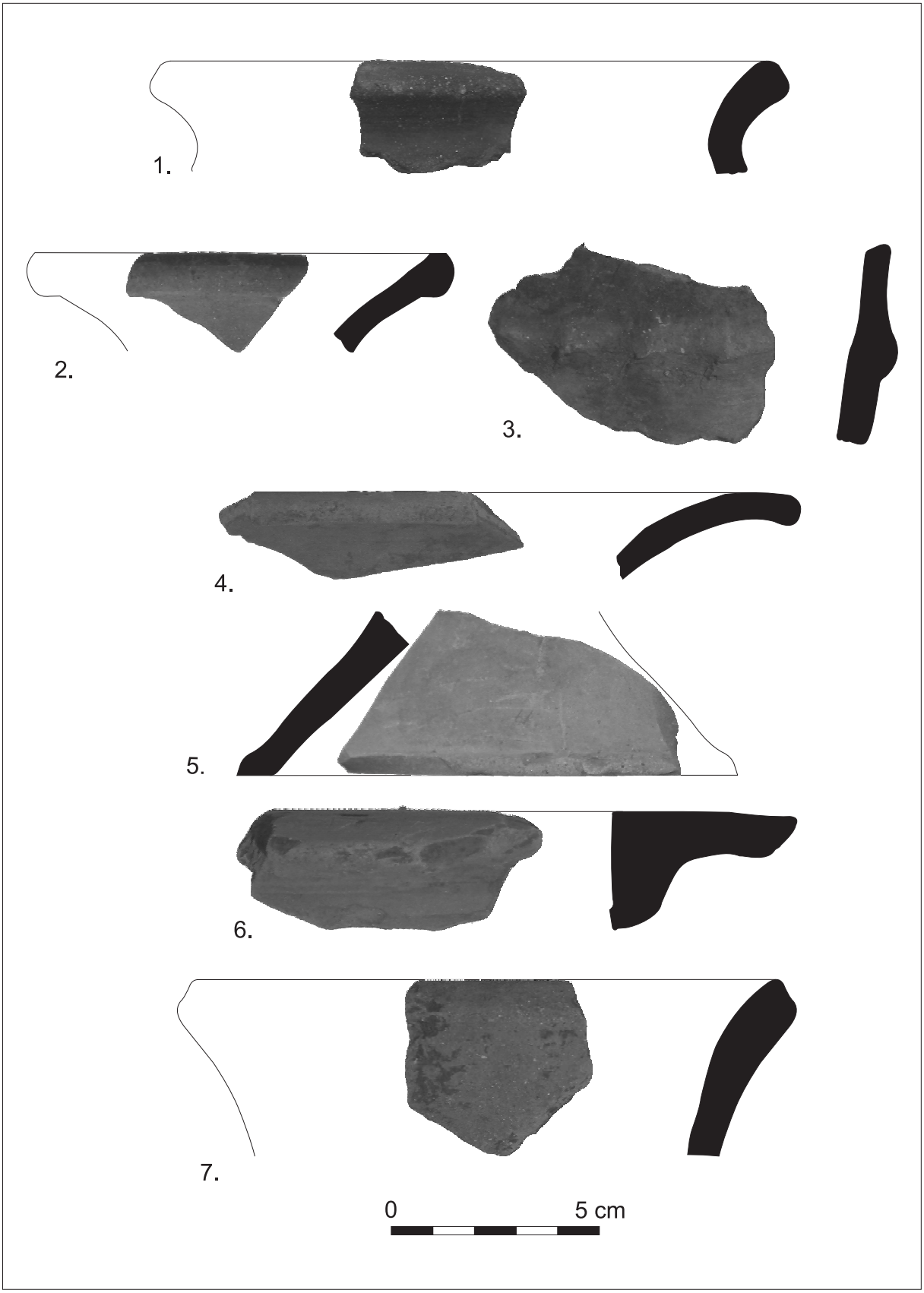
10. tábla Kézdivásárhely-*Sinka* v. *Város dombja*. 1–7. Gáva-kultúra

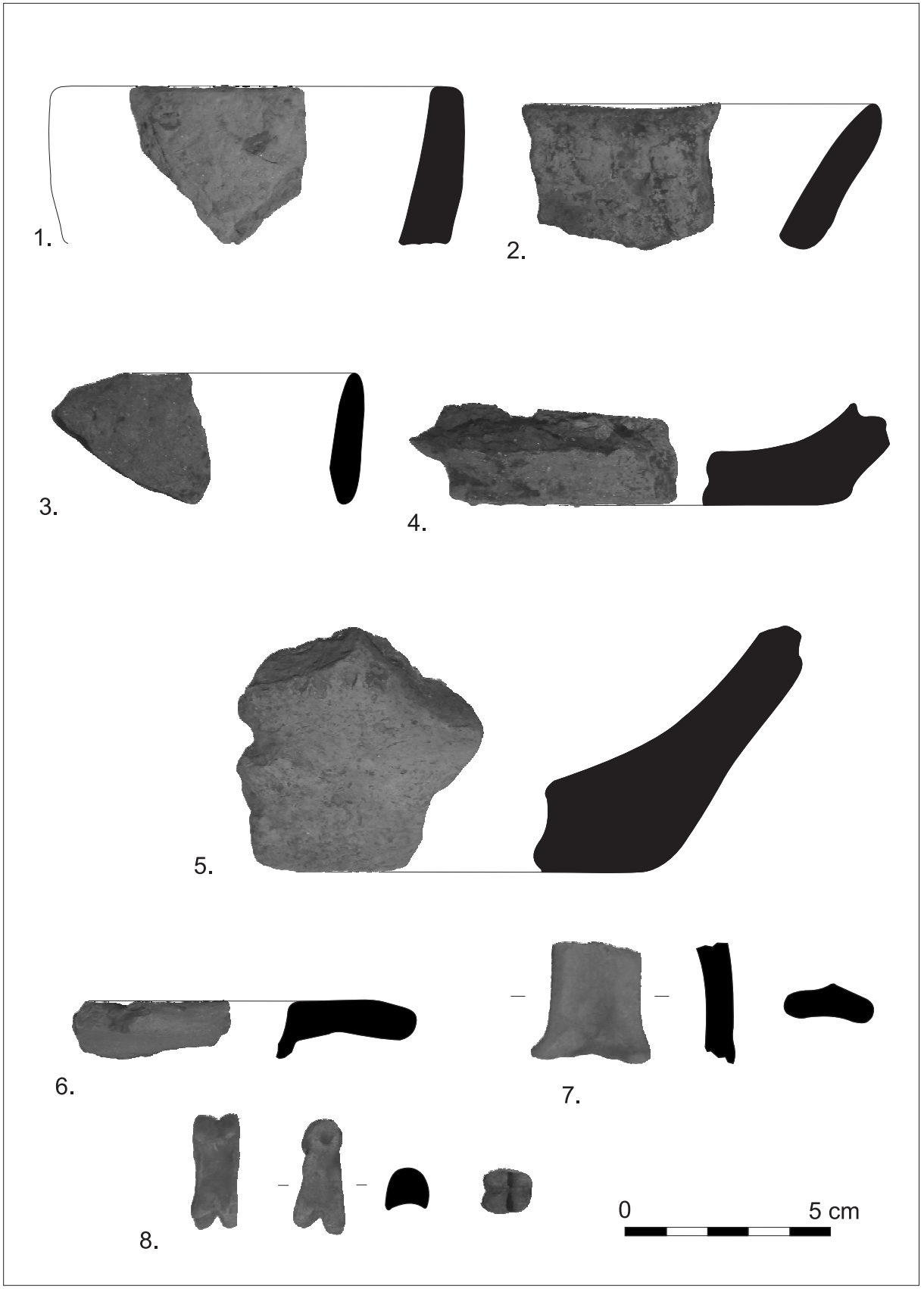
11. tábla Kézdivásárhely-*Sinka* v. *Város dombja*. 1–5. Gáva-kultúra

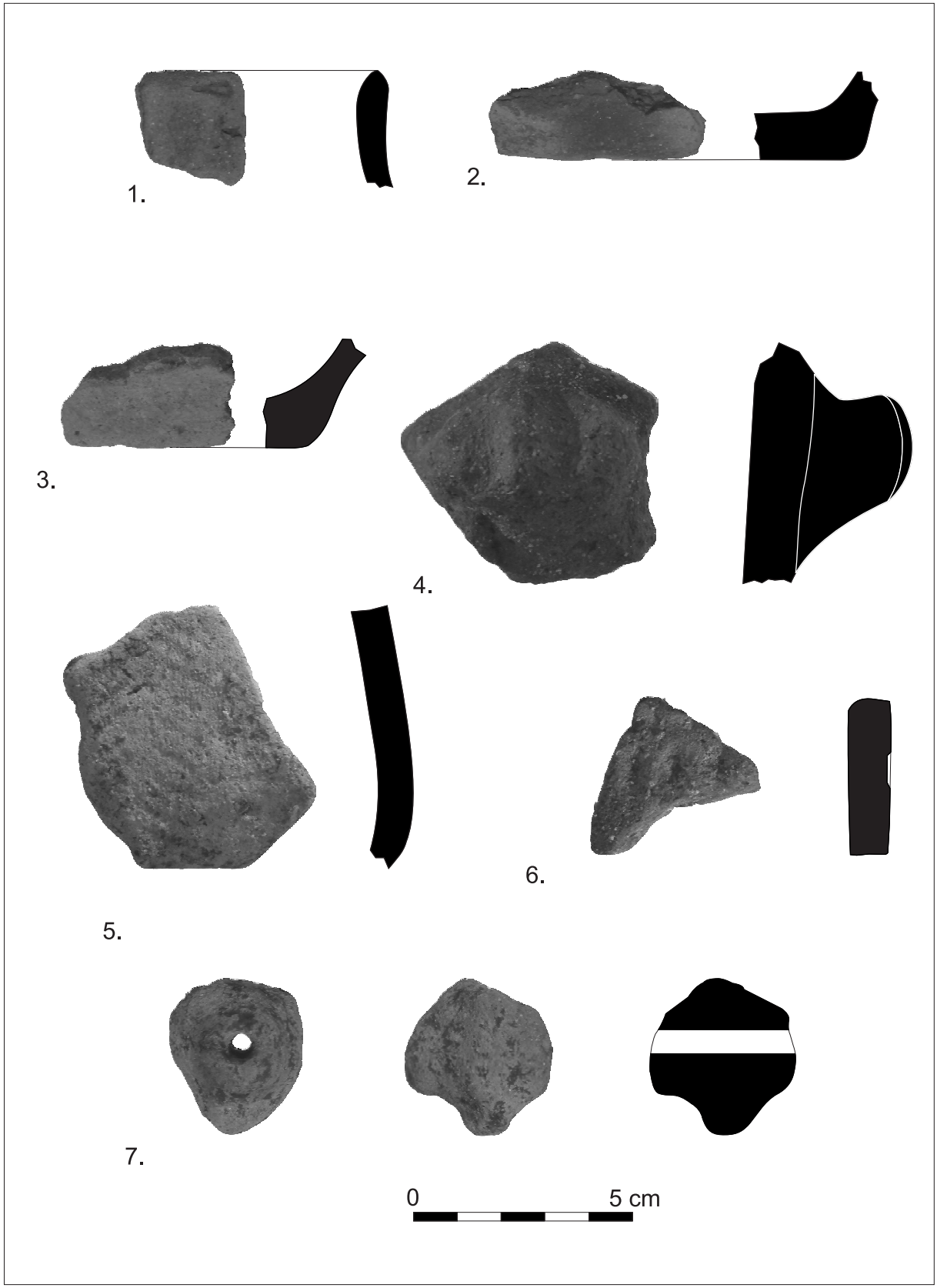
12. tábla Kurtapatak-*Mészkútéle.* 1–6. Wietenberg-kultúra; 7–8. Kőeszköztöredékek

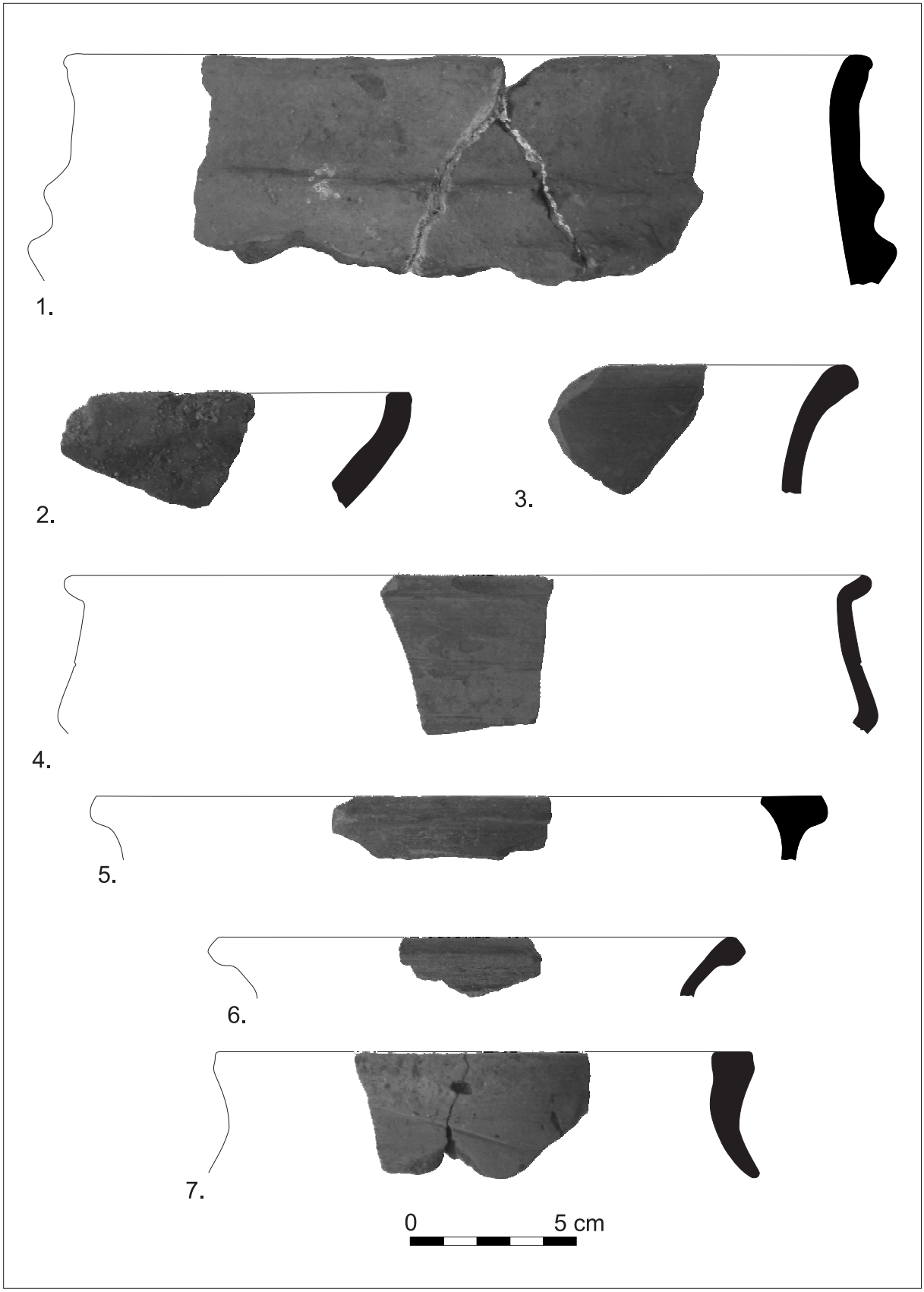
13. tábla Lemhény-*Búzaszege*. 1–7. Dák kultúra

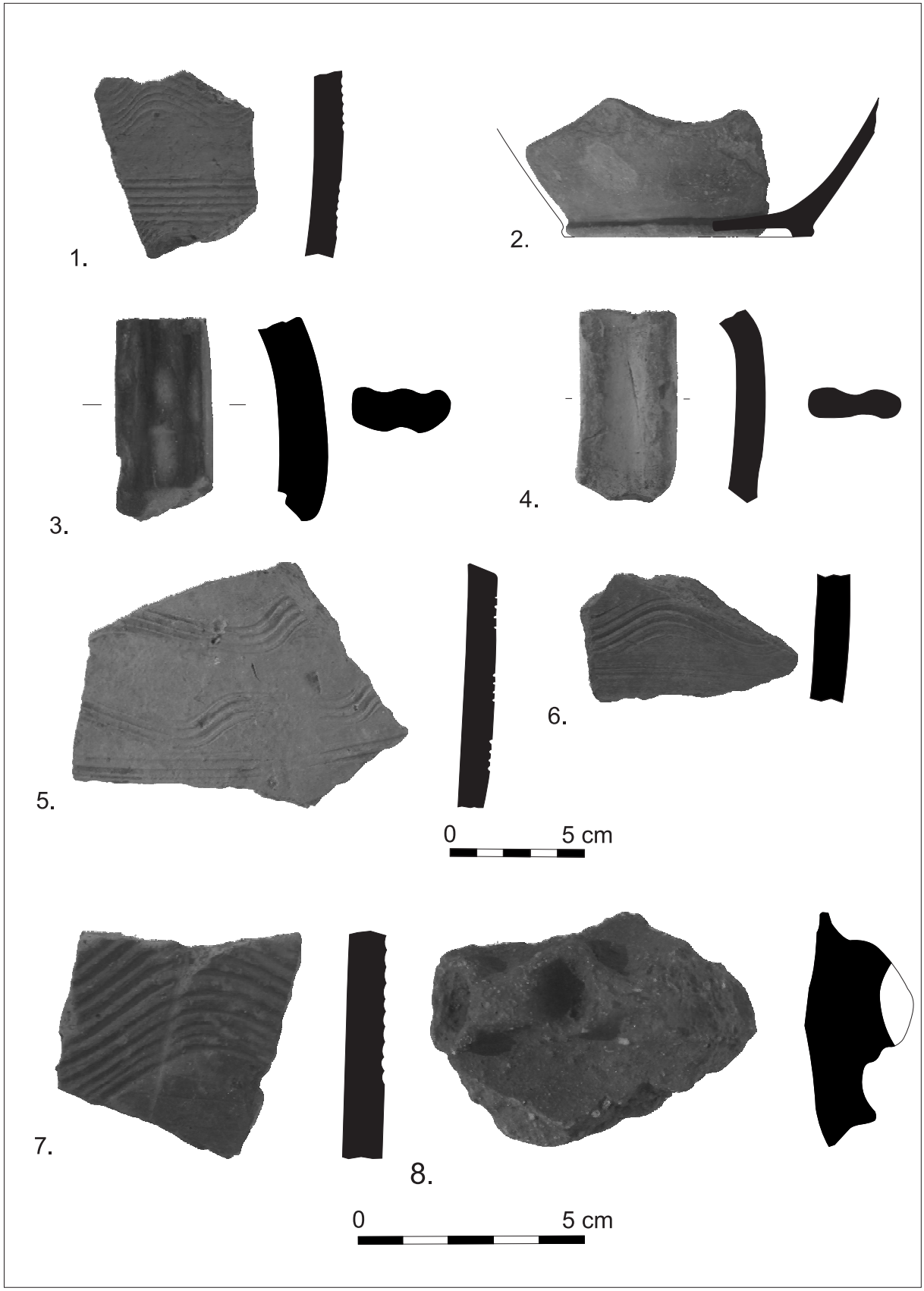
14. tábla 1–5. Lemhény-*Szénarét*. Neolitikum; 6–8. Lemhény-*Cseh-kert* v. *Cseh-kert-mart*. Dák kultúra

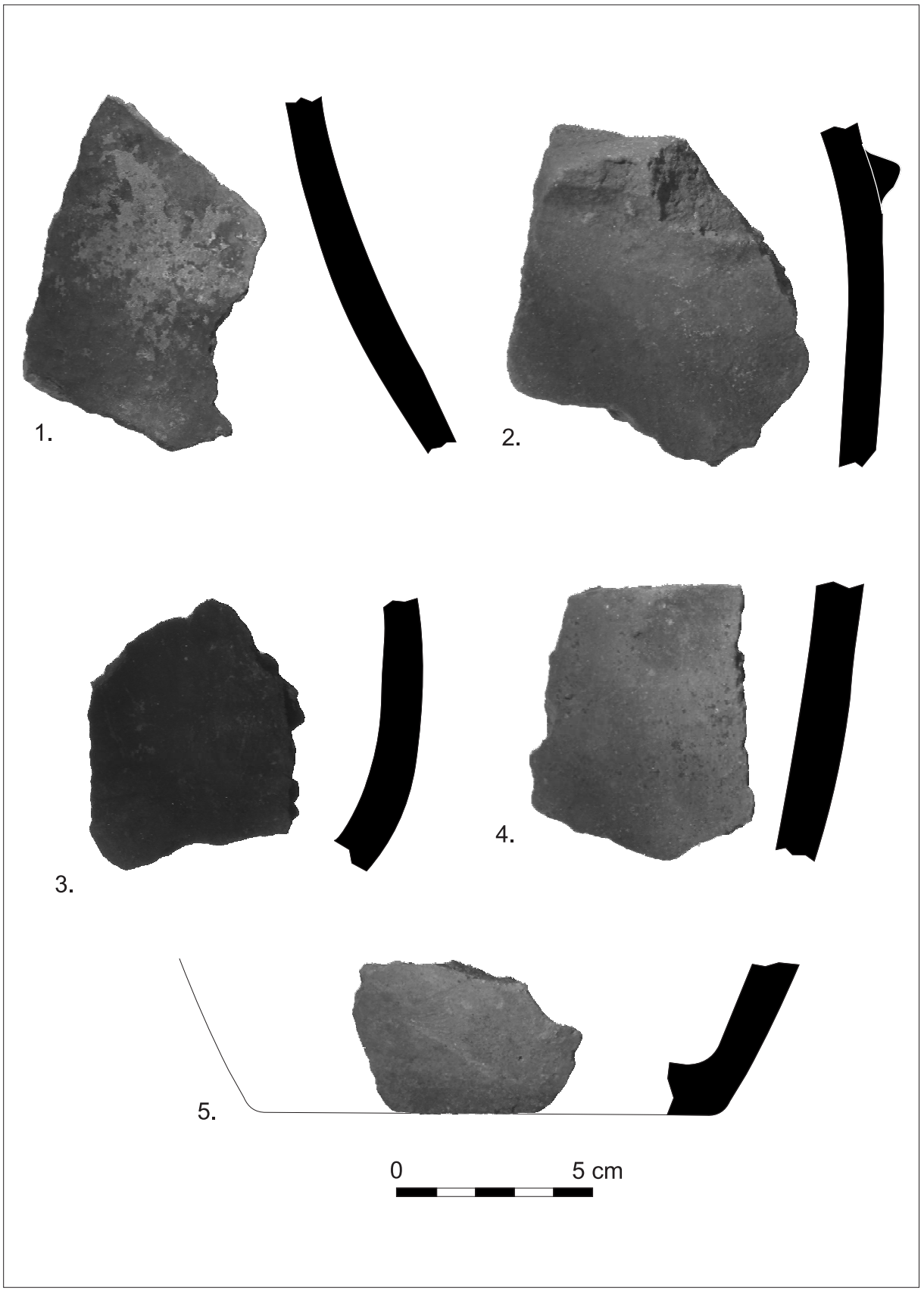
15. tábla 1. Nyújtód-*Kerülő*. Bronzkor; 2–4. Nyújtód-*Bende-tag*. 2–3. Neolitikum, 4. Dák kultúra; 5–7. Ozsdola-*Bokros*. Coţofeni-kultúra

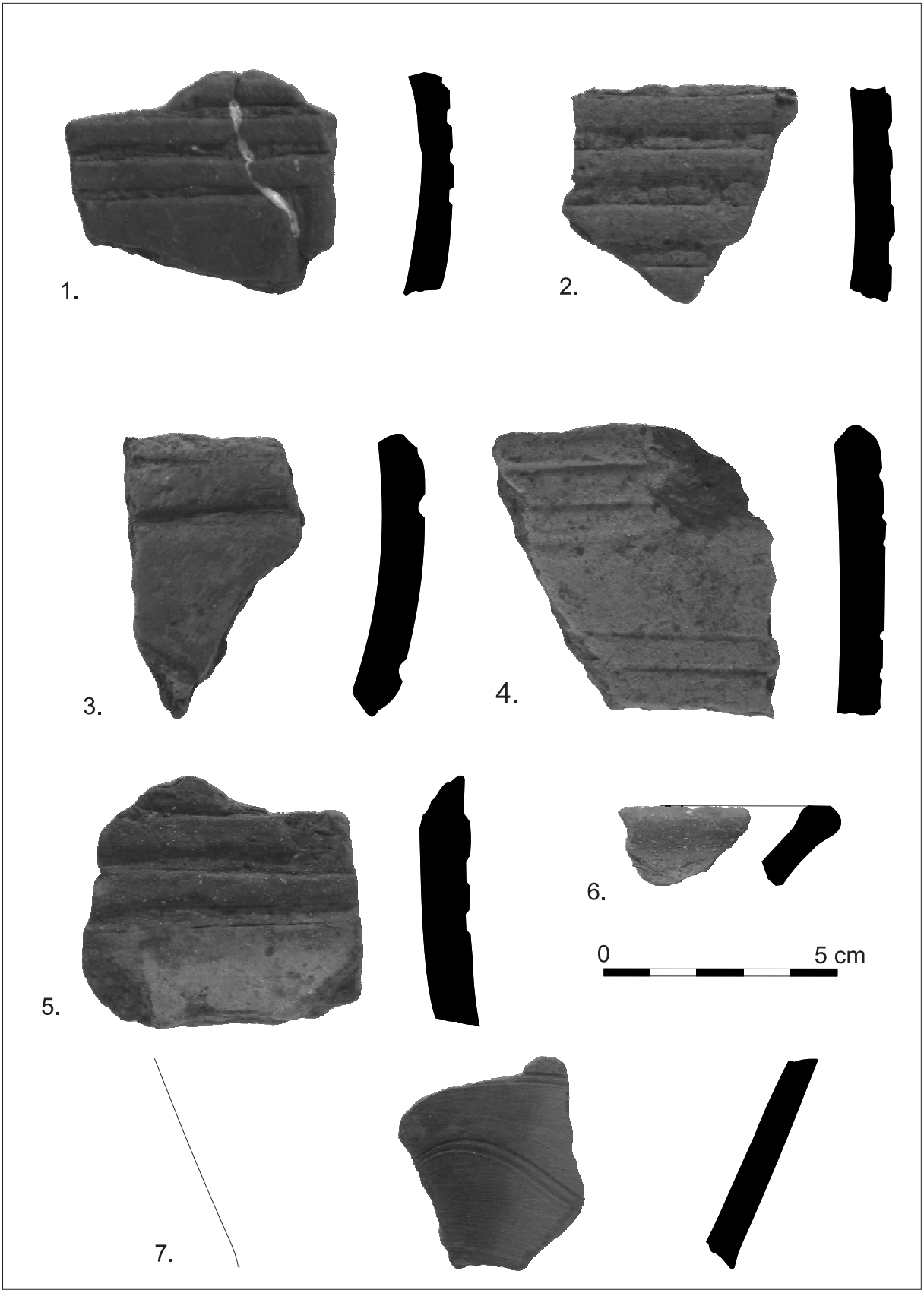
16. tábla Nyújtód-*Negyedláb*. 1. Noua-kultúra; 2–7. Marosszentanna–Csernyahov-kultúra

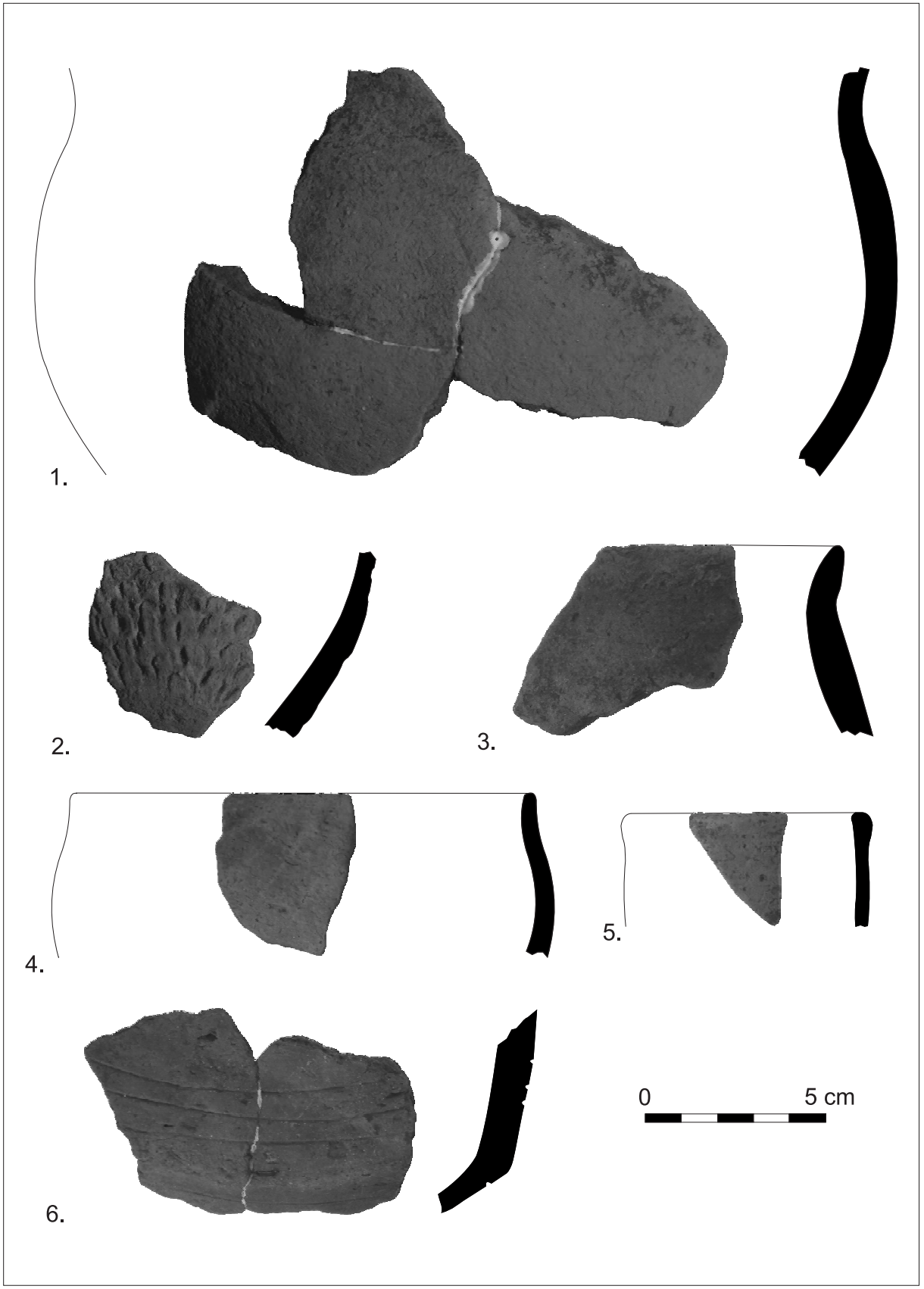
17. tábla Nyújtód-*Negyedláb*. 1–8. Marosszentanna–Csernyahov-kultúra

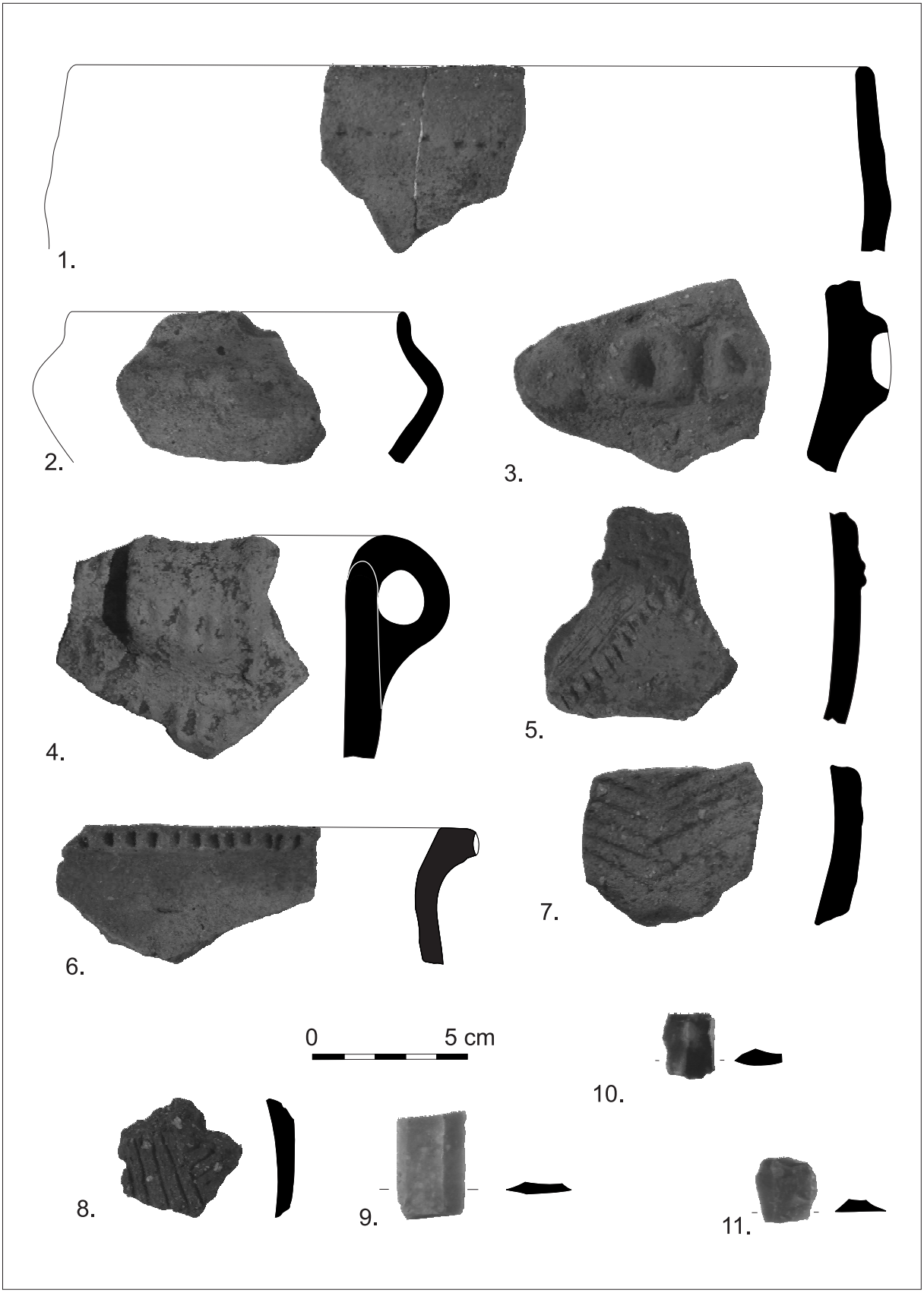
18. tábla Oroszfalu-*Kökényes I*. 1–5. Gáva-kultúra

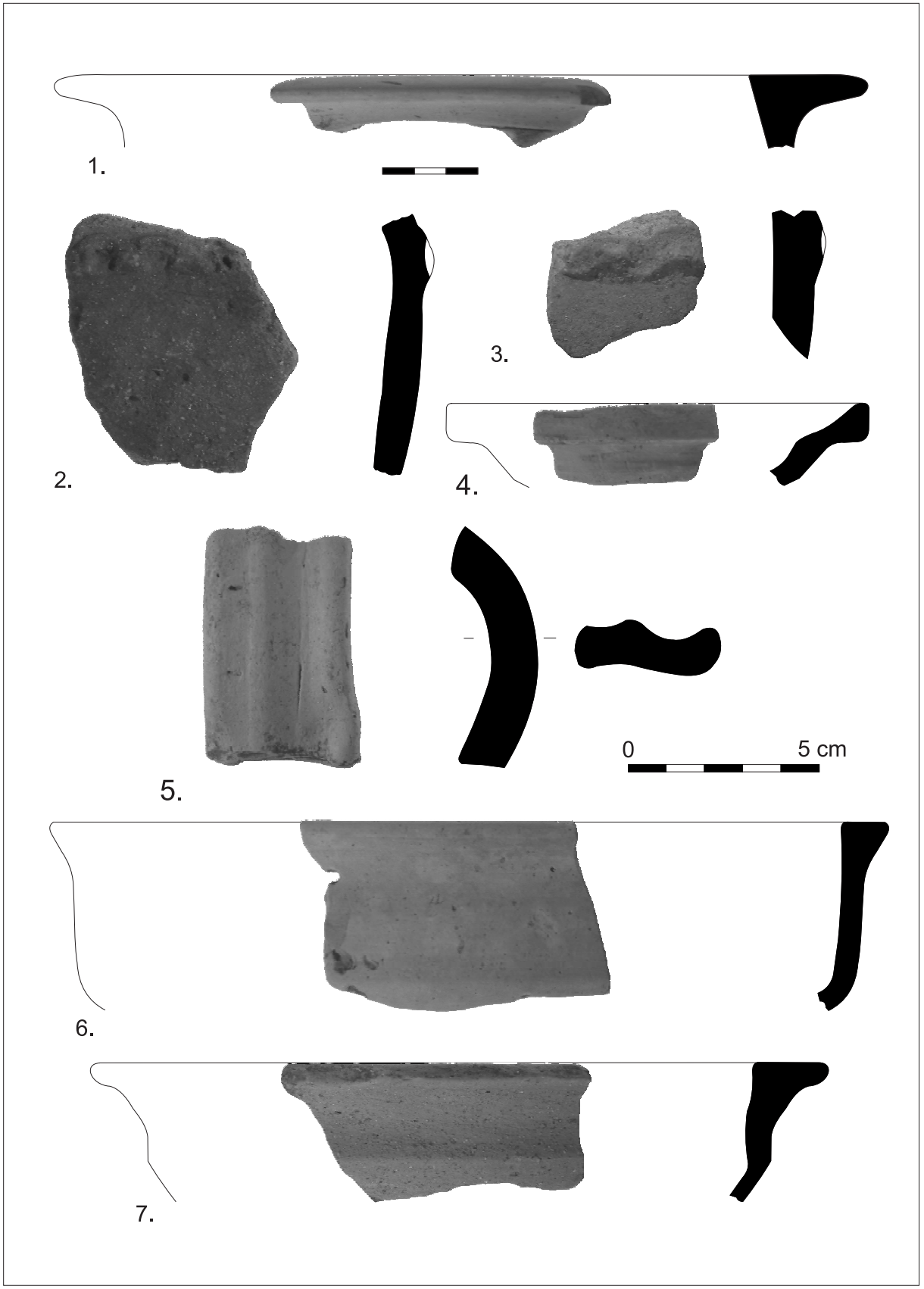
19. tábla Oroszfalu-*Kökényes II*. 1–5. Boian-kultúra; 6. Bronzkor; 7. Középkor

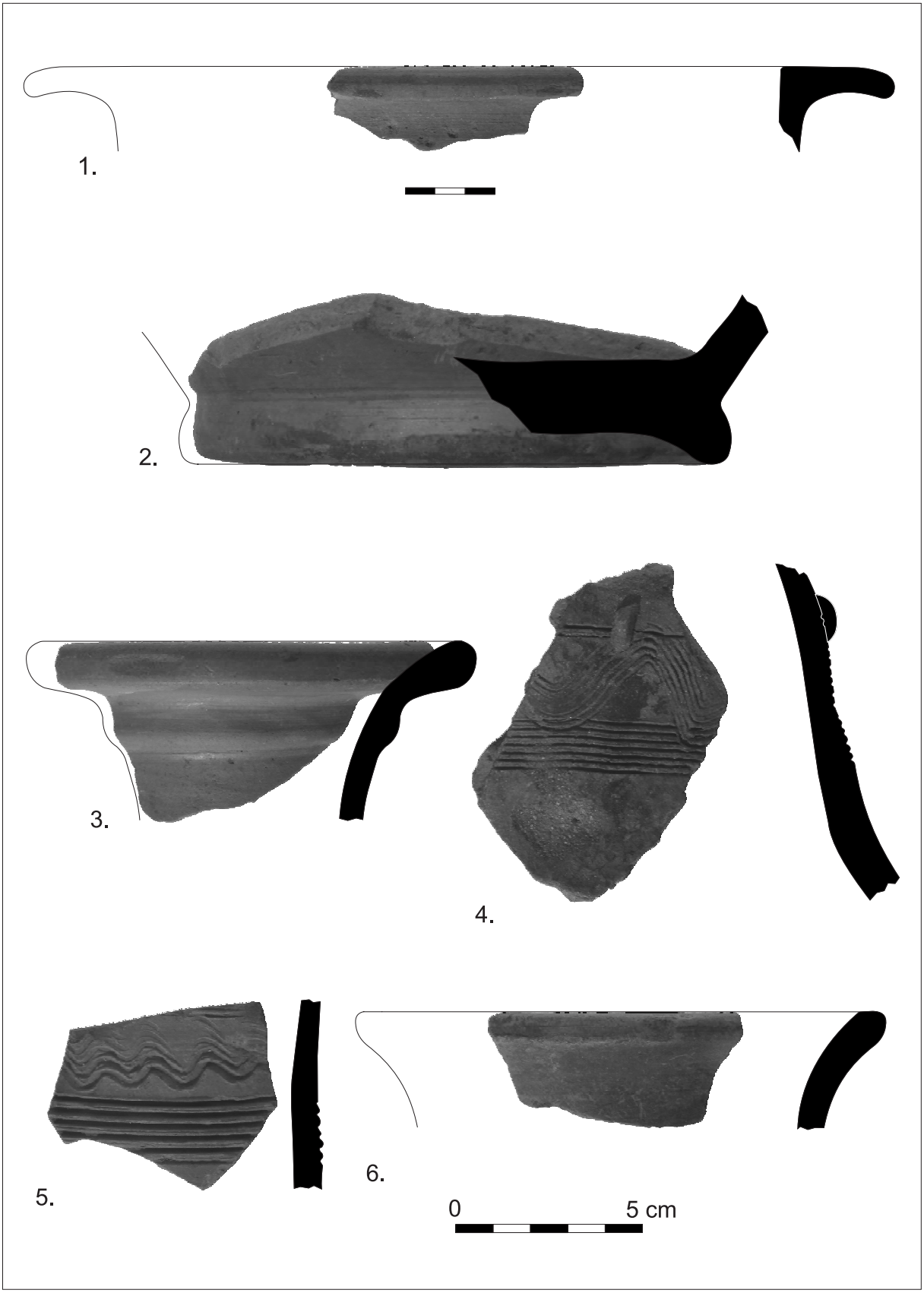
20. tábla Ozsdola-*Kozmapad*. 1–5. Starčevo–Körös-kultúra; 6. Boian-kultúra

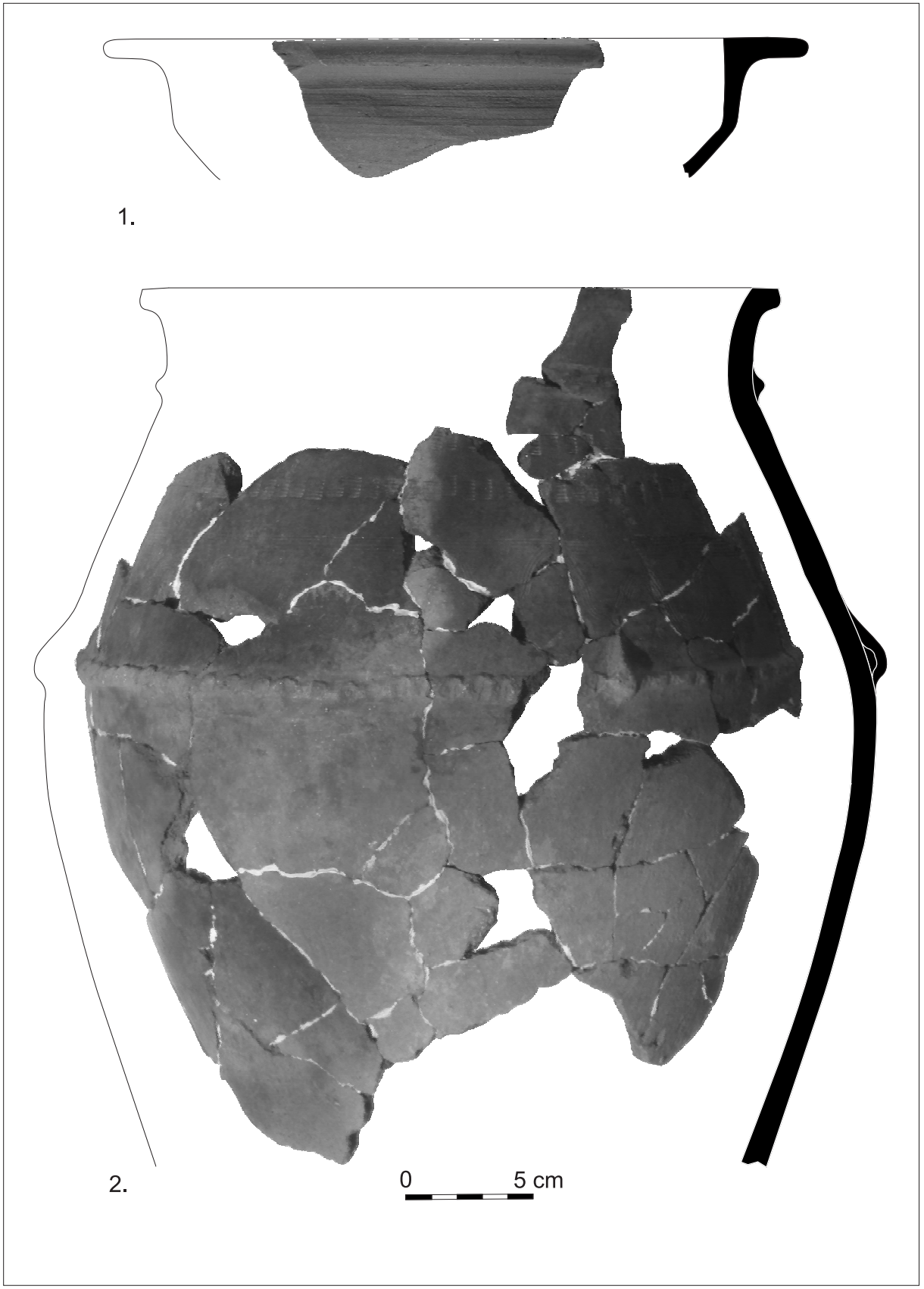
21. tábla Ozsdola-*Kozmapad*. 1–8. Coţofeni-kultúra; 9–11. Kőeszköztöredékek

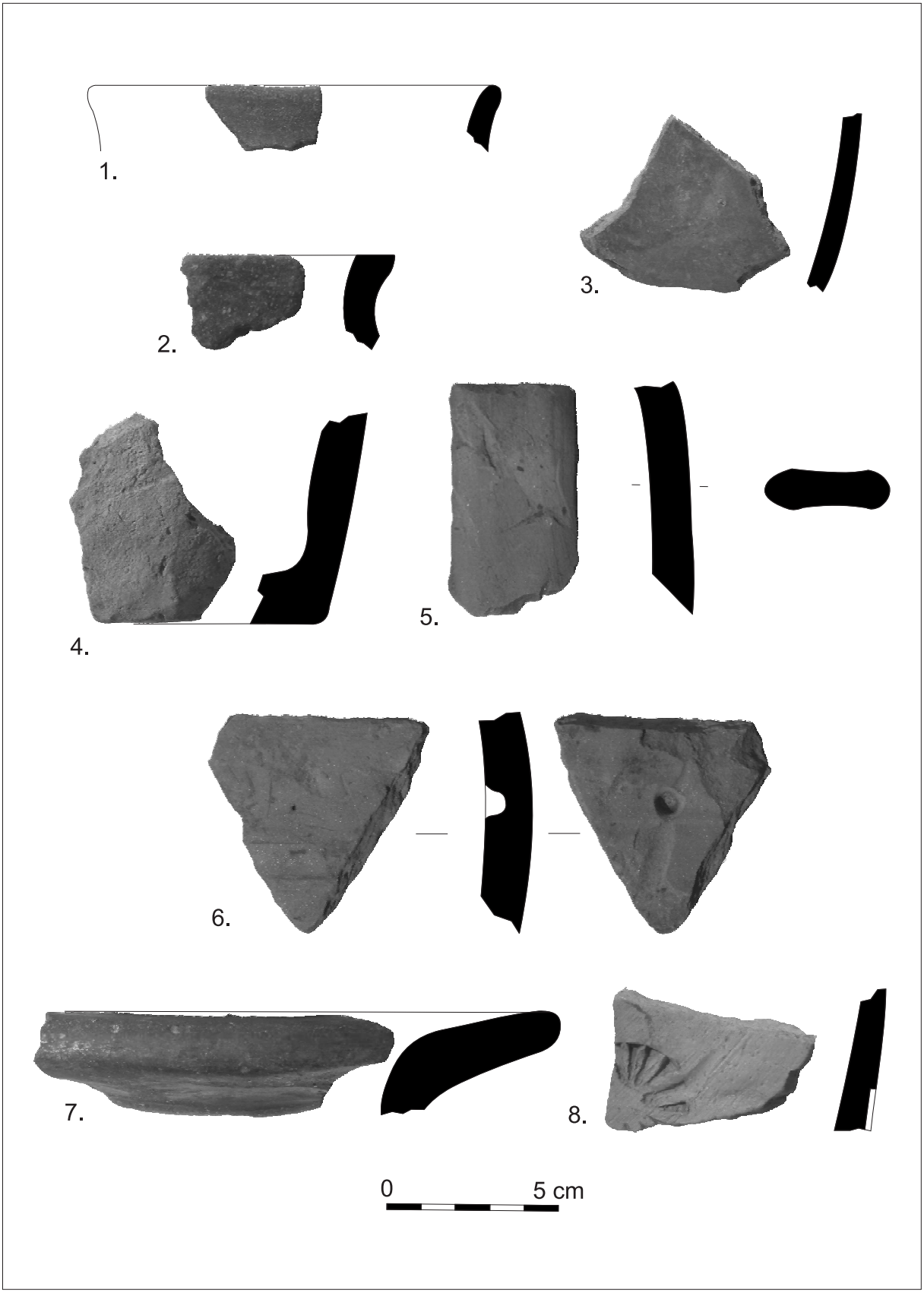
22. tábla Ozsdola-*Középső határ*. 1–4. Dák kultúra; 5–7. Marosszentanna–Csernyahov-kultúra

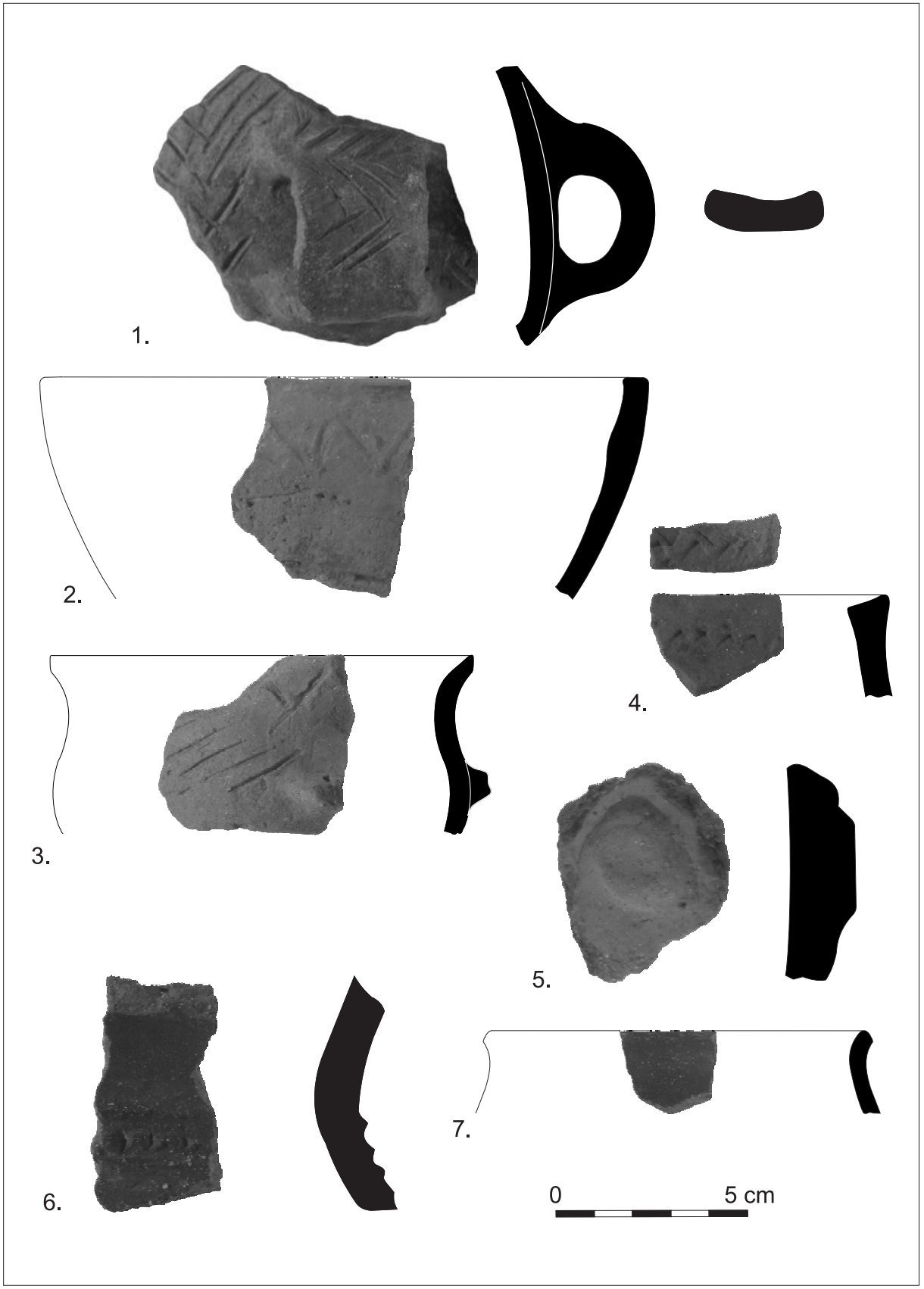
23. tábla Szászfalu-*Szakasztott*. 1–6. Dák kultúra

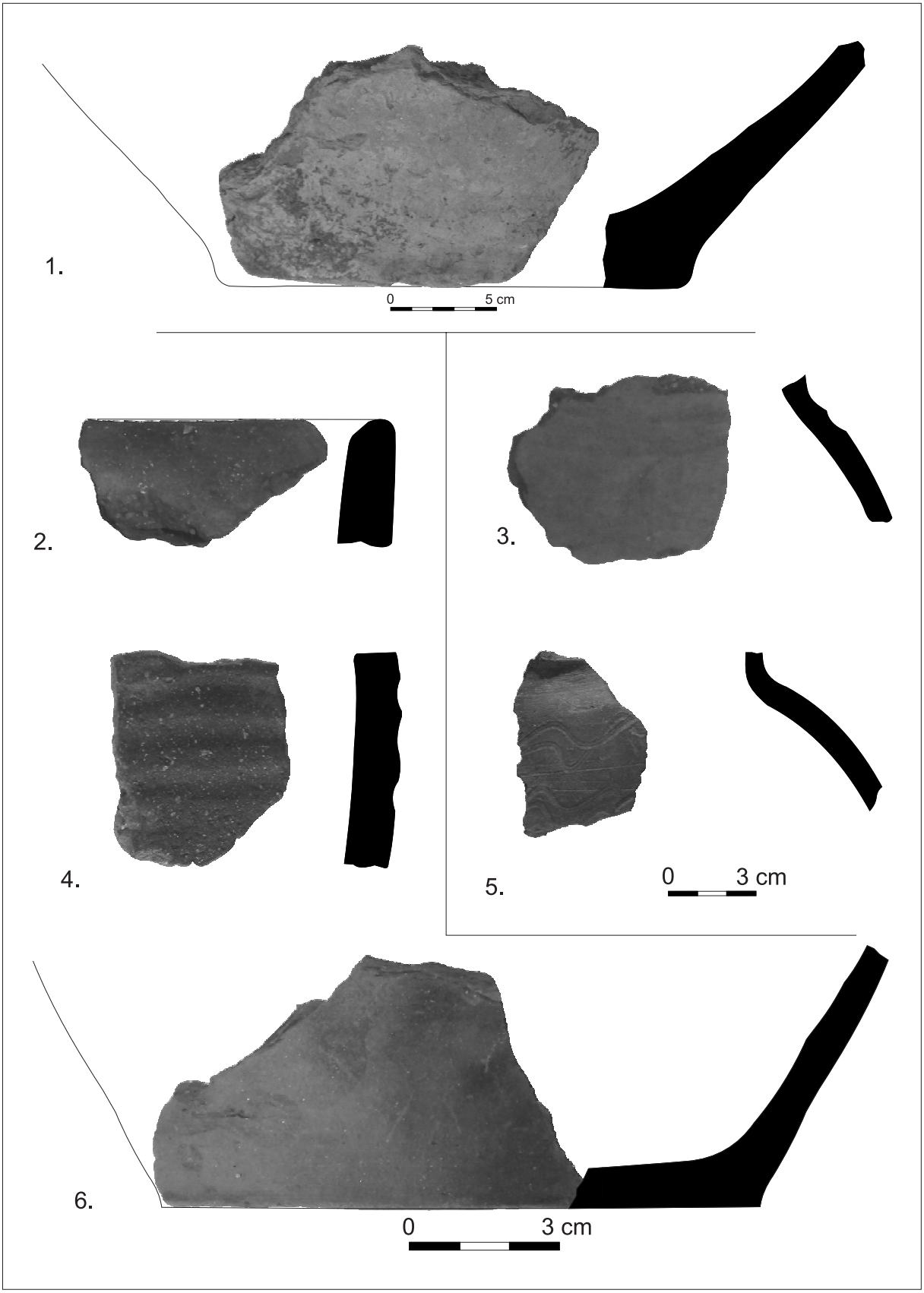
24. tábla Szászfalu-*Szakasztott*. 1–2. Dák kultúra

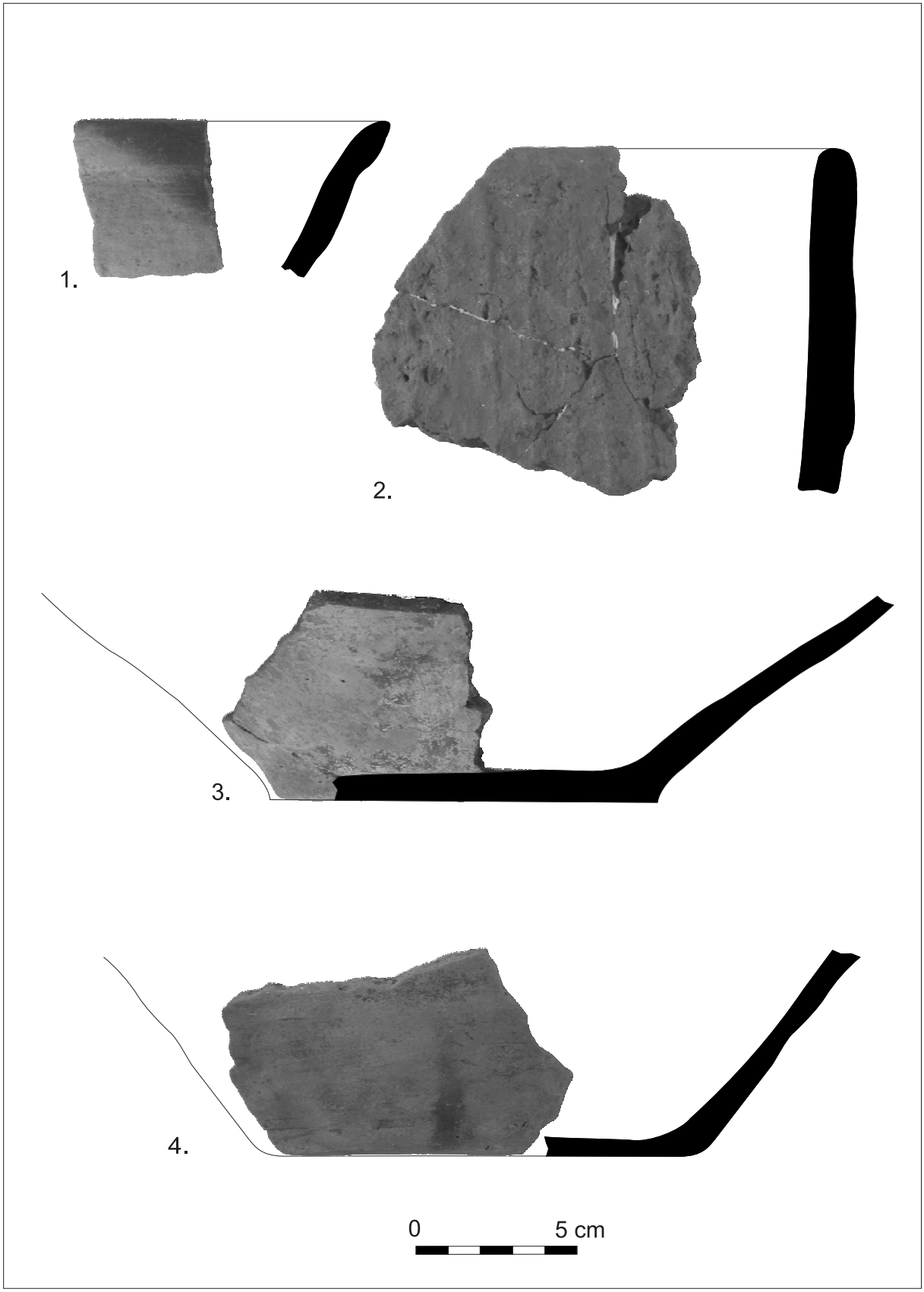
25. tábla Kézdiszentlélek-*Táncospad*. 1–3. Bronzkor; 4–8. Dák kultúra

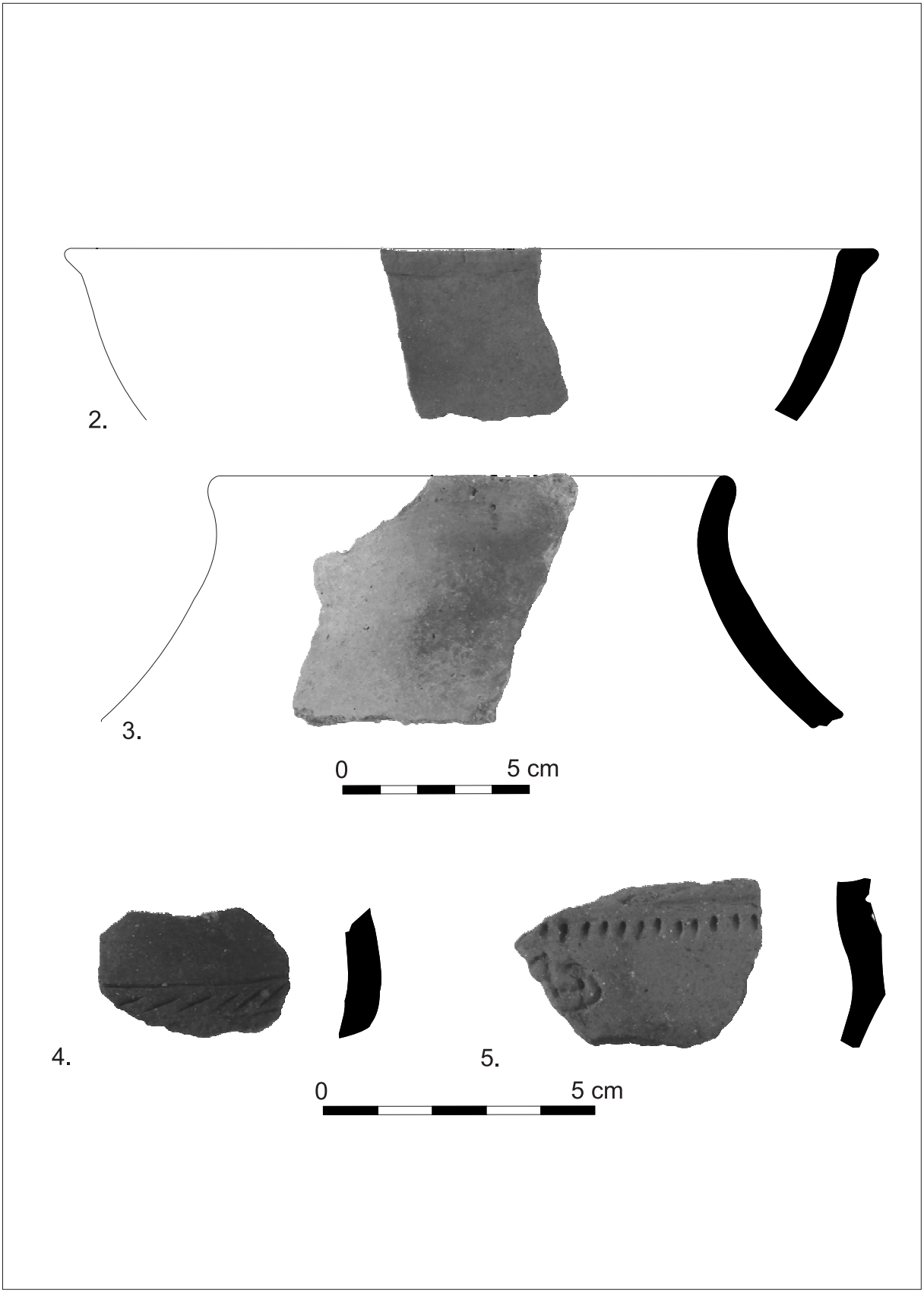
26. tábla Torja-*Római katolikus temető mellett*. 1–3. Coţofeni-kultúra; 4–7. Wietenberg-kultúra

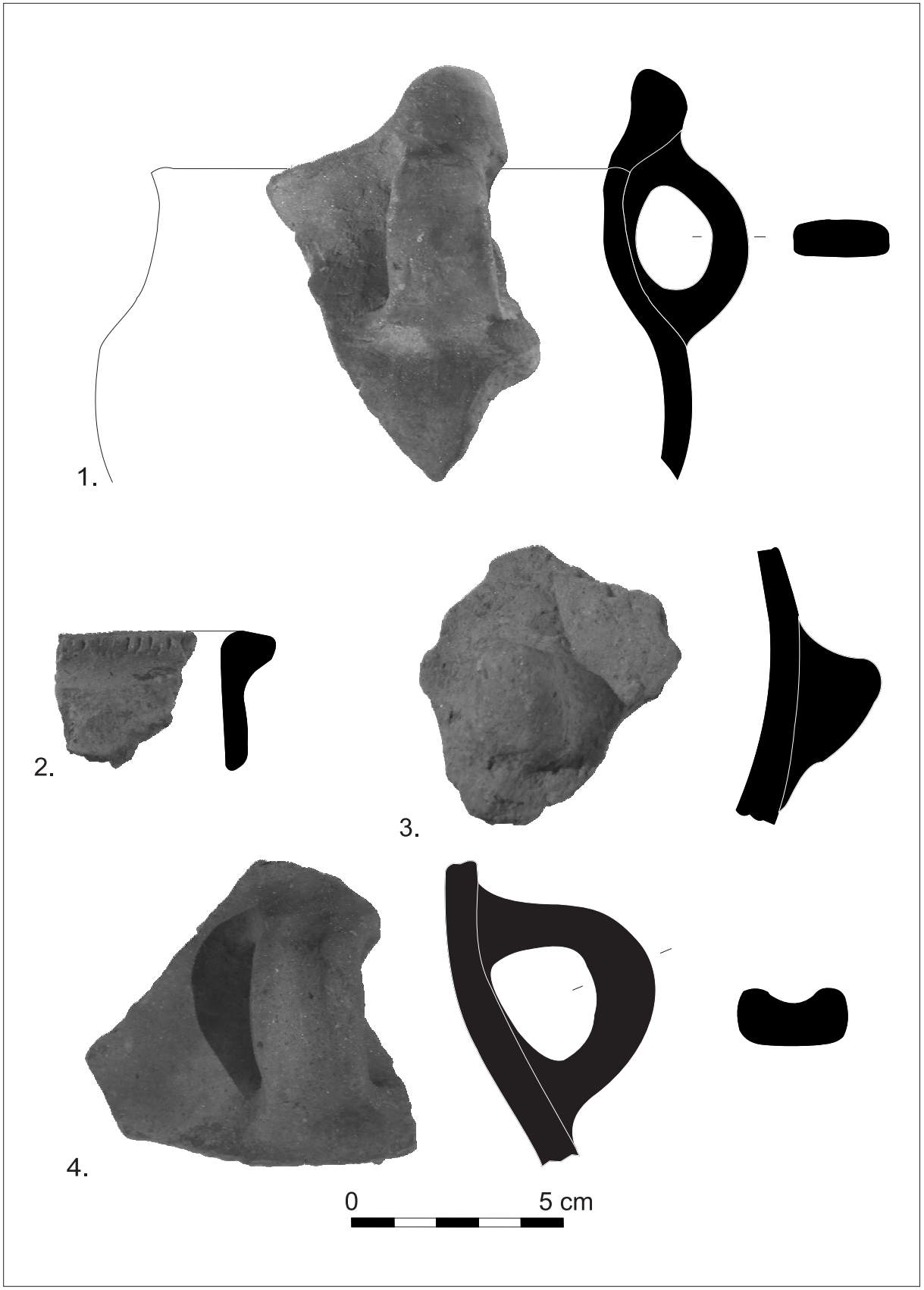
27. tábla Torja-*Silók mellett*. 1. Neolitikum; 2. Bronzkor; 3–4. Gáva-kultúra; 5–6. Középkor

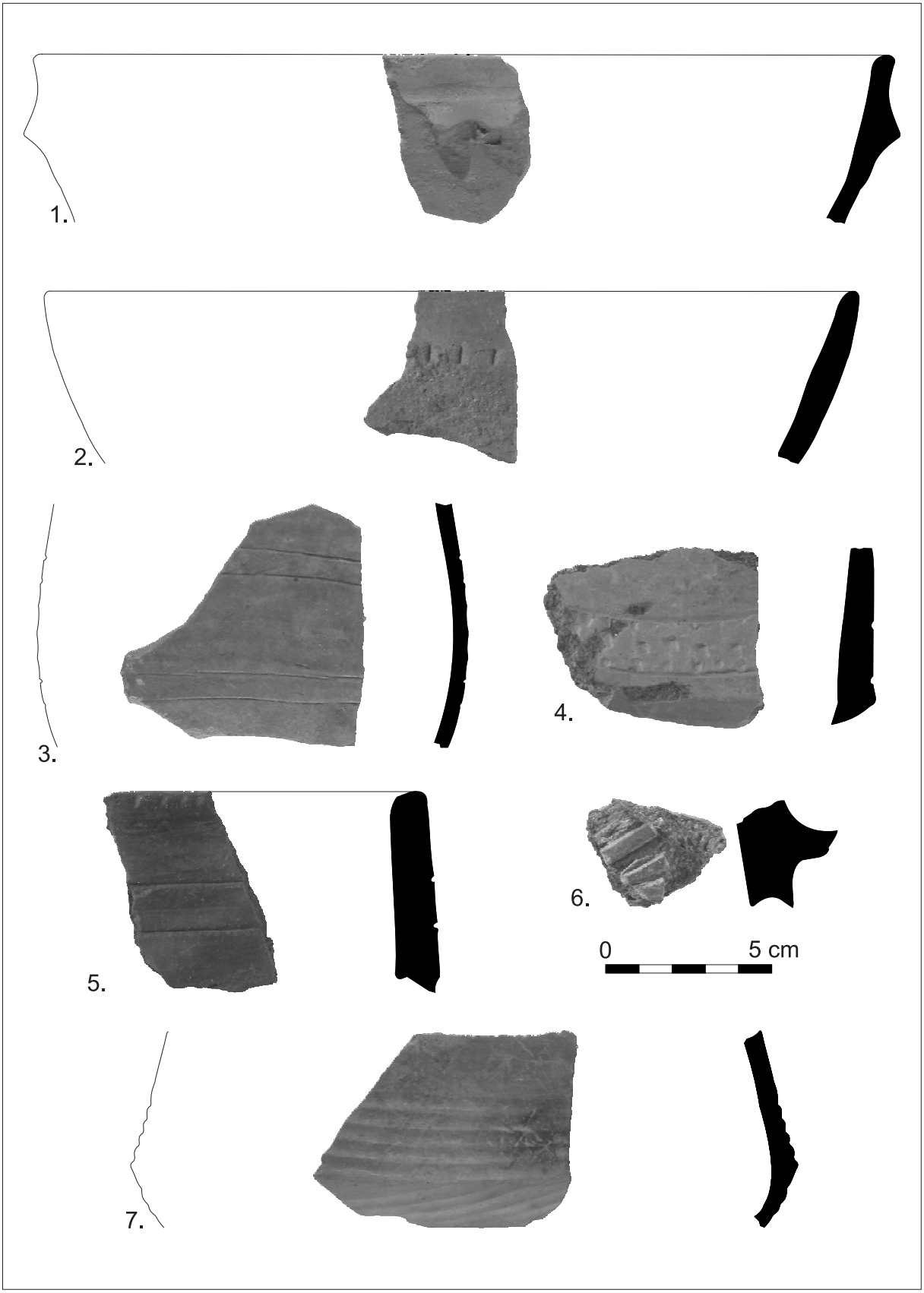
28. tábla Torja-*Templomláb*. 1–4. Erősd-kultúra

29. tábla Torja-*Templomláb*. 1–5. Wietenberg-kultúra

30. tábla Torja-*Templomláb*. 1–4. Wietenberg-kultúra

31. tábla Torja-*Vármegye*. 1–7. Boian-kultúra